

Titel: Indøvelse i Christendom

Citation: "Indøvelse i Christendom", i *Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. K12*, Søren Kierkegaard Forskningscenteret 2008 . Onlineudgave fra Søren Kierkegaards Skrifter: <https://tekster.kb.dk/text/sks-ic-txr-root.pdf> (tilgået 12. juli 2024)

Anvendt udgave: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. K12

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.
[Læs CC0-erklæringen](#)

Tekstredegørelse

1. Bibliografisk beskrivelse
2. Manuskriptbeskrivelse
3. Tilblivelseshistorie
4. Udgivelsesmåde
5. Anden udgave, 1855

1. Bibliografisk beskrivelse

Indøvelse i Christendom blev indleveret til sætning og trykning i Bianco Lunos Bogtrykkeri den 20. aug. 1850.* Den var færdigtrykt den 22. sept. 1850* og blev annonceret som udkommet i *Adresseavisen*, nr. 225, den 25. sept. 1850. Bogen kostede 1 rigsdaler 5 mark og 4 skilling og udkom på C.A. Reitzels forlag.

Tre eksemplarer af *Indøvelse i Christendom* (forkortet IC) er blevet kollationeret; de benyttede eksemplarer er:

A Søren Kierkegaard Forskningscenterets arbejds eksemplar, indbundet i karton og ubeskåret.*

B Det Kgl. Biblioteks eksemplar, indbundet og beskåret, katalogsignatur M 48356 8°.

C Det Kgl. Biblioteks eksemplar, indbundet og beskåret, katalogsignatur 6,1-245 8°, ex. 3.

Ved den interne kollation af de tre eksemplarer blev der ikke konstateret afvigelser. Eksemplar A danner grundlag for den følgende beskrivelse.

Kollationeringsformel

8°. π² 1-17⁸ 18³. \$2 signeret. 141 blade. Paginering [1-7], 8, [9-11], 12-24, [25-27], 28-77, [78-85], 86-155, [156-163], 164-277.*

Formatet er oktav. Bogen har et samlet omfang på 282 sider, svarende til 17½ trykark og et enkelt blad. Den indledes med 2 præliminærblade (hovedtitelblad og indholdsfortegnelse), fulgt af 139 blade fordelt på 17⅔ ark og pagineret 8, 12-24, 28-77, 86-155 og 164-277, idet s. 1-7, 9-11, 25-27, 78-85 og 156-163 er uden paginering. Hovedtitelbladets bagside og s. [2], [4], [6], [10], [26], [78], [80], [82], [84], [156], [158], [160], [162] og [278] er blanke.

Ark 1-18 har prima- og sekundesignatur. Primasignaturen (arknummeret) angives med arabertal, sekundesignaturen med arabertal fulgt af asterisk. Desuden er titlen »Indøvelse i Christendom.« angivet til venstre under kolumnen på arkenes første side.

Beskrivelse af eksemplar A

Den ubeskårne bogbloks blade måler ca. 124-130 × 204-210 mm.* Bogblokkens tykkelse er ca. 14 mm.

Papir

Der er benyttet almindeligt trykpapir af en ret kludeholdig kvalitet.

Typografi

Det fremherskende skriftsnit er fraktur; tekstur (gotisk) er benyttet ved forfatterangivelsen på titelblade samt på de to deltitelblade i »Nr. I.« Latinske ord og samtlige underinddelinger af teksten med romertal eller enkelte bogstaver er sat med antikva, græske ord med græsk. Fremhævet tekst er sat med fed, halvfed eller spatieret skrift.

Hovedtitelbladet er med en skillestreg og en prydstreg delt i tre felter. I det øverste står bogens titel, forfatter og nummerering af skriftets tre dele. I det midterste felt står udgivernavnet, og i det nederste er anført udgivelsessted, forlag, trykkeri og udgivelsesår. Titlen er sat med halvfed og med bogens største punktstørrelse, ca. 6 grader over brødteksten; nummereringen af de tre dele er sat i antikva, ca. 2 grader større. Forfatter, udgiver, udgivelsessted, forlag og udgivelsesår har samme skriftstørrelse som brødteksten, mens angivelsen af bogtrykker er 1 grad mindre. Forfatternavnet er sat i tekstur, udgivelsesstedet i fed fraktur; samtlige navne er spatieret. Hovedtitelbladet er gengivet som illustration 1.

Indøvelse i Christendom.

Af

Anti-Climacus.

Nr. I. II. III.

Udgivet

af

S. Kierkegaard.

Kjøbenhavn.

Forlagt af Universitetsboghandler C. N. Reitzel.

Trykt hos Kgl. Hofbogtrykker Bianco Luno.

1850.

Indholdsfortegnelseens overskrift »Indhold.« er sat i halvfed, ca. 2 grader større end brødteksten, og er med en smal skillestreg adskilt fra fortegnelsen.

Indholdsfortegnelsen falder i tre dele: Nr. I, II og III. Nummereringen er sat i antikva i samme skriftstørrelse som overskriften. Titlerne, der følger lige under hvert romertal, er sat i ordinær, ligeledes ca. 2 grader større end brødteksten, undertitlerne i halvfed og ca. 1 grad større.

Nr. II er inddelt yderligere; således findes neden for titlen på ny »Indhold.« sat med halvfed, ca. 1 grad mindre end brødteksten. Derunder følger først angivelser af kapitlerne »Stemning« og »Denne Fremstillings Indhold i et kort Indbegreb«, dernæst angivelser af fremstillingens afsnit »A.«, »B.« og »C.« Ud for hvert bogstav står de tilhørende underrubrikker og under »C« desuden »Tillæg 1« og »Tillæg 2«. Herefter følger kapitlet »'Forargelsens' det er den væsentlige Forargelses Tankebestemmelser« med tilhørende underafdelinger, »§ 1.«-»§ 7.« Indholdsangivelserne er sat med lang fraktur, ca. 1 grad mindre end brødteksten; litra »A«, »B« og »C« er dog sat med antikva i samme skriftstørrelse som brødteksten. »Tillæg 1« og »Tillæg 2« samt underafdelingerne »§ 1.«-»§ 7.« er sat med ca. 2 grader mindre skrift end brødteksten. Sidetallene holder fast bagkant ligesom indholdsangivelser og udpunktering.

De tre deltitelblade til *IC* bærer titlen på værket »Indøvelse i Christendom.«, sat med ca. 3 grader større skrift end brødteksten og spatieret, samt forfatternavnet i halvfed, spatieret tekstur og med samme tekststørrelse som brødteksten. Nederst på bladene står delnummereringen i antikva, ca. 2 grader større end forfatternavnet.

Titelbladet til »Nr. I« (»'Kommer hid alle I, som arbeide og ere besværede, jeg vil give Eder Hvile.'«) bærer øverst titlen, der er sat med ca. 2 grader større skrift end brødteksten; undertitlen er sat med ca. 1 grad større skrift og forfatternavnet med halvfed, spatieret tekstur i samme størrelse som brødteksten. Nederfor til højre findes i antikva mottoet »procul o procul | este profani.«, ca. 2 grader mindre end brødteksten. Titelbladene til »Nr. II« og »Nr. III« er sat på samme måde, dog uden spatiering af forfatternavnet og uden brug af motto.

Deltitlerne »Indbydelsen.« og »Standningen.« i »Nr. I« er trykt på separate blade og sat med spatieret tekstur, ca. 2 grader større end brødteksten.

Forordet til »Nr. I« på s. [5] bærer overskriften »Udgiverens Forord.«, der er sat med halvfed, 1 grad større end brødteksten og adskilt fra den øvrige tekst ved en tynd skillestreg. Teksten holder samme kolumnebredde som tekstsiderne, men med ca. 2 grader mindre skriftstørrelse og større skydning. Udgiverens initialer er nederst til højre sat med halvfed og i samme skriftstørrelse som brødteksten.

Forordet til »Nr. II« (»'Salig Den, som ikke forarges paa mig.'«) og »Nr. III« (»Fra Høiheden vil han drage Alle til sig«) har overskriften »Udgiverens Forord.«, der er sat med halvfed, ca. 1 grad større end brødteksten. Derunder står henvisningen til det forudgående skrifs forord, henholdsvis »Jvnf. Forordet til Nr. I.« og »Jvnf. Forordet til Nr. II.«, sat med ca. 2 grader mindre skrift end brødteksten. Overskriften til »Nr. II« er spatieret.

I »Nr. I« er overskriften »Paakaldelse.«, der er adskilt fra tekstkolumnen ved en tynd skillestreg, sat med halvfed og ca. 2 grader større end brødteksten. Teksten, der indledes med en uncial, har samme punktstørrelse som brødteksten, men større skydning.

Overskriften til teksterne på s. [11] og [27] er sat med ca. 2 grader større skrift end brødteksten.

Overskrifterne »I.«-»III.« i »Indbydelsen.« på s. 12, 17 og 22 er sat i antikva, ca. 2 grader større end brødteksten, mens underrubrikkerne til II og III er spatieret. Kapitel I og III er inddelt i mindre afsnit, der adskilles ved 3 asterisker. Overskrifterne »I.«-»IV.« i »Standningen.« på s. 28, 42, 64 og 70 er sat som i »Indbydelsen.« Teksten på s. 28 har større skydning end brødteksten. Kapitel I i »Standningen.« er inddelt i seks afsnit, »a.«-»f.« (s. 28, 30, 31, 36, 37 og 40), der er sat med antikva og samme skriftstørrelse som brødteksten. Underrubrikkerne til »a.«-»f.« er spatieret, og rubrikken til »a.« er med en blank linje adskilt fra den øvrige tekst. Kapitel II på s. 42 har undertitlen »Indbyderen.«, sat ca. 2 grader større end brødteksten. Kapitel II er inddelt i »A.« og »B.« på s. 46 og 60. Bogstaverne er sat med antikva i ca. samme størrelse som »Indbyderen.«, mens undertitlerne »Hans Livs første Afsnit.« og »Hans Livs andet Afsnit.« er sat med halvfed, ca. 1 grad større end brødteksten. Kapitel III på s. 64 har undertitlen »Indbydelsen og Indbyderen.«, sat som »Indbyderen.«, mens underrubrikken har samme størrelse som brødteksten, men er spatieret. Kapitel IV på s. 70 har undertitlen »Christendommen som det Absolute; Samtidigheden med Christus.«, sat som undertitlerne på s. 42 og 64. »Nr. I« afsluttes med »Moralen.«, hvis overskrift på s. 75 i lighed med de forudgående undertitler er sat med ca. 2 grader større skrift end brødteksten og dertil spatieret.

»Nr. II« har på s. [85] overskriften »Stemning.«, der er spatieret og sat med ca. 2 grader større skrift end brødteksten, som indledes med en uncial. Tekstkolumnen er med 3 asterisker delt i mindre afsnit på s. 86 og 89.

Overskrifterne »Denne Fremstillings Indhold i et kort Indbegreb.« på s. 90, »Fremstillingen.« på s. 94 og »'Forargelsens' det er den væsentlige Forargelses Tankebestemmelser.« på s. 133 er sat med samme skriftstørrelse som »Stemning.« Kapitlet »Fremstillingen.« er på s. 94, 104 og 113 underinddelt i henholdsvis »A.«, »B.« og »C.« med tilhørende underrubrikker. Bogstaverne er sat i antikva, ca. 2 grader større end underrubrikkerne, der har samme skriftstørrelse som brødteksten, men er spatieret. Underrubrikkerne er under »B.« og »C.« adskilt fra den øvrige tekst med en blank linje. På s. 103 er sat en tynd skillestreg, der adskiller det sidste tekstafsnit fra den øvrige tekstcolumnne. Afsnit »B.« indeholder på s. 111 et »Tillæg.«, hvis overskrift er sat med halvfed, ca. 1 grad større end brødteksten. »Tillæg 1.« og »Tillæg 2.« i »C.« på s. 116 samt »Slutning til B og C.« på s. 132 er sat som »Tillæg.« Kapitlet »'Forargelsens' det er den væsentlige Forargelses Tankebestemmelser.« er på s. 134, 138, 143, 147, 150 og 154 underinddelt i §§ »1.«-»7.« Paragrafnummereringen og de tilhørende underrubrikker er sat i samme skriftstørrelse som brødteksten, men er spatieret. Underrubrikkerne er ved §§ 1-4 adskilt fra den øvrige tekst med en blank linje.

Talerne i »Nr. III« er nummereret »I.«-»VII.« Samtlige romertal er sat ca. 2 grader større end brødteksten. På s. [163] er overskriften »Bøn.« spatieret og sat med halvfed, ca. 1 grad mindre end »I.«, der står lige ovenfor på siden. Bønnen indledes med en uncial. Bønneteksterne til de øvrige taler har ingen overskrift. Skriftstedet »Joh. XII, 32: Og jeg, naar jeg bliver ophøiet fra | Jorden, vil jeg drage Alle til mig.« på s. 170, 181, 194, 215, 248 og 274 er sat i samme skriftstørrelse som brødteksten; henvisningen er sat i ordinær fraktur og antikva, citatet i halvfed fraktur.*

En normalside har 36 linjer. Tekstcolumnnen måler 87 x 155 mm. Brødteksten er sat i ca. 10 punkt (korpus). Der er dobbelt ordmellemlum efter punktum. Hver enkelt del af bogen, der har egen overskrift eller nummerering, er afsluttet med en finalestreg; efter indholdsfortegnelsen og sidste del af bogen danner et lille ornament afslutning.

Der er flere sætter- og trykfejl i førstetrykket. Fejlagtige typer, formentlig fejlplaceret i sætterkassen, findes i »parodoxt« for »paradoxt« (SKS 12, 108,24), »øphøiet« for »ophøiet« (168,34), »rcent« for »reent« (203,30) og ved brug af r rotunda for kolon efter »Udtryk« (231,17). Sætteren har sat »har« for »han« (192,7), »locognito'et« for »Incognito'et« (134,10), »Menneste« for »Menneske« (141,35) og »Niecodemus« for »Nicodemus« (243,17). I ordene »Gud« (94,10), »kunne« (235,3) og »ubegribeligt« (248,1; anden forekomst) er u'et sat omvendt. Glemte bogstaver ses i »Frunderligt« (45,18), »Christenhedn« (116,11) og »Niodemus« (243,18). På s. 242 ses dittografien »bebehøve« for »behøve« ved et linjeskift (222,16) og ligeledes ved linjeskift på s. 267 overspringelse af en stavelse i »Virkeheden« (244,1). De fleste trykfejl skyldes læderede typer.* Aftryk fra en mellemrumstype ses efter »Slægten« (173,19), »lært« (175,5) og »den« (221,20; tredje forekomst). Eksempler på typeudfald ved linjeskift findes på s. 5 og 165, hvor præpositionen »i« er faldet ud (15,8 og 157,19). Samme fejltypen ses på s. 264 (241,7), hvor præpositionen »med« er blevet til »ed« ved linjeskift. Typeudfald ses også på s. 239 (219,13), hvor det andet e i »Verden« (anden forekomst) er faldet ud.

2. Manuskriptbeskrivelse

Til IC findes følgende manuskripter, som alle befinder sig i Kierkegaard Arkivet (KA) på Det Kgl. Bibliotek. Rækkefølgen afspejler kun tilnærmelsesvis tilblivelseskronologien, som vil blive udredt i afsnit 3.

- IC 1 Udkast og kladder til IC, »Nr. I« (»'Kommer hid alle I som arbeide og ere besværede, jeg vil give Eder Hvile'«), fordelt på 4 hæfter og sammenhæftninger, 16 løse blade, 1 løs lap og 1 omslag.
- 1.1 Hæfte 1. Udkast til titelblad, kladder til »Bøn«, det indledende tekststykke, kapitel I, II og III (SKS 12, 13 og 17-33) i »Indbydelsen« samt det indledende tekststykke til kapitel I i »Standsnigen« i »Nr. I« (SKS 12, 37).
- Hæfte på 7 dobbeltblade, i alt 14 blade i 4°.^{*} Omslag af groft, blågråt papir. Omslaget bærer påskriften: »Kommer hid alle I som arbeide / og ere besværede«. Herunder er slettet »Sygdommen til Døden / N° 6«. Herudfor er skrevet: »Concept.« og nedenfor: »N° 1.« Titlen, »Concept« og nummerering er skrevet med blyant. Ingen paginering. Bl. [1v], [3v], [12v], [13v] og [14v] er ubeskrevet. Teksten fortsættes på 4 løse blade i ms. 1.1.3 (udkast) og i ms. 1.2 (kladder).
- Papir: gulligt koncept, groft. Mål: 198 x 244 mm.* Naturfarvet

hæftetråd.

Bladene er foldet på langs; den indre halvdel rummer teksten, den ydre halvdel tilføjelser.

Bl. [1r] udgør udkast til titelbladet til »Nr. I« og lyder: »'Kommer hid til mig alle I, som / arbeide og ere besværede.' / *Syv Taler NB / af / S. Kierkegaard.*« (»til mig« er tilføjet), og derunder til højre »procul o procul / este profani.«. I marginen er skrevet: »Et Bidrag / Et Forsøg til Xstd^s Udbredelse / (i Danmark) i Christenheden«. Ms. indeholder derudover følgende overskrifter: på bl. [2r]: »*Bøn.*«; på bl. [3r]: »**Indbydelsen.**« (tredobbelt understreget); på bl. [4r]: »**Kommer hid til mig alle I som arbeide / og ere besværede, jeg vil give Eder Hvile.**« (»til mig« er tilføjet), og længere nede på siden: »I«; på bl. [8r]: »II / *Kommer hid alle I som arbeide / og ere besværede jeg vil give Eder Hvile.*«; på bl. [10r]: »III / *Kommer hid til mig alle I / som arbeide og ere besværede, jeg vil / give Eder Hvile.*«; på bl. [13r], formet som et deltitelblad: »**Standningen**« (tredobbelt understreget); på bl. [14r]: »**Kommer hid til mig alle I som / arbeide og ere besværede, jeg vil / give Eder Hvile.**«, og længere nede på siden: »I.«

Nederst på bl. [1r] findes to bemærkninger: »NB. Det bliver ikke 7 Taler, men to Afdelinger / 1. Indbydelsen / 2. Standningen.«, og derunder: »Det Alternerende som var paatænkt (cfr Journalen NB⁵) blev / affecteret. For saa dog ikke at ende med: Standningen kunde *maaskee* / endes med et lille lyrisk Udbrud i Retning af Indbydelsen ell. med / en *Bøn.*« På bl. [9v] er i marginen bemærket: »Her kunde benyttes en Passus som staaer / i en af mine ældste Journaler (fra / Hamans-Læsningens Tid).: unge Msk, / Yngling, Du som endnu staaer ved Veiens / Begyndelse, o, vend om itide«. Et indvisningstegn (dobbeltkors) på bl. [10r] og en understregning af »Cour-Methode« på bl. [7v] er med blyant. Mange korrektioner, herunder en del tilføjelser og sletninger i marginen. Hæftet indeholder 5 ophævelser af alinea og en længere tilføjelse skrevet i hele sidens bredde på bl. [9r]. Der findes større sletninger på bl. [6v] (5 linjer i hovedspalten), bl. [9r] (8 linjer i marginen), bl. [10r] (7 linjer i marginen) og bl. [14r] (5 linjer i hovedspalten); samtlige sletninger er med blyant. (Pap IX B 29-33,5 og 36-38)

Hertil hører følgende:

Kladde til en passage fra kapitel II i »Indbydelsen« i »Nr.

- 1.1.1 I« (SKS 12, 28,29-30,14 fra »Indbydelsen staaer ved Veiskjellet,« til »og hos ham er Hvile.«).

1 dobbeltblad i 4°.

Ingen paginering. Samtlige blade er beskrevet.

Papir: groft, gulligt koncept. Mål: 170 × 207 mm.

Dobbeltbladet er beskrevet i en enkelt bred spalte med smalle marginer og har været foldet to gange på tværs og en gang på langs til indstik.*

Dobbeltbladet er på bl. [2v] forsynet med henvisningen »ad II«, der er skrevet med blyant. Henvisningen gælder kapitel II i »Indbydelsen« i ms. 1.1.

Mange korrektioner, primært tilføjelser, men også en del sletninger, af hvilke to er foretaget med blyant: en længere sletning på bl. [1r] (9 linjer) og en sletning af et enkelt ord på bl. [1v].

(Pap. IX B 34 og 34,1)

- 1.1.1

Kladde til slutningen af kapitel II i »Indbydelsen« i »Nr.

- 1.1.2 I« (SKS 12, 30,15-31,7 fra »Kommer hid, alle, alle, alle I,« til »for at søge Syndere!«).

1 løst blad i 4°; den højre kant uregelmæssigt afrevet.

Ingen paginering. Bladet er beskrevet på begge sider.

Papir: groft, gulligt koncept. Mål: 158 × 207 mm.

Bladet er beskrevet i en enkelt bred spalte med smalle marginer og har været foldet to gange på tværs.

Bl. [1r] er øverst til venstre forsynet med henvisningen:
»ad / Indbydelsen / II / Slutning« skrevet med blæk.
Henvisningen gælder kapitel II i »Indbydelsen« i ms. 1.1.
Enkelte korrektioner, primært tilføjelser. En
blyantsletning af et enkelt ord på bl. [1r].
(Pap. IX B 35)

1.1.2

Udkast til begyndelsen af kapitel I i »Standningen« i
1.1.3 »Nr. I« (SKS 12, 38-46,22 til »Følgerne egentlig dog er
beregnet paa den«).

4 løse blade i 4°; skævt afklippet i venstre side.
Bladene er pagineret fra 1 til 7 i øverste højre hjørne af
rectosiderne samt 8 i øverste venstre hjørne af det
sidste blads versoside. Samtlige blade er beskrevet på
begge sider.

Papir: blåligt koncept, groft. Mål: 168 × 205 mm.

Bladene er foldet på langs; den indre halvdel rummer
teksten, den ydre halvdel tilføjelser.

Bl. [1r] bærer overskriften: »I«.

En del korrektioner, herunder tilføjelser og sletninger i
marginen. En enkelt længere sletning med blyant findes
lige oven for overskriften på bl. [1r] (8 linjer i
hovedspalten og 3 linjer i marginalspalten).

(Pap. IX B 38-39,6)

1.1.3

(Pap. IX B 29-39,6)

1.1

1.2 Sammenhæftning 2.[1]. Kladde til det indledende afsnit samt a, b,
c, d og begyndelsen af e i kapitel I i »Standningen« i »Nr. I« (SKS
12, 38-46,22 til »Følgerne egentlig dog er beregnet paa den«).

Sammenhæftning på 5 dobbeltblade, i alt 10 blade i 4°; første
blads nederste højre hjørne er afrevet.

Første blad er upagineret, de resterende blade er med blyant
pagineret 1-17 på rectosiderne samt 18 på sidste versoside. Bl.

[1v] er ubeskrevet. Teksten er fortløbende fra ms. 1.2 til ms. 1.3.

Papir: blåligt koncept, groft. Mål: 170 × 204 mm. Hæftetråd af rød
silke.

Forsiden bærer påskriften: »Kommer hid alle I / Concept ². / N° 2«
skrevet med blyant.

Bladene er foldet på langs; den indre halvdel rummer teksten, den
ydre halvdel tilføjelser.

Ms. indeholder følgende overskrifter: på s. 1: »I« og længere nede
på siden: »a.«; derudover ses overskrifterne »b.«, »c.«, »d.« og
»e.« på hhv. s. [4], 5, 17 og 18.

Redigeringsbemærkningen »bliver en Anmærkning.« er skrevet i
marginen på s. [4] og 5. Det indledende afsnit til I på s. 1 er
dobbelt understreget med undtagelse af marginaltilføjelsen. På s.
5 er »**bevis**« dobbelt understreget.

Få korrektioner, primært tilføjelser i marginalspalten.

(Pap. IX B 40)

1.2

1.3 Sammenhæftning 2.[2]. Kladde til slutningen af »e« (SKS 12,
46,22-48,29 fra »mundus, qvi vult decipi.«) og kladde til »f« i
kapitel I (SKS 12, 48,30-49). Kladde til »A. Hans Livs første Afsnit«
(SKS 12, 50-65,12) samt til begyndelsen af »B. Hans Livs andet
Afsnit« i kapitel II (»Indbyderen«) i »Standningen« i »Nr. I« (SKS
12, 65,13-66,23 til »hvad jo ansees for en latterlig Særhed,
maaskee for en Forbrydelse.«).

Sammenhæftning på 7 dobbeltblade og 4 løse blade (oprindeligt
hæfte på 11 dobbeltblade), i alt 18 blade i 4°.

Bl. [2]-[5] i det oprindelige læg er udklippet og findes nu som 4
løse blade (ms. 1.1.3). Bl. [2r] er pagineret 19, de resterende

blade er upaginerede. Bl. [1v] er ubeskrevet. Teksten er fortløbende fra ms. 1.2.

Papir: blåligt koncept, groft. Mål: 170 × 203 mm. Hæftetråd af rød silke.

Forsiden bærer påskriften: »Kommer hid alle I, som arbeide / og ere besværede / Concept / N° 2.« skrevet med blyant. Bladene er foldet på langs; den indre halvdel rummer teksten, den ydre halvdel tilføjelser.

Ms. indeholder følgende overskrifter: på bl. [4r] i hovedspalten: »II / **Indbyderen**.«, og øverst i marginalspalten med indvisningstegn: »f / Christenhedens Ulykke«. på bl. [9r]: »A. / Hans Livs 1ste Afsnit.«, og på bl. [18r]: »B. / Hans Livs 2^d Afsnit«.

På bl. [6r] er »**nu**« dobbelt understreget. Øverst i marginalspalten på bl. [13v] findes indvisningen: »**NB**« og bemærkningen: »Her indskydes Hos-/lagte. 1^{a.b.c} – 6 foran 'Den / kloge Statsmand.'«; indvisningen »**NB**« er skrevet med blyant og gælder mss. 1.3.2-1.3.4. Redigeringsbemærkningen »Ny Udgang« er skrevet nederst på bl. [18v] med blyant. Indvisningstegn (dobbeltkors) skrevet med blyant findes på bl. [15r], hvor det gælder ms. 1.3.1, og på bl. [10r], hvor indvisningen gælder en tilføjelse i marginen. Derudover findes et indvisningstegn (kors) skrevet med blyant på bl. [17r], der gælder en marginaltilføjelse.

Mange korrektioner, herunder mange tilføjelser i marginen.

Nederst på bl. [9r] findes en tilføjelse skrevet i hele sidens bredde.

En længere sletning findes på bl. [13r] (4 linjer). På bl. [2r] er 6 linjer i hovedspalten slettet samt 21 linjer i marginalspalten indrammet og slettet med blyant; ligeledes er 8 linjer slettet med blyant på bl. [18v]. Derudover findes mindre blyantsletninger på følgende blade: [2v], [3r], [8v], [10r], [11v], [12v] og [14v].

(Pap IX B 41, 41,1-3)

Hertil hører følgende:

- 1.3.1 Kladde til en mindre passage af »A. Hans Livs første Afsnit« i kapitel II (»Indbyderen«) i »Standsningen« i »Nr. I«* (SKS 12, 67,30-68,9 fra »Og – for dog ogsaa at tage den med – Medlidenheden,« til »og jeg kan ikke lade være at vise Medlidenhed.«).

1 løst blad i 4°; venstre kant afrevet.

Ingen paginering. Bladet er beskrevet på rectosiden.

Papir: blåligt koncept, groft. Mål: 171 × 205 mm.

Bladet er beskrevet i næsten hele bredden og har været foldet to gange på tværs og en gang på langs til indstik.

Rectosiden er øverst til højre forsynet med et

indvisningstegn (dobbeltkors) skrevet med blyant;

indvisningen gælder bl. [15r] i ms. 1.3. Øverst midt på

bladet er bemærket: »Foran: og Spotteren.«

Få korrektioner.

(Pap. IX B 41,4)

1.3.1

- 1.3.2 Kladde til den midterste passage af »A. Hans Livs første Afsnit« i kapitel II (»Indbyderen«) i »Standsningen« i »Nr. I« (SKS 12, 57,31-58,24 fra »Eller. 'Dersom det, hvad jeg dog lader uafgjort,« til »hvor ophøiet, hvor christeligt, hvor dumt.«).

1 løst blad i 4°; venstre kant afrevet.

Folieret 1^a og 1^b med blyant. Begge sider er beskrevet.

Papir: blåligt koncept, groft. Mål: 170 × 205 mm.

Bladet er foldet på langs; den indre halvdel rummer

teksten, den ydre halvdel tilføjelser. Derudover har

bladet været foldet på tværs og derefter på langs.

Bladet er øverst på rectosiden forsynet med

indvisningen »**NB**«; den er skrevet med blyant og

gælder bl. [13v] i ms. 1.3. Derunder er slettet: »ad pag.

64. medio.«

En del mindre korrektioner.

(Pap. IX B 42)

1.3.2

1.3.3 Kladde til en passage af »A. Hans Livs første Afsnit« i kapitel II (»Indbyderen«) af »Standsningen« i »Nr. I« (SKS 12, 58,25-59,17 fra »Eller. 'Der høres om dette Menneske« til »saa er Svaret: ja - *dersom*.«).

1 løst blad i 4°; venstre kant afrevet.

Pagineret 1^c og 2. Kladden er ved paginering forbundet med det forudgående løse blad. Begge sider er beskrevet.

Papir: blåligt koncept, groft. Mål: 171 × 205 mm.

Bladet er beskrevet i en enkelt bred spalte med smalle marginer og har været foldet på tværs og derefter på langs til indstik.

Bladet er i øverste venstre hjørne forsynet med indvisningen »**NB**«; den er skrevet med blyant og gælder bl. [13v] i ms. 1.3. Øverst på siden er skrevet: »Dette bliver under Rubrikken: den Kloge og Forstandige det Sidste før: den kloge Statsmand / maatte sige.« (»under Rubrikken: den Kloge og Forstandige« er tilføjjet).

Mange korrektioner, herunder en enkelt blyantudstregning på rectosiden.

(Pap. IX B 43)

1.3.3

1.3.4 Kladde til en passage af »A. Hans Livs første Afsnit« i kapitel II (»Indbyderen«) i »Standsningen« i »Nr. I« (SKS 12, 59,23-61,33 fra »Den Geistlige maatte sige.« til »en større filosofisk Bestialitet lader sig ikke tænke.«).

1 dobbeltblad i 4°.

Pagineret 3-6. Kladden er ved pagineringen forbundet med det forudgående blad (ms. 1.3.3). Samtlige sider er beskrevet.

Papir: blåligt koncept, groft. Mål: 170 × 205 mm.

Dobbeltbladet er beskrevet i næsten hele bredden og har desuden været foldet på tværs og derefter på langs til indstik.

Øverst på bl. [1r] findes bemærkningen: »Dette kommer saa endnu foran: den kloge Statsmand / maatte sige.«

Mange korrektioner, herunder en del længere tilføjelser.

(Pap. IX B 44)

1.3.4

(Pap. IX B 41-44)

1.3

1.4 Sammenhæftning 3. Kladde til slutningen af »B. Hans Livs andet Afsnit« i kapitel II (»Indbyderen«) (SKS 12, 67,6-29 og 68,10-16 fra »naar han da ikke glemmer« til »sin Forbittrelse mod ham.« og fra »Vi ere i det sidste Afsnit.« til »han vil hjælpe Dig.«), kladde til kapitel III (»Indbydelsen og Indbyderen«) samt kapitel IV (»Christendommen som det Absolute; Samtidigheden med Christus«) i »Standsningen« i »Nr. I« (SKS 12, 69-78).

Sammenhæftning på 6 dobbeltblade, i alt 12 blade i 4°.

Ingen paginering. Bl. [1v] er ubeskrevet. Teksten er fortløbende fra ms. 1.3.

Papir: blåligt koncept, groft. Mål: 170 × 204 mm. Hæftetråd af rød silke.

Forsiden bærer påskriften: »Kommer hid alle / I / Concept / N° 3« skrevet med blyant.

Bladene er foldet på langs; den indre halvdel rummer teksten, den ydre halvdel tilføjelser.

Ms. indeholder følgende overskrifter på bl. [3v]: »III« i

hovedspalten og »**Indbydelsen og Indbyderen.**« i marginals-palten med tilhørende indvisningstegn, der henviser til hovedspalten.

På bl. [6v] er »**bogstavelig**« dobbelt understreget. På bl. [2r] findes et indvisningstegn (dobbeltkors) skrevet med blyant; indvisningen gælder ms. 1.4.1. På bl. [9r] findes indvisningen »**NB**« med den tilhørende henvisning »cfr Hoslagte«; indvisningen er skrevet med blyant og gælder ms. 1.4.2. Derudover findes der indvisningstegn (kors) med blyant på bl. [5r] og [11r]; indvisningerne gælder tilføjelser i marginen.

En del korrektioner, herunder især lange tilføjelser i marginen. Større sletninger findes på bl. [2v] (4 linjer), på bl. [3v] (7 linjer) og på bl. [9r], hvor hele sidste afsnit, den tilhørende tilføjelse på bl. [9r] og [9v] samt et indvisningstegn er slettet med blyant. Mindre blyantsletninger findes på bl. [2r], [5r], [9v] og [11r].

Hertil hører følgende:

- 1.4.1 Kladde til en passage af »B. Hans Livs andet Afsnit« i kapitel II (»Indbyderen«) i »Standsningen« i »Nr. I« (SKS 12, 66,24-67,6 fra »Og - hvad der da hovedsagligen er hans Selskab - hans Apostle!« til »- Ingen Digter kan opfinde det bedre,«).

1 løs lap i 8°; øverste og venstre kant af papiret afrevet. Nederste venstre hjørne uregelmæssigt afrevet. Ingen paginering. Beskrevet på begge sider. Papir: blåligt koncept, groft. Mål: 103 × 170 mm. Lappen er beskrevet i næsten hele bredden og har desuden været foldet på langs og derefter på tværs til indstik.

Lappen er øverst med blyant forsynet med et indvisningstegn (dobbeltkors), der gælder bl. [2r] i ms. 1.4. Under indvisningstegnet står redigeringsbemærkningen: »*Ny Udgang.*«
Få korrektioner.

1.4.1

- 1.4.2 Kladde til begyndelsen af kapitel IV (»Christendommen som det Absolute; Samtidigheden med Christus«) i »Standsningen« i »Nr. I« (SKS 12, 74-75,15 til »Lidelser som han altsaa kan undgaae ved blot at lade være at blive Christen.«).

1 løst blad i 4°; papiret er afrevet ved venstre kant. Ingen paginering. Begge sider er beskrevet. Papir: blåligt koncept, groft. Mål: 170 × 205 mm. Bladene er foldet på langs; den indre halvdel rummer teksten, den ydre halvdel tilføjelser. Bladet har været foldet til indstik.

Bladet bærer overskriften: »**IV / Christendommen som det Absolute; Sam- / tidigheden med Xstus.**«

Rectosiden er øverst til højre forsynet med indvisningstegnet »**NB**« i blyant, der gælder bl. [9r] i ms. 1.4.

En enkelt korrektion.

1.4.2

(Pap. IX B 41)

1.4

- 1.5 Omslag til »Moralen« til »'Kommer hid alle I, som arbeide og ere besværede, jeg vil give Eder Hvile'«.

1 løst blad i 4°. Højre kant ujævnt afrevet.

Ingen paginering.

Papir: groft, gulligt koncept. Mål: 170 × 206 mm.

Bladet har været foldet til omslag.

Omslaget bærer påskriften: »'Moralen' / til Skriftet 'Kommer hid

alle I, som / arbeide og ere besværede'.«

Ingen korrektioner.

(L-fort. + B-fort. 272; Pap. X 5 B 51)

1.5

1.6 Kladde, påbegyndt som renskrift, til begyndelsen af »Moralen« til »'Kommer hid alle I, som arbeide og ere besværede, jeg vil give Eder Hvile'« (SKS 12, 79,1-79,20 til »det er paa høie Tid, at Idealitetens Fordringer høres.«).

1 løst blad i 4°. Højre kant uregelmæssigt afrevet.

Rectosiden er med blyant pagineret 104^a. Versosiden er ubeskrevet.

Papir: groft, gulligt koncept. Mål: 170 × 204 mm.

Rectosiden er beskrevet i næsten hele sidens bredde.

Øverst på siden findes overskriften »**Moralen**«.

I øverste venstre hjørne er bemærkningen »Til Moralen.« slettet, og lige oven for teksten er redigeringsbemærkningen »Dette kommer saa først« slettet.

En del korrektioner.

(L-fort. + B-fort. 272; Pap. X 5 B 52)

1.6

1.7 Kladde, påbegyndt som renskrift, til slutningen af »Moralen« til »'Kommer hid alle I, som arbeide og ere besværede, jeg vil give Eder Hvile'« (SKS 12, 79,21-80 fra »Men naar det Christelige er noget saa Forfærdende«).

1 dobbeltblad i 4°.

Bl. [1v] er pagineret 104^b, bl. [2] 105-106. Bl. [1r] er upagineret og ubeskrevet. Teksten er fortløbende fra ms. 1.6.

Papir: groft, gulligt koncept. Mål: 170 × 206 mm.

Siderne er beskrevet i næsten hele bredden.

Øverst på s. 104^b er »Til / *Indøvelse i Christendom* / **Moral**« slettet. Til venstre derfor er bemærkningen: »*For Sætteren* her anbringes / en reen Side imellem det / og den sidste Pagina af Bogen.« blevet slettet ligesom følgende bemærkning til højre for overskriften: »NB 'Moralen' an-/bringes med en reen Side / imellem paa en Pagina for / sig strax efter Skriftet 'Kommer / hid Alle I', og ved ethvert / af de følgende to Skrifter saa / paa et Blad for sig: Moralen / cfr Skriftet 'Kommer hid / Alle I.'« (»to« er tilføjet).

Ophævelse af alinea på s. 104^b.

Mange korrektioner.

(L-fort. + B-fort. 272; Pap. X 5 B 53)

1.7

1 (L-fort. + B-fort. 272; KA, B pk. 43, læg 1 og læg 7; Pap. IX B 29-44 og X 5 B 51-53)

1

2 Udkast og kladder til IC, »Nr. II« (»'Salig Den, som ikke forarges paa mig'«), fordelt på 8 sammenhæftninger, 3 løse blade og 1 omslag.

2

2.1 Sammenhæftning 1. Kladde og udkast til »Stemning« i »Nr. II« (SKS 12, 87-90).

Sammenhæftning på 6 dobbeltblade, i alt 12 blade i 4°.

Ingen paginering. Bl. [1v], [5v] og [6]-[12] er ubeskrevet.

Papir: blåligt koncept, groft. Mål: 172 × 206 mm. Hæftetråd af rød silke.

Forsiden bærer påskriften: »'Salig Den, som ikke / forarges paa mig.'« (»paa mig« er tilføjet) og derunder: »En bibelsk Fremstilling / og christelig Begrebs-Bestemmelse / af / S. Kierkegaard.«,

nederst på siden er skrevet: »Concept N° 1« med blyant. I

marginen er ud for »Begrebs-Bestemmelse« skrevet: »Forsøg til Xstds. Indførelse / i Xstheden.«

Bladene er foldet på langs; den indre halvdel rummer teksten, den ydre halvdel tilføjelser frem til bl. [3r], hvorefter den ydre halvdel rummer teksten, den indre halvdel tilføjelser.

Ms. indeholder følgende overskrifter på bl. [2r]: »Stemning«, der står lige oven for den slettede overskrift: »Indgang«. Under den slettede overskrift er »1« tilføjet med blyant, ligesom »2« er tilføjet på bl. [3r] og »3« på bl. [4v].

Mange korrektioner, især lange tilføjelser i marginen. På bl. [3v] og [4v] findes tilføjelser i hele sidens bredde. Mindre blyantsletninger findes på bl. [2r], [2v], [3r] og [4r]. På bl. [4r] er omtrent halvdelen af spalten markeret med en lodret blyantstreg i inderspalten; blyantmarkeringen fortsætter på bl. [4v] til afsnittets afslutning. Det markerede spaltestykke er blevet slettet med svage diagonale blyantstreger.

(Pap. IX B 46-47,2)

2.1

2.2 Sammenhæftning 2. Kladder til slutningen af »Stemning« (SKS 12, 90,15-27 fra »kunde bære dette Misforhold; det kan kun Gud-Mennesket,«) og kladder til »Denne Fremstillings Indhold i et kort Indbegreb« samt begyndelsen af »A« i »Fremstillingen« i »Nr. II« (SKS 12, 91-96,16 til »saa vil det Bestaaende ogsaa forarges paa ham.«).

Sammenhæftning på 2 dobbeltblade og 4 blade (oprindeligt et læg af 6 dobbeltblade), i alt 8 blade i 4°. Bl. [2]-[5] er udklippet af det oprindelige læg.

Ingen paginering. Bl. [1v] er ubeskrevet. Teksten er fortløbende fra ms. 2.2 til ms. 2.3.

Papir: blåligt koncept, groft. Mål: 171 × 206 mm. Hæftetråd af rød silke.

Forsiden bærer påskriften: »'Salig Den, som ikke forarges / paa mig.'« og derunder: »En bibelsk Fremstilling. / og christelig Begrebsbestemmelse. / af / S. Kierkegaard.«; nederst på siden er skrevet »Concept N° 2« med blyant.

Bladene er foldet på langs; den indre halvdel rummer teksten, den ydre halvdel tilføjelser.

Ms. indeholder følgende overskrifter: på bl. [2v]: »**Denne Fremstillings Indhold / i et kort Indbegreb.**« (tredobbelt understreget); på bl. [5v] som den eneste påskrift:

»**Fremstillingen.**« (tredobbelt understreget); på bl. [6r]: »A«.

Der er ophævelse af alinea på bl. [7v].

En del korrektioner, herunder flere tilføjelser i marginen og en sletning af 6 linjer på bl. [4v] samt to blyantsletninger: en mindre på bl. [7r] og en større på bl. [8v] (5 linjer i marginalspalten).

(Pap. IX B 48-50,4)

2.2

2.3 Sammenhæftning 3. Kladder til resten af »A« (SKS 12, 96,17-102 fra »Man behøver kun at kjende lidt til Menneske-Slægten,«) og første halvdel af »B« i »Fremstillingen« i »Nr. II« (SKS 12, 103-106,15 til »og det er ham, som gjør det.«).

Sammenhæftning på 6 dobbeltblade, i alt 12 blade i 4°. Forsiden bærer øverst hen over midten påskriften: »Concept N° 3« skrevet med blyant. Derunder er kladden påbegyndt.

Ingen paginering. Samtlige blade er beskrevet. Teksten er fortløbende fra ms. 2.3 til ms. 2.4.

Papir: blåligt koncept, groft. Mål: 172 × 206 mm. Hæftetråd af rød silke.

Bladene er foldet på langs; den indre halvdel rummer teksten, den ydre halvdel tilføjelser.

Ms. indeholder på bl. [9r] overskriften »B.« og underrubrikken, som er tilføjet.

Der findes ophævelse af alinea på bl. [5v].

En del korrektioner, herunder flere længere tilføjelser. En enkelt større sletning ses på bl. [6r], og blyantsletninger findes på bl. [4v] og [5r].

(Pap. IX B 50)

2.3

- 2.4 Sammenhæftning 4. Kladder til slutningen af »B« (SKS 12, 106,16-110 fra »Forargelsens Mulighed er ikke til at undgaae,«) og begyndelsen af »C« i »Fremstillingen« i »Nr. II« (SKS 12, 111-115,10 til »og derved ganske rigtigt opnaaet, at«).
- Sammenhæftning på 5 dobbeltblade, i alt 10 blade i 4°. Ingen paginering. Samtlige blade er beskrevet. Teksten er fortløbende fra ms. 2.4 til ms. 2.5.
- Papir: blåligt koncept, groft. Mål: 171 × 206 mm. Hæftetråd af rød silke.
- Forsiden bærer øverst påskriften: »Concept N° 4.« skrevet med blyant. Derunder er kladden påbegyndt.
- Bladene er foldet på langs; den indre halvdel rummer teksten, den ydre halvdel tilføjelser.
- Ms. indeholder følgende overskrifter: på bl. [4v]: »Tillæg.«; på bl. [6r]: »C.«; på bl. [9v]: »Tillæg 1.«
- På bl. [6r] findes redigeringsbemærkningen »Ny Udgang« med indvisningstegn (dobbeltkors) lige efter undertitlen til »C.« Der findes ophævelse af alinea på bl. [9r] og [9v].
- Få korrektioner, primært tilføjelser i marginen, men også mindre sletninger. På bl. [7v] er 4 linjer blevet slettet i en tilføjelse i marginalspalten.
- (Pap. IX B 50, 50,5)
- 2.4
- 2.5 Sammenhæftning 5. Kladder til størstedelen af »C« i »Fremstillingen« i »Nr. II« (SKS 12, 115,10-127,17 fra »Christenheden er blevet Hedenskab.« til »at en Saadan henrettes som en Forbryder.«).
- Sammenhæftning på 6 dobbeltblade, i alt 12 blade i 4°. Ingen paginering. Samtlige blade er beskrevet. Teksten er fortløbende fra ms. 2.4.
- Papir: blåligt koncept, groft. Mål: 170 × 206 mm. Hæftetråd af rød silke.
- Forsiden bærer øverst påskriften: »Concept N° 5« skrevet med blyant. Derunder er kladden påbegyndt.
- Bladene er foldet på langs; den indre halvdel rummer teksten, den ydre halvdel tilføjelser.
- Bl. [4v] er med blyant forsynet med to indvisningstegn (dobbeltkors), et i hovedspalten og et anbragt i marginen med henvisningen: »cfr Hoslagte«; indvisningerne gælder ms. 2.5.1. Der er ophævelse af alinea på bl. [4r] og [7r].
- En del korrektioner, særligt tilføjelser i marginen. Sletninger af længere tekststykker findes på bl. [1v] (9 linjer), bl. [3v] (6 linjer) og bl. [8v] (5 linjer i marginalspalten). På bl. [10v] er adskillige tilføjelser blevet slettet med diagonale blyantstreger og de tilbageværende tilføjelser forbundet med indvisningstegn (kors).
- (Pap. IX B 50, 50,6-8, 50,10-11)
- Herved er mellem bl. [4v] og [5r] lagt følgende:
- 2.5.1 Kladder til en passage i »C« i »Fremstillingen« i »Nr. II« (SKS 12, 118,16-120,35 fra »At dette er saaledes, at det egentlig er Selvmodsigelsen,« til »i Retning af Gud-Menneskets Ringhed og Fornedrelse.«).
- 1 løst dobbeltblad, i alt 2 blade i 4°. Ingen paginering. Samtlige blade er beskrevet.
- Papir: blåligt koncept, groft. Mål: 169 × 205 mm.
- Bl. [1r] bærer øverst påskriften: »til Concepten N° 5.« skrevet med blyant.
- Dobbeltbladet er foldet på langs; den indre halvdel rummer teksten, den ydre halvdel tilføjelser. Derudover har det været foldet til indstik.
- Dobbeltbladet er øverst til venstre på bl. [1r] forsynet med et indvisningstegn (dobbeltkors); det er skrevet med blyant og gælder bl. [4v] i ms. 2.5.
- En del korrektioner, herunder en del tilføjelser og en

større sletning på bl. [1r], hvor der også findes en mindre blyantsletning.

(Pap. IX B 50,9)

2.5.1

(Pap. IX B 50, 50,6-11)

2.5

2.6 Sammenhæftning 6. Kladder til »Tillæg 1« i »C« (SKS 12, 114,3-8) og »Slutning til B og C« i »Fremstillingen« (SKS 12, 127,18-34) samt kladder til den indledende tekst, § 1 og størstedelen af § 2 i »'Forargelsens' det er den væsentlige Forargelses Tankebestemmelser« i »Nr. II« (SKS 12, 128-136,35 til »det er, gjør den ligefremme Meddelelse u-[mulig]«).

Sammenhæftning på 6 dobbeltblade, i alt 12 blade i 4°.

Ingen paginering. Samtlige blade er beskrevet. Teksten er fortløbende fra ms. 2.6 til ms. 2.7.

Papir: blåligt koncept, groft. Mål: 172 × 206 mm. Hæftetråd af rød silke.

Forsiden bærer øverst påskriften: »Concept N° 6« skrevet med blyant. Derunder er kladden påbegyndt.

Bladene er foldet på langs; den indre halvdel rummer teksten, den ydre halvdel tilføjelser.

Ms. indeholder følgende overskrifter: på bl. [1r]: »Tillæg 2.«, og længere nede på siden: »Slutning til B og C.«; på bl. [2r]:

»'Forargelsens' det er den væsentlige

Tankebestemmelser.« (tredobbelt understreget, »det er den væsentlige« er tilføjet), og i marginen: »'Forargelsens' det er / den væsentlige Forargelses / Tankebestemmelser.«

(tredobbelt understreget). Under »'Forargelsens' det er den væsentlige Tankebestemmelser.« er overskriften »§ 1 / Gud-Msket er et 'Tegn'« slettet. Bl. [3r] indeholder overskriften: »§ 1 / Gud-Msket er et 'Tegn'« i marginalspalten; bl. [7v] overskriften: »§ 2. / Tjenerens Skikkelse er U-/kjendelighed (Incongnito'et)«.

På bl. [1r] findes i marginen redigeringsbemærkningen: »NB. Tillæg 2 bliver Tillæg 1 / og Tillæg 1 Tillæg 2.« Der er ophævelse af alinea på bl. [5r] og [8r] og en tilføjelse skrevet i hele sidens bredde på bl. [12v].

Mange korrektioner. Sammenhæftningen er præget af mange småændringer og en del længere tilføjelser; på bl. [4v] findes en større sletning (9 linjer) og på bl. [2r] en enkelt blyantudstregning i marginalspalten.

(Pap. IX B 50, 50,12)

2.6

2.7 Sammenhæftning 7. Kladder til slutningen af § 2 og til § 3, § 4, § 5, § 6 samt begyndelsen af § 7 i »'Forargelsens' det er den væsentlige Forargelses Tankebestemmelser« i »Nr. II« (SKS 12, 136,35-146,18 fra »[u]mulig. Skal der gives en ligefrem Meddelelse,« til »just fordi Gud-Mennesket er Forargelsens Mulighed.«).

Sammenhæftning på 6 dobbeltblade, i alt 12 blade i 4°.

Ingen paginering. Samtlige blade er beskrevet. Teksten er fortløbende fra ms. 2.7 til ms. 2.8.

Papir: blåligt koncept, groft. Mål: 170 × 205 mm. Hæftetråd af rød silke.

Forsiden bærer øverst påskriften »Concept N° 6 7.« skrevet med blyant. »7« er først skrevet med blyant, derpå med blæk. Kladden er påbegyndt neden for nummereringen af konceptet.

Bladene er foldet på langs; den indre halvdel rummer teksten, den ydre halvdel tilføjelser.

Ms. indeholder følgende overskrifter: på bl. [1r]: »§ 3. / Den ligefremme Meddelel- / ses Umulighed.«; på bl. [5v]: »§ 4. / Den ligefremme Meddelel- / ses Umulighed i Xsto Lidelsernes / Hemmelighed.«; på bl. [8v]: »§ 4 5. / Forargelsens Mulighed / er at negte den ligefremme / Meddelelse.«; på bl. [9r]: »§ 6 / At negte den ligefremme / Meddelelse er at fordre 'Troen'«; på bl. [12v]: »§

7. / Troens Gjenstand er Gud-Msket, / just fordi Gud-Msk. er Forargelsens Mulighed.«

På bl. [12v] findes redigeringsbemærkningen »Ny Udgang« to steder i marginalsalten. Begge bemærkninger er forsynet med indvisningstegn, det ene gælder hovedspalten, det andet en tilføjelse i marginalsalten. Bl. [7v] er i marginen forsynet med et indvisningstegn (dobbeltkors); det er skrevet med blyant og gælder ms. 2.7.1. Der er ophævelse af alinea på bl. [10v]. Få korrektioner; længere tilføjelser på bl. [4r], [7v], [11v] og [12v]. (Pap. IX B 50, 50,13)

Hertil hører følgende:

2.7.1 Kladde til en mindre passage i § 4 i »Forargelsens det er den væsentlige Forargelses Tankebestemmelser« i »Nr. II« (SKS 12, 141,26-142,5 fra »Hans hele Liv er Inderlighedens Lidelse.« til »hans Lidelse er til Forargelse.«).

1 løst blad i 4°. Venstre side afrevet.

Ingen paginering. Beskrevet på rectosiden.

Papir: glat, gulligt koncept. Mål: 170 × 206 mm.

Bladet har været foldet på tværs og derefter på langs.

Rectosiden er i øverste venstre hjørne forsynet med et indvisningstegn (dobbeltkors); det er skrevet med blyant og gælder bl. [7v] i ms. 2.7.

Mange korrektioner.

(Pap. IX B 50,14)

2.7.1

(Pap. IX B 50, 50,13-14)

2.7

2.8 Sammenhæftning 8. Kladde til den resterende del af § 7 i »'Forargelsens' det er den væsentlige Forargelses Tankebestemmelser« i »Nr. II« (SKS 12, 146,19-147 fra »Saa uadskillelig er Forargelsens Mulighed fra Troen,«).

Sammenhæftning på 6 dobbeltblade, i alt 12 blade i 4°.

Ingen paginering. Bl. [2v] og [3]-[12] er ubeskrevet. Teksten er fortløbende fra ms. 2.7.

Papir: blåligt koncept, groft. Mål: 170 × 205 mm. Hæftetråd af rød silke.

Forsiden bærer øverst påskriften »Concept N° 8.« skrevet med blyant. Derunder er kladden påbegyndt.

Bladene er foldet på langs; den indre halvdel rummer teksten, den ydre halvdel tilføjelser.

Enkelte korrektioner.

(Pap. IX B 50)

2.8

2.9 Kladdeomslag til »'Salig Den, som ikke forarges paa mig'«.

1 løst blad foldet til omslag i 4°.

Ingen paginering.

Papir: gulligt koncept, groft. Mål: 337 × 412 mm. Mål foldet: 193 × 236 mm.

Omslaget er foldet to gange på langs og to gange på tværs og har aftegning efter korsbånd.

Omslaget bærer påskriften: »Salig Den, som ikke forarges paa mig.« og derunder: »Concept.«

Ingen korrektioner.

(Pap. IX B 46)

2.9

(KA, B pk. 43, læg 1; Pap. IX B 46-50,14)

2

3 Udkast og kladder til IC, »Nr. III« (»Fra Høiheden vil han drage Alle til sig«), fordelt på 13 sammenhæftninger, 1 løst blad og 3 omslag.

Sammenhæftning 1. Kladde til tale I i »Nr. III« (SKS 12, 155-160).

3.1

Sammenhæftning på 4 dobbeltblade, i alt 8 blade i 4°.
Ingen paginering. Bl. [8v] er ubeskrevet.
Papir: blåligt koncept, groft. Mål: 169 × 205 mm. Hæftetråd af rød silke.
Forsiden bærer øverst i marginen påskriften: »Fredags-Prædiken / holdt d. 1ste Sept. 48.« Kladden er påbegyndt i hovedspalten. Bladene er foldet på langs; den indre halvdel rummer teksten, den ydre halvdel tilføjelser. Sammenhæftningen har været foldet yderligere en gang på langs.
Ms. indeholder følgende overskrifter på bl. [1r]: »Joh: XII, 32.«, og derunder: »Bøn«.
Nogle korrektioner, herunder enkelte blyantkorrektioner: på bl. [3r] er ordet »eneste« blevet slettet, og på bl. [5r] er ordet »igjen« slettet. På bl. [6v] er »Vantro« blevet ændret fra »Vantroende« med blyant.

3.1

Kladdeomslag til tale I i »Fra Høiheden vil han drage Alle til sig«.

3.2

1 løs lap i 4°; den ene kant uregelmæssigt afrevet.

Ingen paginering.

Papir: glat, gulligt koncept. Mål: ? × 204 mm.

Lappen har været foldet to gange på langs til omslag.

Omslaget er beskrevet på langs og bærer påskriften: »Concept. / Fredags-tale: Fra Høiheden vil / Han drage Alle til sig. / Benyttes

som N° 1 i Skriftet: / Fra Høiheden vil Han drage Alle / til sig.«

Ingen korrektioner.

3.2

3.3 Sammenhæftning 2. Kladder til størstedelen af tale II i »Nr. III« (SKS 12, 161-167,4 til »et saadant Ord af en saadan Fornedret! Men, som«).

Sammenhæftning på 6 dobbeltblade, i alt 12 blade i 4°.

Ingen paginering. Bl. [1v] og [2v] er ubeskrevet. Teksten er fortløbende fra ms. 3.3 til ms. 3.4.

Papir: blåligt koncept, groft. Mål: 168 × 204 mm. Hæftetråd af rød silke.

Forsiden bærer påskriften: »'Fra Høiheden vil Han drage Alle til sig.'« og derunder: »Christelige 7 (Taler) / af / S. Kierkegaard.« (»Christelige« er tilføjet med blæk; »Taler« er sat i blyantparentes, og »Udviklinger« skrevet ovenover med blyant). Ud for »Taler« er skrevet »N° 2 Concept« med blyant.

Bladene er foldet på langs; den indre halvdel rummer teksten, den ydre halvdel tilføjelser.

Ms. indeholder følgende overskrifter: på bl. [2r]: »N^o I / (Indgang.)«, på bl. [3r]: »II. / Bøn.« og på bl. [3v]: »Joh: XII, 32. **Og jeg, naar / jeg bliver ophøiet fra Jorden, vil / jeg drage Alle til mig.**«

På bl. [2r] findes bemærkningen »N^o I findes i / den ny Kasse.« i hovedspalten. I marginalsplalten ud for »(Indgang.)« er skrevet:

»Dette svarer til: N° VII / (Udgang)«.

Få korrektioner. Ophævelse af alinea på bl. [6v] og enkelte længere tilføjelser på bl. [11v] og [12r].

(Pap. X 5 B 29, 29,2-3)

3.3

3.4 Sammenhæftning 3. Kladder til slutningen af tale II (SKS 12, 167,4-169 fra »sagt, skal der være Tale om«) og begyndelsen af tale III i »Nr. III« (SKS 12, 170-174,4 til »Du vil betænke, at skal det være«).

Sammenhæftning på 6 dobbeltblade, i alt 12 blade i 4°.

Ingen paginering. Bl. [1v] er ubeskrevet. Teksten er fortløbende fra ms. 3.4 til ms. 3.5.

Papir: blåligt koncept, groft. Mål: 168 × 204 mm. Hæftetråd af rød

silke.

Forsiden bærer påskriften: »Fra Høiheden vil han drage Alle til

sig.« og derunder: »N° 3 Concept.«

Bladene er foldet på langs; den indre halvdel rummer teksten, den ydre halvdel tilføjelser.

Ms. indeholder følgende overskrifter: på bl. [6v]: »III / Bøn.«; på bl. [7r]: »Joh: XII, 32: **Og jeg, naar / jeg bliver ophøiet fra Jorden, vil / jeg drage Alle til mig.**«

Få korrektioner, herunder længere tilføjelser på bl. [3r], [4r], [9v], [11r] og [11v]. Derudover er der på bl. [11v] slettet en længere tilføjelse (9 linjer).

(Pap. X 5 B 29, 29,4-5)

3.4

Sammenhæftning 4. Kladde til det resterende af tale III i »Nr. III« (SKS 12, 174,5-180 fra »Alvor med at sætte sig«).

Sammenhæftning på 6 dobbeltblade, i alt 12 blade i 4°.

Ingen paginering. Bl. [1v] er ubeskrevet. Teksten er fortløbende fra ms. 3.5 til ms. 3.6.

Papir: blåligt koncept, groft. Mål: 168 × 205 mm. Hæftetråd af rød silke.

Forsiden bærer hen over midten påskriften: »Fra Høiheden vil Han drage Alle til sig« og derunder: »christelige Udviklinger«. Nederst er skrevet: »Concept N° 4.«; nummereringen er rettet fra 3 til 4 med blyant.

Bladene er foldet på langs; den indre halvdel rummer teksten, den ydre halvdel tilføjelser.

På bl. [7r] er der i marginen sat blyantparenteser om det slettede »halvt seende sig tilbage.«

En del korrektioner. Ophævelse af alinea findes på bl. [6v] og [10v]. Mindre blyantkorrektioner findes på bl. [7v] og [12r]. Bl. [8] er præget af flere længere tilføjelser, hvoraf den ene er skrevet på langs i marginalspalten. Øverst på bl. [4r] findes en tilføjelse skrevet i næsten hele sidens bredde.

(Pap. X 5 B 29)

3.5

Sammenhæftning 5. Kladde til begyndelsen af tale IV i »Nr. III« (SKS 12, 181-187,16 til »som Indbildningen fremstiller det, saa let ud, saa overtalende.«).

Sammenhæftning på 6 dobbeltblade, i alt 12 blade i 4°.

Ingen paginering. Bl. [1v] er ubeskrevet. Teksten er fortløbende fra ms. 3.6 til ms. 3.7.

Papir: blåligt koncept, groft. Mål: 168 × 204 mm. Hæftetråd af rød silke.

Forsiden bærer påskriften: »Fra Høiheden vil Han drage Alle til sig« og derunder: »Concept / N° 5.«

Bladene er foldet på langs; den indre halvdel rummer teksten, den ydre halvdel tilføjelser.

Ms. indeholder følgende overskrifter: på bl. [2r]: »IV / Bøn.«; på bl. [2v]: »Joh: XII, 32: **Og jeg, naar / jeg bliver ophøiet fra Jorden, vil / jeg drage Alle til mig.**«

På bl. [4v] findes redigeringsbemærkningen »Ny Udgang« i marginen, og på bl. [6v] er et alinea ophævet.

En del korrektioner, herunder en større blyantsletning på bl. [2r] (8 linjer). Den slettede tekst er markeret med en rektangulær firkant og slettet med diagonale streger.

(Pap. X 5 B 29, 29,6)

3.6

Sammenhæftning 6. Kladde til en længere passage i tale IV i »Nr. III« (SKS 12, 187,17-194,10 fra »Ordentligviis har en Yngling vistnok kun liden Forestilling om Virkeligheden,« til »lad os antage, at«).

Sammenhæftning på 6 dobbeltblade, i alt 12 blade i 4°.

Ingen paginering. Bl. [1v] er ubeskrevet. Teksten er fortløbende

3.7

- fra ms 3.7 til ms. 3.8.
Papir: blåligt koncept, groft. Mål: 168 × 204 mm. Hæftetråd af rød silke.
Forsiden bærer hen over midten påskriften: »Fra Høiheden vil Han drage Alle til sig« og derunder: »Concept / N° 6.«
Bladene er foldet på langs; den indre halvdel rummer teksten, den ydre halvdel tilføjelser.
Indvisningstegn (dobbeltkors) samt redigeringsbemærkningen »Ny Udgang« er skrevet med blyant i marginalsalten på bl. [2r], ligesom det er tilfældet på bl. [5r] og [7r].
Få korrektioner, herunder nogle længere tilføjelser i marginalsalten. Der findes mindre blyantudstregninger på bl. [2r] og [12v].
(Pap. X 5 B 29)
- 3.7
- 3.8 Sammenhæftning 7. Kladde til slutningen af tale IV (SKS 12, 194,10-197 fra »han, trøstende sig til, at om det end skulde skee,«) og begyndelsen af tale V i »Nr. III« (SKS 12, 198-202,4 til »see paa ham, lær af ham,«).
Sammenhæftning på 6 dobbeltblade, i alt 12 blade i 4°.
Ingen paginering. Bl. [1v] er ubeskrevet. Teksten er fortløbende fra ms. 3.8 til ms. 3.9.
Papir: blåligt koncept, groft. Mål: 169 × 204 mm. Hæftetråd af rød silke.
Forsiden bærer hen over midten påskriften: »Fra Høiheden vil Han drage Alle til sig.« og derunder: »Concept. / N° 7.« skrevet med blæk.
Bladene er foldet på langs; den indre halvdel rummer teksten, den ydre halvdel tilføjelser.
Ms. indeholder følgende overskrifter: på bl. [7v]: »V / Bøn«, på bl. [8r]: »Joh: XII, 32: **Og jeg, naar / jeg bliver ophøiet fra Jorden, vil jeg / drage Alle til mig.**«
En del korrektioner.
(Pap. X 5 B 29, 29,7)
- 3.8
- 3.9 Sammenhæftning 8. Kladde til en passage i tale V i »Nr. III« (SKS 12, 202,4-210,22 fra »han var Sandheden.« til »Christne egentligen nøiedes med at anskue sig selv i den dem fremstillende«).
Sammenhæftning på 6 dobbeltblade, i alt 12 blade i 4°.
Ingen paginering. Bl. [1v] er ubeskrevet. Teksten er fortløbende fra ms. 3.9 til ms. 3.10.
Papir: blåligt koncept, groft. Mål: 169 × 204 mm. Hæftetråd af rød silke.
Forsiden bærer hen over midten påskriften: »Fra Høiheden vil Han drage Alle til sig« og derunder: »Concept / N° 8.« Nummereringen er korrigeret fra 9 til 8.
Bladene er foldet på langs; den indre halvdel rummer teksten, den ydre halvdel tilføjelser.
Et alinea er ophævet på bl. [3v].
En del korrektioner i første del af ms. (bl. [2]-[4]), især lange tilføjelser i marginen.
(Pap. X 5 B 29, 29,8)
- 3.9
- 3.10 Sammenhæftning 9. Kladde til passage i tale V i »Nr. III« (SKS 12, 210,22-217,31 fra »Stand, gik det an med den triumpherende Kirke.« til »dersom jeg levede under saadanne Forhold,«).
Sammenhæftning på 6 dobbeltblade, i alt 12 blade i 4°.
Ingen paginering. Bl. [1v] er ubeskrevet. Teksten er fortløbende fra ms. 3.10 til ms. 3.11.
Papir: blåligt koncept, groft. Mål: 168 × 204 mm. Hæftetråd af rød silke.
Forsiden bærer hen over midten påskriften: »Fra Høiheden vil Han

drage Alle til sig« og derunder: »Concept N° 9.«
Bladene er foldet på langs; den indre halvdel rummer teksten, den ydre halvdel tilføjelser.
Nogle korrektioner, herunder flere længere tilføjelser i marginen.
(Pap. X 5 B 29, 29,9)

3.10

3.11 Sammenhæftning 10. Kladde til slutningen af tale V i »Nr. III« (SKS 12, 217,31-226 fra »saa er det mig og mit Liv betræffende«).

Sammenhæftning på 6 dobbeltblade, i alt 12 blade i 4°.
Ingen paginering. Bl. [1v] er ubeskrevet. Teksten er fortløbende fra ms. 3.10.
Papir: blåligt koncept, groft. Mål: 169 × 204 mm. Hæftetråd af rød silke.
Forsiden bærer hen over midten påskriften: »Fra Høiheden vil Han drage Alle til sig« og derunder: »Concept. N° 10.«
Bladene er foldet på langs; den indre halvdel rummer teksten, den ydre halvdel tilføjelser.
Nederst på bl. [12r] findes et indvisningstegn (dobbeltkors) med henvisningen »cfr Hoslagte«; indvisningen er skrevet med blyant og gælder ms. 3.11.1.
Få korrektioner.
(Pap. X 5 B 29, 29,10)

Hertil er mellem bl. [11v] og [12r] med rød silketråd hæftet følgende:

3.11.1 Kladde til slutningen af tale V i »Nr. III« (SKS 12, 223,23-226 fra »Strengthed er det Eneste,«).

2 hæftede dobbeltblade, i alt 4 blade i 4°.
Bladene er pagineret 1-5 på rectosiderne, bl. [4] er upagineret og ubeskrevet.
Papir: glat, gulligt koncept. Mål: 169 × 205 mm.
Dobbeltbladene er med tråd af rød silke hæftet enkeltvis til ms. 3.11 mellem bl. [11] og [12].
Bladene er beskrevet i næsten hele deres bredde.
Øverst på s. 1 er et indvisningstegn (dobbeltkors) og henvisningen »cfr næste Pagina nederst.« skrevet med blyant.
Få korrektioner, heriblandt tre mindre blyantudstregninger på s. 1.
(Pap. X 5 B 29,11)

3.11.1

(Pap. X 5 B 29, 29,10-11)

3.11

3.12 Sammenhæftning 11. Kladde til begyndelsen af tale VI i »Nr. III« (SKS 12, 227-236,10 til »ved mere og mere at komme til at ligne ham.«).

Sammenhæftning på 6 dobbeltblade, i alt 12 blade i 4°.
Ingen paginering. Bl. [1v] er ubeskrevet. Teksten er fortløbende fra ms. 3.12 til ms. 3.13.
Papir: blåligt koncept, groft. Mål: 168 × 204 mm. Hæftetråd af rød silke.
Forsiden bærer hen over midten påskriften: »Fra Høiheden vil Han drage Alle til sig« og derunder »Concept. / N° 11.«
Bladene er foldet på langs; den indre halvdel rummer teksten, den ydre halvdel tilføjelser.
Ms. indeholder følgende overskrifter på bl. [2r]: »VI / Bøn.« og længere nede på siden: »Joh: XII, 32: **Og jeg, naar jeg / bliver ophøiet fra Jorden, vil jeg / drage Alle til mig.**«
En del korrektioner, heriblandt en enkelt blyantudstregning på bl. [10r], der fortsætter om på bl. [10v], og et blyantslettet komma på bl. [11v]. Derudover indeholder ms. flere længere marginaltilføjelser.

- 3.12 (Pap. X 5 B 29, 29,12-13)
- 3.13 Sammenhæftning 12. Kladde til tale VI i »Nr. III« (SKS 12, 236,11-244,35 fra »At da det, i Forhold til Christus at ville beundre« til »Det vil atter ved Hjælp af 'Efterfølgerens' Liv blive aabenbart, hvo«).
- Sammenhæftning på 6 dobbeltblade, i alt 12 blade i 4°. Ingen paginering. Bl. [1v] er ubeskrevet. Teksten er fortløbende fra ms. 3.13 til ms. 3.14. Papir: blåligt koncept, groft. Mål: 168 × 204 mm. Hæftetråd af rød silke. Forsiden bærer hen over midten påskriften: »Fra Høiheden vil Han drage Alle til sig« og derunder: »Concept N° 12.« Bladene er foldet på langs; den indre halvdel rummer teksten, den ydre halvdel tilføjelser. En del korrektioner, særlig bl. [9v] og [10] er præget af flere lange tilføjelser i marginalsalten. På bl. [6r] ses en blyantindvisning, der gælder ændringen af et enkelt ord.
(Pap. X 5 B 29)
- 3.13
- 3.14 Sammenhæftning 13. Kladde til slutningen af tale VI (SKS 12, 244,35-249 fra »der er Beundrerne;«) og hele tale VII i »Nr. III« (SKS 12, 250-253).
- Sammenhæftning på 6 dobbeltblade, i alt 12 blade i 4°. Ingen paginering. Bl. [1v] er ubeskrevet. Teksten er fortløbende fra ms. 3.13. Papir: blåligt koncept, groft. Mål: 168 × 203 mm. Hæftetråd af rød silke. Forsiden bærer hen over midten påskriften: »Fra Høiheden vil Han drage Alle til sig« og derunder: »Concept N° 13.« Bladene er foldet på langs; den indre halvdel rummer teksten, den ydre halvdel tilføjelser. Ms. indeholder på bl. [8v] følgende overskrifter: »VII / Joh: XII, 32: **Og jeg naar jeg bliver / ophøiet fra Jorden, vil jeg drage Alle til / mig.**« og derunder: »Bøn«. På bl. [4r] er en ophævelse af alinea markeret med blyant, og på bl. [9v] ses et indvisningstegn (kors) skrevet med blyant; indvisningstegnet gælder en tilføjelse i marginen. Få korrektioner. Der findes mindre blyantsletninger på bl. [10v], [11r] og [12v].
(Pap. X 5 B 29, 29,14)
- 3.14
- 3.15 Kladdeomslag til »Fra Høiheden vil han drage Alle til sig«.
- 1 løst blad foldet til omslag i 4°. Ingen paginering. Papir: groft, ribbet, blåligt koncept. Vandmærke: bikube i våbenskjold og J WHATMAN. Mål foldet: 245 × 195 mm. Omslaget er foldet to gange på langs og to gange på tværs og har tegninger efter korsbånd. Omslaget er beskrevet på langs og bærer påskriften: »Fra Høiheden vil Han drage Alle til sig«, derunder på venstre del af omslaget er skrevet: »NB Det Sted i et af de sidste / Hefter om Confirmationer er / i Reenskriften taget reent bort.«, og lige overfor på højre del: »Concept.« Ingen korrektioner.
(Pap. X 5 B 29,1)
- 3.15
- 3.16 Kladdeomslag til IC.
- 1 løs lap; to kanter er afklippet. Ingen paginering. Beskrevet hen over foldningerne. Papir: blåligt koncept, groft. Mål: 120 × 233 mm. Lappen har været foldet som omslag.

På langs af lappen er skrevet: »Concept til Skrifterne: / 1) Kommer hid Alle I, som arbeide og ere besværede. / 2) Salig Den, som ikke forarges. / 3) Fra Høiheden vil Han drage Alle til sig.«
Ingen korrektioner.
(Pap. X 5 B 29)

3.16

(KA, B pk. 43 læg 1 og læg 2; Pap. IX B 52-53 og X 5 B 29)

3

4 Trykmanuskript til IC, »Nr. I«, »Kommer hid alle I, som arbeide og ere besværede, jeg vil give Eder Hvile«. Trykmanuskriptet består af i alt 57 blade.*

4.1

Trykmanuskript til hovedtitelblad, »Paakaldelse«, »Indbydelsen« og frem til slutningen af afsnit e i »Standsningen« i »Nr. I« (SKS 12, 7 og 17-48,22 til »og hvad Sandheden maa lide.«).
16 løse blade (bl. [2]-[9] oprindeligt et læg af 4 dobbeltblade) + 1 dobbeltblad + 5 løse blade (bl. [12]-[16] og [19]-[23] + dobbeltbladet oprindeligt et læg af 6 dobbeltblade), i alt 23 blade i 4°. Samtlige løse blade er afrevet ved venstre kant; bl. [2]-[9] har spor efter sammenhæftning, og bl. [10] er uregelmæssigt afrevet med en rest af dobbeltbladets andet blad.
Fra bl. [2] til [11] er bladene på rectosiderne pagineret 3-21 med blyant. Bl. [11] er pagineret 22a på versosiden, og bl. [12] 22b på rectosiden. Derefter er bladene pagineret 24-44 på rectosiderne. Endelig er sidste blads versoside pagineret 45. S. [2], [6], [23] og [25] er ubeskrevet. Teksten er fortløbende fra ms. 4.1 til ms. 4.2.
Papir: gulligt koncept. Mål: 170 × 206 mm. Dobbeltbladet har hæftetråd af rød silke.
Bladene er foldet på langs; den indre halvdel rummer teksten, den ydre halvdel tilføjelser.
S. [1] udgør hovedtitelbladet, der lyder: »Indøvelse i Christendom / Et Forsøg. / Et Bidrag til Christendommens Indførelse i / Christenheden. / Af / Anti-Climacus. / Udgivet / af / S. Kierkegaard.«
Overskrifterne i ms. svarer til førstetrykkets; »**Indbydelsen**« på s. 5 og »**Standsningen**« på s. 24 er tredobbelt understreget. På s. 3 har overskriften »Paakaldelse« erstattet »Bøn«.
På s. [18] findes et indvisningstegn (kors), skrevet med blyant, og på s. [39] er »Christus« indvist med en krølleparentes i blyant. En enkelt sætning på s. 9 er markeret med to lodrette blyantstreger, en ved sætningens begyndelse og en ved slutningen.
Få korrektioner, deriblandt en større blyantudstregning på s. 7 (5 linjer), en blyantslettet tilføjelse i marginen på s. 17 samt mindre blyantudstregninger på s. 15, [18], 19, [20] og 21. Adskillige tilføjelser i marginen på s. 9 og 17.
(Pap. IX B 45, 45,1-3)

4.1

4.2 Trykmanuskript til resten af »Standsningen« (SKS 12, 48,22-78 fra »Men er dette hans allerhøieste Villie,«) og til »Moralen« i »Nr. I« (SKS 12, 79-80).

32 løse blade i 4°. Samtlige blade er afrevet ved venstre kant, enkelte blade med rester af dobbeltbladets andet blad.
Bladene er pagineret 46-108 på rectosiderne. Versosiderne 67, 91, 103 og 109 er tillige pagineret. Teksten er fortløbende fra ms. 4.1.
Papir: groft, blåligt koncept. Mål: 170 × 205 mm.
Bladene er foldet på langs; den indre halvdel rummer teksten, den ydre halvdel tilføjelser. Desuden har bladene været foldet på tværs.
Overskrifterne i ms. svarer til førstetrykkets.
På s. 64 findes i marginen et indvisningstegn (dobbeltkors) og et dertilhørende »cfr Hoslagte«, der henviser til et løst blad indlagt mellem s. [63] og 64 (ms. 4.2.1). På s. 74 er et indvisningstegn (dobbeltkors) og henvisningen »cfr Hoslagte« blevet slettet med blyant. På s. [83] ses ligeledes et indvisningstegn (dobbeltkors) i

blyant) med et »cfr Hoslagte.«, der henviser til et løst blad indlagt mellem s. [83] og 84 (ms. 4.2.2). Derudover ses på s. [97] redigeringsbemærkningen »Ny Udgang«, og på s. [93] er tre linjer blevet markeret med en rødkridtklamme.

Få korrektioner. Der er sletninger med blyant på s. 62, 64, 72 og 100 samt en større blæksletning på s. 56 (11 linjer). Pagineringen 104-109 er rettet fra 105-110 med blyant.

(Pap. IX B 45, 45,4, 45,6-7 og 45,11-13)

Trykmanuskript til en passage af »A. Hans Livs første

- 4.2.1 Afsnit« i »Indbyderen« i »Nr. I« (SKS 12, 57,31-58,24 fra »Eller. 'Dersom det, hvad jeg dog lader uafgjort,« til »hvor ophøiet, hvor christeligt, hvor dumt.'«).

1 løst blad i 4°; venstre kant afrevet.

Bladet er upagineret og beskrevet på begge sider.

Papir: groft blåligt koncept. Mål: 170 × 206 mm.

Bladet er foldet på langs; den indre halvdel rummer teksten, den ydre halvdel tilføjelser. Bladet har desuden været foldet på tværs.

Rectosiden bærer øverst henvisningen: »ad pag. 64. medio.« Henvisningen gælder s. 64 i ms. 4.2.

En enkelt tilføjelse i marginalsalten på versosiden; derudover ingen korrektioner.

(Pap. IX B 45,5)

4.2.1

Trykmanuskript til en passage af »B. Hans Livs andet

- 4.2.2 Afsnit« i »Indbyderen« i »Nr. I« (SKS 12, 67,30-68,9 fra »Og - for dog ogsaa at tage den med - Medlidenheden,« til »kan ikke lade være at vise Medlidenhed.'«).

1 løst blad i 4°; venstre kant afrevet.

Bladet er upagineret og beskrevet på rectosiden.

Papir: groft, blåligt koncept. Mål: 171 × 206 mm.

Bladet er beskrevet i næsten hele bredden.

Øverst på rectosiden er henvisningen »ad pag 83« anført med blyant, mens »ad pag 74 med.« er slettet med blyant. Henvisningen gælder s. [83] i ms. 4.2.

En del korrektioner, herunder en enkelt større sletning.

(Pap. IX B 45,8-10)

4.2.2

(Pap. IX B 45, 45,4-13)

4.2

Omslag til renskrift.

4.3

1 løst blad foldet til omslag i 4°.

Ingen paginering.

Papir: blåligt koncept, groft. Mål foldet: ca. 210 × 250 mm.

Bladet er foldet til omslag ved ombukning af bladets 4 hjørner mod midten.

Omslaget bærer på langs påskriften »Indøvelse i Christendom / Reenskrift ~~og Correcturer.~~« med blæk; »og Correcturer.« er overstreget med blyant.

(Pap. IX B 45)

4.3

(KA, B pk. 43, læg 1; Pap. IX B 45-45,13)

4

Trykmanuskript til IC, »Nr. II«, »'Salig Den, som ikke forarges paa mig'« (SKS 12, 81-147). Trykmanuskriptet omfatter med undtagelse af slutningen af afsnit B i »Fremstillingen« (SKS 12, 110,13-110,23 fra »Men i Christenheden«) hele »Nr. II« og består af i alt 70 blade.

5

Trykmanuskript til deltitelblad til IC, »Nr. II« (SKS 12, 81).

5.1

1 løst blad i 4°. Den afrevne venstre kant har en mindre rest af dobbeltbladets andet blad.

Bladet er upagineret. Versosiden er ubeskrevet.

Papir: gulligt koncept. Mål: 169 × 204 mm.

Bladet har været foldet på tværs.

Deltitlen på bladet lyder: »Indøvelse i Christendom. / Et Forsøg / Af / Anti-Climacus. / Udgivet / af / S. Kierkegaard. / N° II.«
(Pap. IX B 51,1)

5.1

Trykmanuskript til titelblad til »Nr. II« og til »Udgiverens Forord« (SKS 12, 83 og 85).

5.2

2 løse blade i 4°. Bladene er afrevet ved venstre kant, titelbladet er uregelmæssigt afrevet.

Bladene er upaginerede. Versosiderne er ubeskrevet.

Papir: gulligt koncept. Mål, titelblad: 169 × 204 mm. Titelbladet har oprindeligt udgjort et dobbeltblad sammen med ms. 5.1. Mål, forord: 169 × 207 mm; papiret svagt ribbet.

Bladene har været foldet på tværs.

Titelbladet lyder: »'Salig Den, som ikke forarges / paa mig.' / En bibelsk Fremstilling / og christelig Begrebs-Bestemmelse./ ¶¶ Opvækkelser og Indderliggjørelse / af / Anti-Climacus.«, mens bladet med forordet bærer påskriften: »Udgiverens Forord. / cfr Forordet til N^o I.«

(Pap. IX B 51,2)

5.2

Trykmanuskript til »Nr. II« (SKS 12, 87-110,13 til »i Samtidighedens Situation vil ogsaa Enhver blive opmærksom.« og SKS 12, 111-147).

5.3

4 løse blade (oprindeligt en del af ms. 2.2) + 3 løse blade + 1 dobbeltblad + 3 løse blade (oprindeligt et læg af 4 dobbeltblade) + 1 løst blad + 5 løse blade + 1 dobbeltblad og 1 blad hæftet til dobbeltbladet + 4 løse blade (oprindeligt et læg af 6 dobbeltblade) + 8 løse blade + 1 dobbeltblad + 4 løse blade (oprindeligt et læg af 6 dobbeltblade og et vedlagt dobbeltblad) + 4 løse blade + 2 dobbeltblade + 4 løse blade (oprindeligt et læg af 6 dobbeltblade) + 12 løse blade (oprindeligt et læg af 6 dobbeltblade) + 2

dobbeltblade, i alt 67 blade i 4°. Der er spor af sammenhæftninger og brugt hæftetråd af rød silke ved de tre resterende hæftninger. Bladene er med blyant pagineret 1-129 på rectosiderne; desuden er versosiderne 8, 26, 50, 66, 74, 90, 100 og 124 pagineret. S. 87 er pagineret 87-89, og bl. [34]-[35] (ms. 5.3.1.) samt bl. [67] er upagineret. Bl. [67] er ubeskrevet.

Papir: groft, blåligt koncept. Mål: 168 × 206 mm.

Bladene er foldet på langs; inderspalten rummer tekst, yderspalten tilføjelser. Desuden har bladene været foldet på tværs.

Overskrifterne svarer til førstetrykkets. Overskriften »**Denne Fremstillings Indhold i et / kort Indbegreb.**« på s. [10] er tredobbelt understreget ligesom »**Fremstillingen**« på s. [16] og »**'Forargelsens' det er den / væsentlige Forargelses Tankebe- / stemmelser.**« på s. 83. På s. 57 er »Tillæg 1.« tilføjet i marginen. »Gud-Mennesket er et 'Tegn'.« er blevet slettet på s. 83, men findes på s. 85. Endelig er »'Moralen'« på s. [130] blevet slettet.

På s. [28] findes to indvisningstegn (kors) i marginen og på s. 57 et dobbeltkors skrevet med blyant. Korsene gælder to mindre tekstændringer, mens dobbeltkorset gælder indvisningen af »Tillæg 1«. På s. 66 i marginen er der med blyant skrevet et indvisningstegn (dobbeltkors) og henvisningen »cfr Hoslagte.« Henvisningen gælder et løst ark indlagt mellem s. 66 og 67 (ms. 5.3.1). Redigeringsbemærkningen »Ny Udgang« findes i marginen på s. 125.

Nogle korrektioner. Der findes to større sletninger med blæk: den ene strækker sig over 6 linjer på s. 21 og [22], den anden over 5 linjer på s. [130]. På s. [12] er »A« nederst i hovedspalten blevet slettet med blyant og erstattet med »I«. Der er mindre blyantsletninger på s. 1, [4], 25, [28], 53 og [76].

(Pap. IX B 51, 51,3-6 og 51,8-9)

- Trykmanuskript til en passage i »Tillæg 2« i afsnit »C« af
5.3.1 »Fremstillingen« i »Nr. II« (SKS 12, 118,16-120,35 fra
»At dette er saaledes, at det egentlig er
Selvmodsigelsen,« til »i Retning af Gud-Menneskets
Ringhed og Fornedrelse.«).
- 1 løst dobbeltblad i 4°.
Dobbeltbladet er upagineret og beskrevet på samtlige
sider.
Papir: groft blåligt koncept. Mål: 168 × 205 mm.
Bladet er foldet på langs; den indre halvdel rummer
teksten, den ydre halvdel tilføjelser. Bladet har desuden
været foldet på tværs.
Bl. [1r] bærer øverst henvisningen: »ad pag. 66 med.«
Henvisningen gælder s. 66 i ms. 5.3.
Et alinea er ophævet på bl. [1r].
Få korrektioner, herunder en større blækudstregning
øverst på bl. [1r] (4 linjer).
(Pap. IX B 51,7)
- 5.3.1
(Pap. IX B 51, 51,3-9)
- 5.3
(KA, B pk. 43 læg 1; Pap. IX B 51)
- 5
Trykmanuskript til IC, »Nr. III«, »Fra Høiheden vil han drage Alle til sig« (SKS
6 12, 149-253). Trykmanuskriptet omfatter hele »Nr. III« og består af i alt 102
blade.
- 6.1 Trykmanuskript til deltitelblad til IC, »Nr. III« (SKS 12, 149).
1 løst blad i 4°. Venstre kant afrevet.
Ingen paginering. Bladet er beskrevet på begge sider.
Papir: gulligt koncept. Mål: 171 × 207 mm.
Bladet har været foldet på langs og på tværs.
Rectosiden bærer titlen: »Indøvelse i Christendom. / ~~Et Bidrag til~~
~~Christendommens / Indførelse i Christenheden. / Af / Anti-Climacus~~
/ N° 3. III« (tekstændringerne er foretaget med blyant). På
versosiden har SK bemærket: »skrevet i Begyndelsen af 49.«
(Pap. X 5 B 31, 31,1-2)
- 6.1
6.2 Trykmanuskript til titelblad til »Nr. III« (SKS 12, 151).
1 løst blad i 4°. Venstre kant afrevet.
Ingen paginering. Versosiden er ubeskrevet.
Papir: gulligt koncept. Mål: 171 × 207 mm.
Bladet har været foldet på langs og på tværs.
Rectosiden bærer titlen: »'Fra Høiheden vil han drage / Alle til sig.'
/ Christelige Udviklinger / af / Anti-Climacus / ~~Udgivet af / S.~~
~~Kierkegaard.~~«. Sletningen er foretaget med blyant.
Enkelte korrektioner.
(Pap. X 5 B 31, 31,3)
- 6.2
6.3 Trykmanuskript til »Udgiverens Forord« til »Nr. III« (SKS 12, 153).
1 løs lap i 4°. Den øverste og højre kant afrevet.
Ingen paginering. Versosiden er ubeskrevet.
Papir: gulligt koncept. Mål: 176 × 175 mm.
Lappen har været foldet på tværs.
Rectosiden indeholder forordet og lyder: »Udgiverens Forord. / cfr.
Forordet til N° II.«
Ingen korrektioner.
(Pap. X 5 B 31)
- 6.3
6.4 Trykmanuskript til tale I og begyndelsen af tale II i »Nr. III« (SKS
12, 155-163,34 til »Det maa være det Høiere, der drager det

Lavere til sig«).

2 løse blade + 2 dobbeltblade + 4 løse blade, i alt 10 blade i 4°.
Bladene er med blyant pagineret 1-19 på rectosiderne. Bl. [8v] er ubeskrevet. Teksten er fortløbende fra ms. 6.4 til ms. 6.5.

Papir: gulligt koncept. Mål: 172 x 207 mm. De 2 dobbeltblade er sammenhæftet med hæftetråd af rød silke.

Bladene er foldet på langs midtpå; inderspalten rummer tekst, yderspalten tilføjelser. Desuden har bladene været foldet på tværs.

Overskrifterne svarer til førstetrykkets. På s. 13 lige neden for overskriften »II« er »Bøn« blevet slettet med blyant.

Få korrektioner. En større sletning findes nederst på s. 1, hvor en stor del af anmærkningen er blevet ændret og en tilføjelse til ændringen slettet igen med blyant. Den slettede del af anmærkningen er skrevet i næsten hele sidens bredde.

(Pap. X 5 B 31, 31,4)

6.4

6.5 Trykmanuskript til en passage i tale II i »Nr. III« (SKS 12, 163,34-167,8 fra »- saaledes naar Christus, den uendelig Høieste,« til »blot hører den Fornedrede tale: saa vil man«).

5 løse blade i 4°. Bladene bærer spor af sammenhæftning.

Bl. [1] er upagineret, de resterende blade er med blyant pagineret 20-26 på rectosiderne. Bl. [1v] er ubeskrevet. Teksten er fortløbende fra ms. 6.5 til ms. 6.6.

Papir: gulligt koncept. Mål: 169 x 207 mm.

Bladene er foldet på langs midtpå; inderspalten rummer tekst, yderspalten tilføjelser. Desuden har bladene været foldet på tværs.

Bl. [1r] bærer hen over midten påskriften: »Fra Høiheden vil Han drage Alle til sig.« og nedenfor i marginalspalten: »Reenskrift / N° 2.«

Få korrektioner.

(Pap. X 5 B 31)

6.5

6.6 Trykmanuskript til slutningen af tale II (SKS 12,167,9-169 fra »ogsaa paa en anden Maade«) og begyndelsen af tale III i »Nr. III« (SKS 12, 170-172,20 til »ved et besnærende Spørgsmaal vil tvinge ham til enten«).

1 dobbeltblad + 4 løse blade, i alt 6 blade i 4°.

Bladene er med blyant pagineret 28-38 på rectosiderne, desuden er versoside 39 pagineret. Samtlige blade er beskrevet. Teksten er fortløbende fra ms. 6.6 til ms. 6.7.

Papir: gulligt koncept. Mål: 170 x 207 mm. En rest af hæftetråd af rød silke findes på dobbeltbladet.

Bladene er foldet på langs midtpå; inderspalten rummer tekst, yderspalten tilføjelser. Desuden har bladene været foldet på tværs.

Ms. indeholder overskriften »III« på s. 34. Lige under »III« er »Bøn« blevet slettet med blyant. På s. [35] står overskriften »Joh: XII, 32:

Og jeg, naar jeg bli-/ver ophøiet fra Jorden, vil jeg drage / Alle til mig.«

Få korrektioner.

(Pap. X 5 B 31)

6.6

6.7 Trykmanuskript til slutningen af tale III (SKS 12, 172,20-180 fra »med eller mod sin Villie at tage Parti, hvad saa?«) og begyndelsen af tale IV i »Nr. III« (SKS 12, 181-182,19 til »Fordi han nu«).

2 løse blade + 3 dobbeltblade + 2 løse blade (oprindeligt et læg af 5 dobbeltblade), i alt 10 blade i 4°.

Bladene er med blyant pagineret 40-58 på rectosiderne. Samtlige blade er beskrevet. Teksten er fortløbende fra ms. 6.7 til ms. 6.8.

Papir: gulligt koncept. Mål: 170 x 207 mm. Dobbeltbladene er

hæftet sammen med hæftetråd af rød silke.

Bladene er foldet på langs midtpå; inderspalten rummer tekst, yderspalten tilføjelser. Desuden har bladene været foldet på tværs.

Ms. indeholder følgende overskrifter: på s. [57]: »IV«, neden for »IV« er »Bøn.« blevet slettet med blyant; på s. 58: »Joh: XII, 32:

Og jeg, naar jeg bliver / ophøiet fra Jorden, vil jeg drage Alle til / mig.»

Et alinea er ophævet på s. 48.

Få korrektioner, deriblandt et par længere tilføjelser i marginalspalten på s. 40 og 50 samt en blyantsletning af to linjer på s. [47] og en mindre blyantsletning på s. [55].

(Pap. X 5 B 31, 31,5)

6.7

6.8 Trykmanuskript til en mindre passage i tale IV i »Nr. III« (SKS 12, 182,19-183,12 fra »er i Høiheden, kunne vi derfor ogsaa begynde« til »Alt hvad han foretager sig, om hans«).

1 løst blad i 4°. Venstre kant er uregelmæssigt afrevet og bærer spor af sammenhæftning.

Bladet er med blyant pagineret 60-61 og er beskrevet på begge sider. Teksten er fortløbende fra ms. 6.8 til ms. 6.9.

Papir: gulligt koncept. Mål: 171 × 207 mm.

Bladet er foldet på langs midtpå; inderspalten rummer tekst, yderspalten tilføjelser. Desuden har bladet været foldet på tværs.

Enkelte korrektioner.

(Pap. X 5 B 31)

6.8

6.9 Trykmanuskript til en længere passage i tale IV i »Nr. III« (SKS 12, 183,12-193,32 fra »Virksomhed er den, menneskelig talt, størst mulige,« til »jeg har mit Haab til Gud, vel ikke som i min«).

12 løse blade (oprindeligt et læg af 6 dobbeltblade) i 4°. Spor af sammenhæftning.

Bladene er fra bl. [2] med blyant pagineret 62-82 på rectosiderne.

Bl. [1v] og s. [83] er ubeskrevet. Teksten er fortløbende fra ms. 6.9 til ms. 6.10.

Papir: gulligt koncept. Mål: 177 × 207 mm.

Bladene er foldet på langs midtpå; inderspalten rummer tekst, yderspalten tilføjelser. Desuden har bladene været foldet på tværs.

Bl. [1r] bærer påskriften: »Fra Høiheden vil Han drage Alle til sig« og nedenfor: »Reenskrift N° 4.«

Få korrektioner.

(Pap. X 5 B 31)

6.9

6.10 Trykmanuskript til slutningen af tale IV (SKS 12, 193,32-197 fra »tidligste Tid, men paa en anden og inderligere Maade.«) og begyndelsen af tale V i »Nr. III« (SKS 12, 198-205,8 til »kommer lige saa vidt som han i 20«).

4 løse blade + 1 dobbeltblad + 4 løse blade (oprindeligt et læg af 5 dobbeltblade), i alt 10 blade i 4°.

Bladene er med blyant pagineret 83-101 på rectosiderne. Samtlige blade er beskrevet. Teksten er fortløbende fra ms. 6.10 til ms. 6.11.

Papir: gulligt koncept. Mål: 170 × 207 mm. Dobbeltbladet har hæftetråd af rød silke.

Bladene er foldet på langs midtpå; inderspalten rummer tekst, yderspalten tilføjelser. Desuden har bladene været foldet på tværs.

Ms. indeholder på s. [90] overskriften »V« og på s. 91 »Joh: XII, 32:

Og jeg, naar jeg / bliver ophøiet fra Jorden, vil jeg drage / Alle til mig.» Overskriften »V« er blevet slettet og gentaget med blyant, og derunder er »Bøn.« blevet slettet med blyant.

Et alinea er ophævet på s. 101.

Få korrektioner, herunder en længere blyantsletning på s. 89.
(Pap. X 5 B 31, 31,6)

6.10

6.11 Trykmanuskript til en kortere passage i tale V i »Nr. III« (SKS 12, 205,8-206,12 fra »Aar. Her forkortes Veien betydeligt for Efterfølgeren;« til »Vildfarelsen med en triumpherende Kirke, er, at man har opfattet Christendom-[men]«).

1 løst blad i 4°. Venstre kant er afrevet og har spor af hæftning. Bladet er med blyant pagineret 103-104. Bladet er beskrevet på begge sider. Teksten er fortløbende fra ms. 6.11 til ms. 6.12. Papir: glat, gulligt koncept. Mål: 171 x 207 mm. Bladet er foldet på langs midtpå; inderspalten rummer tekst, yderspalten tilføjelser. Desuden har bladet været foldet på tværs. Enkelte korrektioner.
(Pap. X 5 B 31)

6.11

6.12 Trykmanuskript til en længere passage i tale V i »Nr. III« (SKS 12, 206,12-217,31 fra »[Christendom-]men som den Sandhed,« til »Og naar saa er, der-[som]«).

3 løse blade + 2 dobbeltblade + 3 løse blade (oprindeligt et læg af 5 dobbeltblade), i alt 10 blade i 4°. Bladene er uregelmæssigt afklippede og med spor af hæftning. Bladene er med blyant pagineret 105-123 på rectosiderne. Samtlige blade er beskrevet. Teksten er fortløbende fra ms. 6.12 til ms. 6.13. Papir: glat, gulligt koncept. Mål: 170 x 207 mm. Bladene er foldet på langs midtpå; inderspalten rummer tekst, yderspalten tilføjelser. Desuden har bladene været foldet på tværs.

På s. 119 og [120] er 18 linjer i hovedspalten og 4 længere tilføjelser i marginalspalten blevet slettet med blyant. En tilføjelse til den ene tilføjelse er blevet indvist med rødkridt, men senere slettet med blyant. Nogle korrektioner, herunder to længere tilføjelser i marginen på s. 105 og [114]. Mindre blyantsletninger findes på s. 109, 113 og 115.

(Pap. X 5 B 31, 31,7-9)

6.12

6.13 Trykmanuskript til en kort passage i tale V i »Nr. III« (SKS 12, 217,31-218,32 fra »[der-]som jeg levede under saadanne Forhold,« til »Da er Ueens-[artetheden]«).

1 løst blad i 4°. Venstre kant afklippet. Bladet er med blyant pagineret 125-126. Bladet er beskrevet på begge sider. Teksten er fortløbende fra ms. 6.13 til ms. 6.14. Papir: gulligt koncept. Mål: 166 x 207 mm. Bladet er foldet på langs midtpå; inderspalten rummer tekst, yderspalten tilføjelser. Desuden har bladet været foldet på tværs. Enkelte korrektioner.
(Pap. X 5 B 31)

6.13

6.14 Trykmanuskript til slutningen af tale V (SKS 12, 218,32-226 fra »[Ueens-]artetheden mellem Christendom og Verden gaaet ud,«) og begyndelsen af tale VI i »Nr. III« (SKS 12, 227-229,4 til »saa det er umuligt at tage sig iagt for ham - han«).

3 løse blade + 2 dobbeltblade + 3 løse blade (oprindeligt et læg af 5 dobbeltblade), i alt 10 blade i 4°. Spor af sammenhæftning. Bladene er med blyant pagineret 127-145 på rectosiderne. Samtlige blade er beskrevet. Teksten er fortløbende fra ms. 6.14 til ms. 6.15. Papir: gulligt koncept. Mål: 170 x 207 mm. Bladene er foldet på langs midtpå; inderspalten rummer tekst, yderspalten tilføjelser. Desuden har bladene været foldet på tværs.

- På s. 143 findes overskrifterne: »VI« og »Joh: XII, 32: **Og jeg, naar jeg / bliver ophøiet fra Jorden, vil jeg drage / Alle til mig.**« Under overskriften »VI« er »Bøn.« blevet slettet med blyant. Få korrektioner. På s. [136] findes flere blyantsletninger i hovedspalten, den længste strækker sig over 19 linjer; derudover findes en mindre blyantsletning på s. [132].
(Pap. X 5 B 31, 31,10-12)
- 6.14
- 6.15 Trykmanuskript til en længere passage i tale VI i »Nr. III« (SKS 12, 229,5-242,13 fra »seer efter, om mit Liv udtrykker, hvad jeg siger.« til »Beundreren kan udfordrende sige til Efterfølgeren: 'er det da ikke Din Overbeviis-[ning]«).
1 løst blad + 10 løse blade (oprindeligt et læg af 5 dobbeltblade) + 1 løst blad, i alt 12 blade i 4°. Spor af sammenhæftning.
Bladene er med blyant pagineret 147-169 på rectosiderne, desuden er versosiderne 148 og 170 pagineret. Samtlige blade er beskrevet. Teksten er fortløbende fra ms. 6.15 til ms. 6.16.
Papir: gulligt koncept. Mål: 171 × 207 mm.
Bladene er foldet på langs midtpå; inderspalten rummer tekst, yderspalten tilføjelser. Desuden har bladene været foldet på tværs.
Få korrektioner.
(Pap. X 5 B 31, 31,13)
- 6.15
- 6.16 Trykmanuskript til slutningen af tale VI (SKS 12, 242,13-249 fra »[Overbeviis]ning, at denne Lære er Sandhed,«) og hovedparten af tale VII i »Nr. III« (SKS 12, 250-252,32 til »Saaledes bede vi for Alle; dog Ingen formaaer jo at nævne«).
4 løse blade + 1 dobbeltblad + 4 løse blade (oprindeligt et læg af 5 dobbeltblade), i alt 10 blade i 4°. Bladene er uregelmæssigt afrevne og afklippede. Spor af sammenhæftning.
Bladene er med blyant pagineret 171-189 på rectosiderne. Samtlige blade er beskrevet. Teksten er fortløbende fra ms. 6.16 til ms. 6.17.
Papir: gulligt koncept. Mål: 171 × 207 mm.
Bladene er foldet på langs midtpå; inderspalten rummer tekst, yderspalten tilføjelser. Desuden har bladene været foldet på tværs.
På s. 185 findes overskriften: »VII« og derunder: »Joh: XII, 32 **Og jeg, naar jeg bliver / ophøiet fra Jorden, vil jeg drage Alle til mig.**« Neden for overskrifterne er »Bøn.« blevet slettet med blyant.
Et indvisningskors, skrevet med blyant, findes på s. 181; indvisningen gælder en tilføjelse i marginalspalten.
Få korrektioner. SK har på s. 181 foretaget en længere blyantsletning af 11 linjer, og på s. [186] og 187 er 7 linjer blevet slettet med blyant. På s. [186] er sletningen erstattet af en længere tilføjelse skrevet med blæk i marginen, og på s. 181 er sletningen fulgt af en længere tilføjelse i marginalspalten. En mindre blyantsletning findes på s. [188].
(Pap. X 5 B 31, 31,14-16)
- 6.16
- 6.17 Trykmanuskript til slutningen af tale VII i »Nr. III« (SKS 12, 252,32-253 fra »hver Enkelt, ja, hvo formaaede blot at nævne«).
1 løst blad i 4°. Venstre kant er uregelmæssigt afklippet og har spor af sammenhæftning.
Bladet er med blyant pagineret 191 på rectosiden. Versosiden er ubeskrevet. Teksten er fortløbende fra ms. 6.16.
Papir: gulligt koncept. Mål: 167 × 206 mm.
Bladene er foldet på langs midtpå; inderspalten rummer tekst, yderspalten tilføjelser. Desuden har bladene været foldet på tværs.
Ingen korrektioner.

- 6.17 (Pap. X 5 B 31)
- 6 (KA, B pk. 43, læg 4; Pap. X 5 B 31)
- 7 Trykmanuskript til hovedtitelblad, indholdsfortegnelse til *IC*, deltitelblad til *IC* og titelblad til »Nr. I« samt udgiverens forord.
- 7.1 Trykmanuskript til hovedtitelblad til *IC* (SKS 12, 7) og trykmanuskript til indholdsfortegnelsen (SKS 12, 9-10).
1 løst blad + 1 dobbeltblad, i alt 3 blade i 4°. Højre kant af det løse blad er uregelmæssigt afrevet.
Bladene er upaginerede. Versosiden af hovedtitelbladet og bl. [2v] af indholdsfortegnelsen er ubeskrevet.
Papir: gulligt koncept. Titelbladets mål: 170 × 207 mm, indholdsfortegnelsens mål: 168 × 207 mm.
Bladene er foldet på langs; indholdsfortegnelsen er skrevet i inderspalten. Desuden har bladene været foldet på tværs.
Rectosiden af det løse blad bærer hovedtitelbladet, der lyder: »Indøvelse i Christendom. / Af. / Anti-Climacus / Udgivet / af / S. Kierkegaard. / N^o I, II, III / Reitzels Forlag.« Indholdsfortegnelsen bærer på bl. [1r] overskriften »Indhold.«, og derunder er deltitlerne til »Nr. I« og »Nr. II« tredobbelt understreget. Deltitlen til »Nr. III« er også tredobbelt understreget på bl. [2r].
På bl. [1v] i indholdsfortegnelsen er foretaget to korrektioner. Ud for »C.« er »Denne v« blevet slettet, og nedenfor er »'Forargelsens'« blevet erstattet af »Tillæg 1.« og »Tillæg 2.«
Indholdsfortegnelsens sidetal, der stemmer overens med førsteudgavens, er tilføjet med blyant.
- 7.1 (Pap. X 5 B 32, 32,1)
- 7.2 Trykmanuskript til deltitelblad til *IC* og titelblad til »Nr. I« (SKS 12, 11 og 13).
1 dobbeltblad, i alt 2 blade i 4°. Bladene er upaginerede. Bl. [1v] og [2v] er ubeskrevet.
Papir: gulligt koncept. Mål: 169 × 204 mm.
Bladene har været foldet på tværs.
Bl. [1r] bærer deltitelbladet, der lyder: »**Indøvelse i Christendom.** / Et Forsøg / af / Anti-Climacus. / Udgivet / af / S. Kierkegaard. / N^o I«. »**Indøvelse i Christendom.**« er tredobbelt understreget. Bl. [2r] indeholder titelbladet og lyder: »'Kommer hid alle I, som arbeide / og ere besværede, jeg vil give Eder Hvile'« og derunder: »Til Opvækkelse og Inderliggjørelse. / Af / Anti-Climacus.« (»Inderliggjørelse« er først skrevet i en parentes, men er derpå slettet og gentaget uden parentes). Endelig er mottoet »procul o procul / este profani.« skrevet nederst til højre på bladet.
Enkelte korrektioner.
- 7.2 (Pap. X 5 B 32,2-3)
- 7.3 Trykmanuskript til »Udgiverens Forord« til »Nr. I« (SKS 12, 15).
1 løs lap i 4°. Højre og nedre kant afrevet.
Lappen er upagineret. Versosiden er ubeskrevet.
Papir: gulligt koncept. Mål: 174 × 176 mm.
Lappen indeholder overskriften: »Udgiverens Forord.«
Enkelte korrektioner, herunder tilføjelsen », hidrørende fra Aaret 1848,« og blyantsletningen af »holdes i Stræben, og tillige«.
- 7.3 (Pap. X 5 B 32,4-5)
- 7 (KA, B pk. 43, læg 5; Pap. X 5 B 32)
- 8 Forskellige ubenyttede udkast til hhv. en subscriptionsindbydelse, forord til *IC*, »En velvillig Henvendelse til Samtiden« samt en ubenyttet »Anmærkning fra

- Udgiveren« til IC. Papirerne indeholder også forskellige bemærkninger vedr. skriftets pseudonymitet og omfatter endelig diverse omslag.
Udkast til subscriptionsindbydelse.
- 8.1 1 løst blad i 4°. Venstre kant afrevet.
Ingen paginering. Rectosiden er beskrevet.
Papir: groft, gulligt koncept. Mål: 169 × 207 mm.
Bladet har været foldet på tværs.
Bladet er beskrevet i en enkelt bred spalte med smalle marginer.
Øverst på siden findes overskriften: »Subscriptions Indbydelse. / Xstendommen. / For Idealet – mod Sandsebedragene.«
En enkelt tilføjelse.
(L-fort. + B-fort. 242; Pap. X 5 B 34)
- 8.1 Udkast til subscriptionsindbydelse.
- 8.2 1 løst blad i 4°. Højre kant afrevet.
Ingen paginering. Bladet er beskrevet på begge sider.
Papir: groft, gulligt koncept. Mål: 169 × 206 mm.
Bladet er beskrevet i en enkelt bred spalte med smalle marginer.
Bladet indeholder følgende overskrift: »Indbydelse til Subscription.«
Få korrektioner.
(L-fort. + B-fort. 336a; Pap. X 5 B 35)
- 8.2 Udkast til subscriptionsindbydelse.
- 8.3 1 løst blad i 4°. Højre kant afrevet.
Ingen paginering. Rectosiden er beskrevet.
Papir: groft, gulligt koncept. Mål: 170 × 206 mm.
Rectosiden er beskrevet i en enkelt bred spalte med smalle marginer. Bladet har to steder været foldet på tværs.
Enkelte korrektioner.
(L-fort. + B-fort. 336b; Pap. X 5 B 36)
- 8.3 Udkast til subscriptionsindbydelse.
- 8.4 1 løst blad i 4°. Venstre kant afrevet.
Ingen paginering. Rectosiden er beskrevet.
Papir: groft, gulligt koncept. Mål: 170 × 206 mm.
Bladet er beskrevet i næsten hele sidens bredde og har været foldet på tværs.
Øverst på siden findes overskriften: »Indbydelse til Subscription.«
En enkelt korrektion.
(L-fort. + B-fort. 336c; Pap. X 5 B 37)
- 8.4 Udkast til subscriptionsindbydelse.
- 8.5 1 løst blad i 4°. Venstre kant uregelmæssigt afrevet.
Ingen paginering. Rectosiden er beskrevet.
Papir: groft, blåligt koncept. Mål: 167 × 202 mm.
Bladet er beskrevet i en enkelt bred spalte med smalle marginer og har været foldet på tværs.
Ingen korrektioner.
(L-fort. + B-fort. 335B; Pap. X 5 B 38)
- 8.5 Udkast til subscriptionsindbydelse.
- 8.6 1 dobbeltblad i 4°.
Ingen paginering. Bl. [1v] og [2] er ubeskrevet.
Papir: groft, blåligt koncept. Mål: 168 × 202 mm.
Bladet er beskrevet i en enkelt bred spalte med smalle marginer og har været foldet på tværs.
Øverst på dobbeltbladet findes følgende overskrift: »**Indbydelse til Subscription.**«
På langs i højre margin har SK bemærket: »Maaskee vil jeg ogsaa i det enkelte Hefte i en lille Artikel ud- / tale mig om Tidens

Forhold.«

En del korrektioner, herunder tre længere tilføjelser, to skrevet mellem overskriften og hovedteksten og en nederst på siden.
(L-fort. + B-fort. 335A; Pap. X 5 B 39)

8.6

Udkast til »Program til en Subscriptions-Indbydelse«.

8.7

1 dobbeltblad i 4°. Spor efter sammenhæftning.
Ingen paginering. Samtlige blade er beskrevet.
Papir: groft, gulligt koncept. Mål: 168 × 207 mm.
Bl. [1r] er beskrevet i en enkelt bred spalte med smalle marginer.
Bl. [1v] og [2] er beskrevet i næsten hele sidens bredde med en smal venstre margin. Bladet har været foldet på tværs.
På bl. [1r] findes følgende overskrift: »Program / til / en Subscriptions-Indbydelse.«
SK har til højre oven for overskriften skrevet: »NB. Dette Program bliver i sin / Tid at trykke med paa Skrifterne / foran.«, og til venstre oven for overskriften: »Det blev forvandlet til / et 'Forord!', og maa / de Skrifter blive pseydonyme, / blive Udgiverens Forord.«
Nederst på bl. [2v] er der sat en slutstreg.
Få korrektioner, heriblandt en mindre blyantsletning på bl. [1r]-[2r] samt en længere tilføjelse på bl. [2v].
(L-fort. + B-fort. 332; Pap. X 5 B 40)

8.7

Udkast til »Program til en Subscriptions-Indbydelse«.

8.8

1 dobbeltblad i 4°.
Ingen paginering. Samtlige blade er beskrevet.
Papir: groft, gulligt koncept. Mål: 168 × 207 mm.
Bl. [1r] er beskrevet i næsten hele sidens bredde. Bl. [1v] og [2] er beskrevet i en enkelt bred spalte med smal venstremargin. Bladet har været foldet på tværs.
På bl. [1r] findes overskriften »Program / til / en Subscriptions-Indbydelse.«, oven for overskriften er følgende slettet:
»Indbydelse til Subscription.«
SK har i øverste højre hjørne oven for overskriften bemærket: »til de tre Skrifter: Kommer / hid Alle I; salig Den, som / ikke forarges; fra Høiheden vil / Han drage Alle til sig.« På bl. [2r] ses i højre margin et indvisningstegn og redigeringsbemærkningen »Ny Udgang«.
Mange korrektioner. På bl. [1v] er 5 linjer i hovedteksten og en tilføjelse i venstre margin blevet slettet samt et kolon blevet rettet til komma med blyant; derudover er »dette« på bl. [1r] slettet med blyant.
(L-fort. + B-fort. 332; Pap. X 5 B 41)

8.8

Kladde til »En velvillig Henvendelse til Samtidige«.

8.9

1 dobbeltblad i 4°.
Ingen paginering. Samtlige sider er beskrevet.
Papir: gulligt koncept. Mål: 171 × 207 mm.
Bladet har været foldet på tværs.
Bl. [1] og [2r] er beskrevet i næsten hele sidens bredde. Bl. [2v] rummer alene tilføjelser til teksten.
Bl. [1r] bærer overskriften: »En velvillig Henvendelse / til Samtidige. / Af. / S. Kierkegaard.«
Oven for overskriften er skrevet følgende redigeringsbemærkning:
»NB. Kan trykkes foran endnu førend det / første Titelblad paa Skriftet 'Indøvelse i / Christendom', hvortil det hører.«
Teksten er skrevet med latinsk hånd.
På bl. [1r] er to indvisningstegn i hovedspalten skrevet med rødkridt. Indvisningstegnene gælder to tilføjelser, der er skrevet på bl. [2v]. På bl. [1r] findes derudover et par rødkridtstegnede indvisningstegn, der gælder en tilføjelse skrevet øverst på bladet.
På bl. [2r] findes et par indvisningstegn skrevet med hhv. blæk og rødkridt; indvisningen gælder en tilføjelse skrevet nederst på

bladet. På bl. [1r] er en tilføjelse og en tilskrivning dertil skrevet på langs i marginen. Tilskrivningen er desuden ligesom en mindre tilføjelse i hovedspalten sat i blyantparentes. På bl. [2r] er en anden tilføjelse skrevet på langs i marginalspalten. Mange korrektioner. Tre større sletninger findes på bl. [2r]; den ene sletning indbefatter et par indvisningstegn skrevet med blyant. Derudover findes på samme blad to mindre blyantsletninger.

(B-fort. 329; Pap. X 5 B 43-45)

8.9

Renskrift til »En velvillig Henvendelse til Samtidige«.

8.10

1 dobbeltblad i 4°.

Ingen paginering. Samtlige blade er beskrevet.

Papir: gulligt koncept. Mål: 171 × 207 mm.

Dobbeltbladet er foldet på langs; inderspalten rummer teksten og yderspalten rettelser og tilføjelser. Desuden har bladet været foldet på tværs.

På bl. [1r] findes følgende overskrift: »En velvillig Henvendelse / til Samtidige. / Af. / S. Kierkegaard.« (se illustration 5).

Teksten er skrevet med latinsk hånd.

En redigeringsbemærkning findes øverst på bl. [1r]: »Kan trykkes foran endnu førend det første Titelblad / paa Skriftet 'Indøvelse i Christendom' hvortil / det hører.«. På bl. [2v] er et længere afsnit sat i parentes med blyant.

Få korrektioner.

(L-fort. + B-fort. 329; Pap. X 5 B 42)

8.10

Udkast til »Udgiverens Forord« til »Nr. II« og »Nr. III«.

8.11

1 løst blad i 4°. Højre kant afrevet.

Ingen paginering. Bladet er beskrevet på begge sider.

Papir: gulligt koncept. Mål: 174 × 229 mm.

Bladet har været foldet på tværs.

Versosiden bærer på langs nederst til venstre påskriften:

»Udgiverens Forord til 'Indøvelse / i Christendom' N° II og III«.

Rectosiden er beskrevet i en enkelt bred spalte med smalle marginer.

Bladet har følgende overskrift: »N° II / Udgiverens Forord«.

Øverst på rectosiden er skrevet: »til Indøvelse i Christendom / N° II og III.«; nederst på bladet findes en længere bemærkning: »NB.

Senere er betænkt, at bruge dette samme Forord ogsaa til N^o I;

men og at / Linien: 'at jeg maatte holdes i Stræben og tillige'

gaaer ud saa der kommer / til at staae: at jeg maatte lære o: s: v: / og tillige bliver maaskee at tilføie følgende Passus:«.

Få korrektioner.

(L-fort. + B-fort. 278; Pap. X 5 B 46-48)

8.11

Udkast til tilføjelse til »Udgiverens Forord« til IC.

8.12

1 løst blad i 4°. Venstre kant er afrevet.

Ingen paginering. Rectosiden er beskrevet.

Papir: gulligt koncept. Mål: 169 × 198 mm.

Bladet er beskrevet i en enkelt bred spalte med smalle marginer.

Øverst på siden er skrevet: »Det ene og samme Udgiverens Forord bliver at bruge til / alle tre Numere af Indøvelse i Christendom, og

/ saa kunde maaskee denne Passus tilføies.« (»Udgiverens« er

tilføjet). Derunder står henvisningen: »ad Udgiverens Forord til

'Indøvelse i Xstd.'« (»Udgiverens« er tilføjet). Nederst på siden har

SK skrevet følgende bemærkning: »NB Kan ikke bruges, / da

Bogen jo er / af en Pseudonym, og her er / det som var jeg selv

Forfatteren.« (»Pseudonym« er ændret fra »Anonym«).

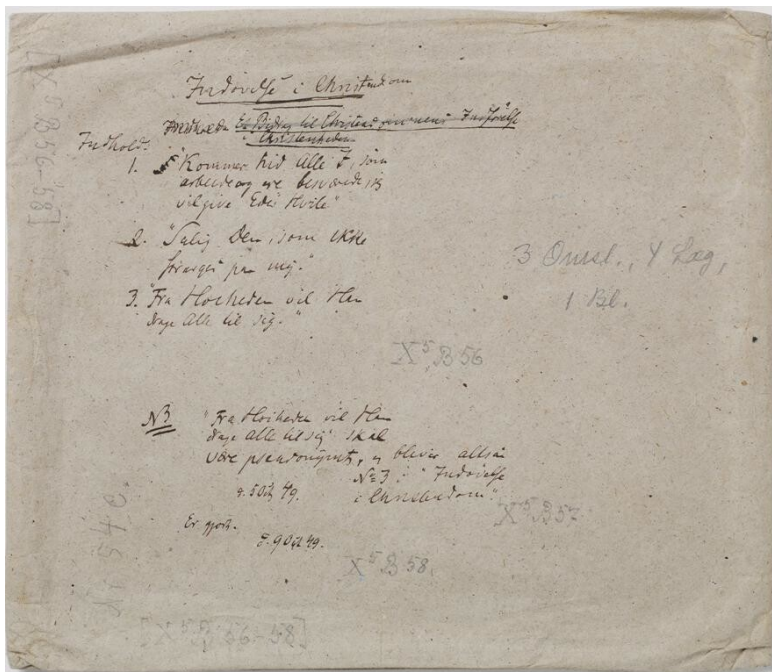
I hovedteksten er med blyant sat en parentes om »kloge Verden«.

En del mindre korrektioner, heriblandt en enkelt blyantsletning.

(L-fort. + B-fort. 278; Pap. X 5 B 49-50)

8.12

- 8.13 Udkast til en »Anmærkning af udgiveren«.
1 løst blad i 4°. Venstre kant afrevet.
Ingen paginering. Rectosiden er beskrevet.
Papir: groft, gulligt koncept. Mål: 169 × 207 mm.
Bladet har været foldet på tværs.
Bladet er beskrevet i en enkelt bred spalte med venstremargin.
Øverst til venstre på rectosiden står henvisningen: »ad pag. 133.«,
hvortil der med blyant er føjet: »i Indøvelse i Xstendom«.
Enkelte korrektioner. SK har nederst slettet sin signatur »S.
Kierkegaard« og ladet afsender være »Udgiveren«.
(L-fort. + B-fort. 328A; Pap. X 5 B 54)
- 8.13
- 8.14 Omslag til løse blade vedr. IC.
1 blad med 3 uregelmæssigt afklippede kanter.
Ingen paginering.
Papir: groft, blåligt koncept. Mål: ca. 131 × 278 mm.
Bladet har været foldet til omslag.
Bladet bærer på langs påskriften: »Omslagene til og forskellige
løse Blade (deriblandt ogsaa et Forord til N^o I) / hørende til
'Indøvelse i Christendom'.« (»til« og »(deriblandt ogsaa et Forord
til N^o I)« er tilføjet).
(Pap. X 5 B 55)
- 8.14
- 8.15 Omslag til IC.
Omslag i 4°. To kanter afklippede.
Ingen paginering.
Papir: groft, gråligt karduspapir. Mål foldet: 230 × 270 mm.
Omslaget er foldet to gange på langs og to gange på tværs og har
været foldet på tværs en tredje gang.
Omslaget bærer påskriften: »**Indøvelse i Christendom** / Indhold.
/ 1. 'Kommer hid Alle I, som / arbeide og ere besværede, jeg / vil
give Eder Hvile' / 2. 'Salig Den, som ikke / forarges paa mig.' / 3.
'Fra Høiheden vil Han / drage Alle til sig.'« (se illustration 3

3. Ms. 8.15, omslag til »Nr. I«, »Nr. ii« og »Nr. III«

) . Mellem overskriften »**Indøvelse i Christendom**« og indholdsfortegnelsen er »Indhold. Et Bidrag til Christendommens

- Indførelse / i Christenheden.*« blevet slettet. »Indhold« er blevet slettet og gentaget nedenfor, og undertitlen »*Et Bidrag til Christendommens Indførelse / i Christenheden.*« tilføjet for senere at blive slettet igen med blyant. Den nederste del af omslaget rummer teksten: »**NB** 'Fra Høiheden vil Han / drage Alle til sig' skal / være pseudonymt, og bliver altsaa / N° 3 i 'Indøvelse / i Christendom'.« samt dateringen: »d. 5 Oct 49.« Under dateringen findes bemærkningen: »Er gjort.« og dateringen: »d. 9 Oct 49.« Enkelte korrektioner. Undertitlen er slettet med blyant.
(Pap. X 5 B 56-58)
- 8.15
- 8.16 Omslag til løse blade vedrørende *IC*.
1 løst blad.
Ingen paginering.
Papir: gulligt koncept, glat. Mål: 204 × 286 mm.
Bladet har været foldet på langs og på tværs til konvolut.
Bladet bærer påskriften: »Til / Indøvelse i / Christendom«, og derunder: »Indhold. / 1) et nyt Forord af Udgi-veren istedet-/for det som er ved Skriftet: kommer / hid alle I, som arbeide og ere be-/sværede. / 2) en Lap angaaende Ud-gaven / af den Indøvelse i Christendom. / 3) Anordningen af Forordene i 'Indøvelse i Christendom.'«
En enkelt korrektion.
(Pap. X 5 B 59)
- 8.16
- 8.17 En lap vedrørende udgaven af *IC*.
1 løs lap i 8°. Højre og øvre kant afrevet.
Ingen paginering. Lappen er beskrevet på rectosiden.
Papir: groft, gulligt koncept. Mål: 169 × 102 mm.
Lappen bærer overskriften: »'Indøvelse i Christendom'«, og derunder en bemærkning vedr. typografien til *IC*: »skal trykkes i samme Format som / filosofiske Smuler, men med samme / Typer som 'Sygdommen til Døden'.« Herunder er skrevet: »og paa Bagsiden af Titelbladet til N° 2 (Salig / Den som ikke forarges paa mig) skal staae Aars-/tallet: skrevet i 1848.«
Ingen korrektioner.
(Pap. X 5 B 60)
- 8.17
- 8.18 Udkast til »Udgi-verens Forord«.
1 dobbeltblad i 4°. Spor af sammenhæftning.
Ingen paginering. Samtlige blade er beskrevet.
Papir: groft, gulligt koncept. Mål: 168 × 207 mm.
Bladene er foldet på langs; den indre halvdel rummer teksten, den ydre halvdel tilføjelser. Desuden har dobbeltbladet været foldet på tværs.
Bl. [1r] bærer overskriften: »*Udgi-verens Forord.*« Nedenunder er slettet: »Forord mit.«
I marginalspalten ud for overskriften er skrevet: »*For Sætteren.* Med den mindst / mulige Petit.« På bl. [2v] er nederst anført: »Kjøbh. i 1849«. Derudover findes på samme blad et par indvisningstegn skrevet med blyant. Indvisningen gælder en tilføjelse i marginalspalten.
En del korrektioner. Der findes større sletninger på samtlige blade, dog koncentreret om bl. [1v] og [2r], hvor henholdsvis 10 og 13 linjer er slettet; på bl. [1v] er sletningerne til dels foretaget med blyant. Øverst på bl. [1r] er følgende bemærkninger blevet slettet: »Dette Forord bliver saa dog maaskee af / mig men qua / Udgi-ver, naar / Forf. er Pseudo/nym.« og »Til Skriftet: Kommer hid alle I som arbeide og ere be-/sværede«. Der er mindre blyantsletninger på samtlige blade; på bl. [2v] er en del af en marginaltilføjelse først blevet sat i blyantparentes og derefter overstreget.
(Pap. X 5 B 61)
- 8.18

- 8.19 Udkast til »Forord« og kommentarer vedrørende benyttelsen af udkastet.
1 løs lap i 4°. Den nederste kant uregelmæssigt afrevet.
Ingen paginering. Lappen er beskrevet på begge sider.
Papir: groft, blåligt koncept. Mål: ? x 209 mm.
Lappen har været foldet på tværs tre steder og er på begge sider beskrevet i en enkelt bred spalte med smalle marginer.
Lappen bærer på den ene side overskriften »Forord.«; på den anden side findes kommentarerne til benyttelse af udkastet. Oven for »Forord« er skrevet: »Istedetfor det hele Forord til Skriftet Kommer hid alle / I som arbeide og ere besværede, kunde maaskee blot staae:«.
Der er sat blyantparenteser om den ene af kommentarerne.
Få korrektioner.
(Pap. X 5 B 62-65)
- 8.19
- 8.20 Ordning af og udkast til »Forord« til »Nr. II« og »Nr. III«.
1 løst blad i 4°. Venstre kant afrevet.
Ingen paginering. Bladet er beskrevet på rectosiden.
Papir: gulligt koncept, glat. Mål: 167 x 205 mm.
Bladet er beskrevet i en enkelt bred spalte med smalle marginer og har været foldet på tværs.
Bladet bærer på rectosiden overskrifterne: »Anordning af Forordene i Indøvelse i / Christendom.« og »Forord«.
Enkelte korrektioner.
(Pap. X 5 B 66)
- 8.20
- 8.21 Udkast til »Udgiverens Forord« til »Nr. II« og »Nr. III«.
1 løs lap. Den venstre og nederste kant afrevet, den venstre uregelmæssigt.
Ingen paginering. Bladet er beskrevet på rectosiden.
Papir: gulligt koncept, glat. Mål: ? x 182 mm.
Lappen er beskrevet i en enkelt bred spalte med smalle marginer og har været foldet på tværs.
Overskriften »Udgiverens Forord.« findes på øverste halvdel af rectosiden.
I øverste højre hjørne er skrevet: »Til Indøvelse i Christendom / N° II og III.« og på samme linje: »Benyttes ikke.«
Enkelte korrektioner.
(Pap. X 5 B 67)
- 8.21
- 8.22 Overvejelse vedrørende Forordet til »Nr. I«.
1 løst blad i 4°. Det øverste venstre hjørne af bladet er afrevet.
Ingen paginering. Bladet er beskrevet på rectosiden.
Papir: svagt ribbet, gulligt koncept. Mål: 164 x 198 mm.
Bladet er midtpå beskrevet i en enkelt bred spalte med smalle marginer og har været foldet på tværs.
Bladet bærer øverst henvisningen: »Ad 'Kommer hid Alle I«.
Ingen korrektioner.
(Pap. X 5 B 68)
- 8.22
- 8.23 Udkast til tilføjelse til »Udgiverens Forord« til IC.
1 løst blad i 4°.
Ingen paginering. Bladet er beskrevet på rectosiden. Venstre kant afrevet; der findes spor af hæftning 1 cm inde på bladet.
Papir: svagt ribbet, gulligt koncept. Mål: 169 x 198 mm.
Bladet er beskrevet i en bred spalte med smalle marginer og har været foldet på tværs.
Bladet bærer øverst henvisningen: »Ad 'Indøvelse i Christendom.'«, og nederst findes bemærkningen: »NB Kan ikke bruges, da Bogen jo er af en / Pseudonym, og her er det som var

jeg / selv Forfatteren.«
Der er sat en blyantparentes om »kloge Verden«.
En enkelt tilføjelse.
(Pap. X 5 B 69-70)

8.23

8.24 Overvejelse vedrørende brug af forordet til »Nr. II« og »Nr. III« som forord til »Nr. I«.

1 løst blad i 4°. Venstre kant uregelmæssigt afrevet.
Ingen paginering. Bladet er beskrevet på rectosiden.
Papir: groft, blåligt koncept. Mål: 170 × 208 mm.
Bladet er beskrevet i en enkelt bred spalte med venstremargin og har været foldet på tværs.
Bladet bærer øverst henvisningen: »Til / Indøvelse i Christendom N^o I.«
Enkelte korrektioner.
(Pap. X 5 B 71)

8.24

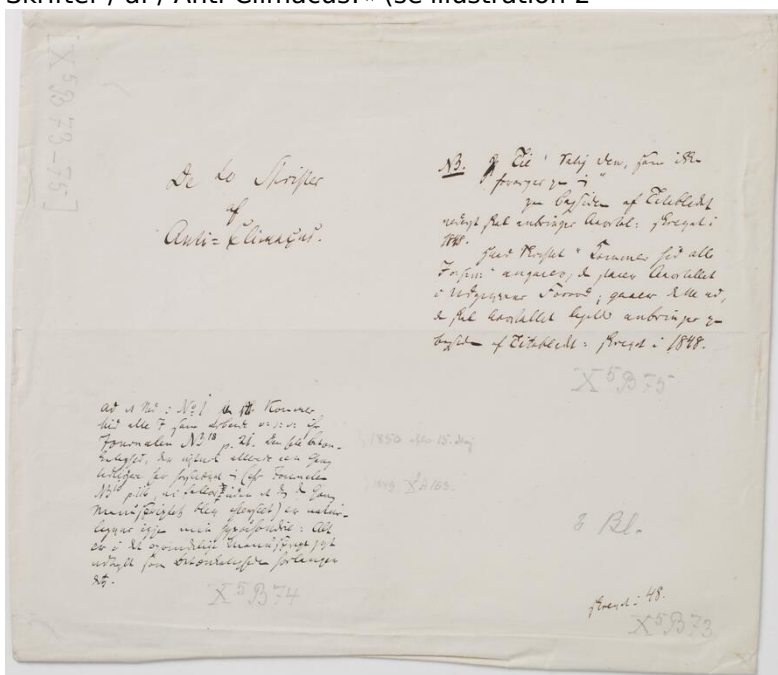
8.25 Bemærkning om det endelige valg af »Udgiverens Forord« til IC.

1 løst blad i 4°. Venstre kant afrevet.
Ingen paginering. Bladet er beskrevet på rectosiden.
Papir: groft, blåligt koncept. Mål: 169 × 209 mm.
Bladet er beskrevet i en enkelt bred spalte med smalle marginer og har været foldet på tværs.
»'Indøvelse i Christendom« er understreget med rødkridt og årstallet »1850« skrevet på langs i marginen ud for understregningen, ligeledes med rødkridt.
En enkelt tilføjelse.
(Pap. X 5 B 72)

8.25

8.26 Omslag til »'Salig Den, som ikke forarges paa mig'« og »'Kommer hid alle I, som arbeide og ere besværede, jeg vil give Eder Hvile'«.

Blad foldet til omslag i 4°.
Ingen paginering.
Papir: gulligt koncept. Mål foldet: 212 × 242 mm.
Bladet bærer på øvre venstre del af omslaget påskriften: »De to Skrifter / af / Anti-Climacus.« (se illustration 2)

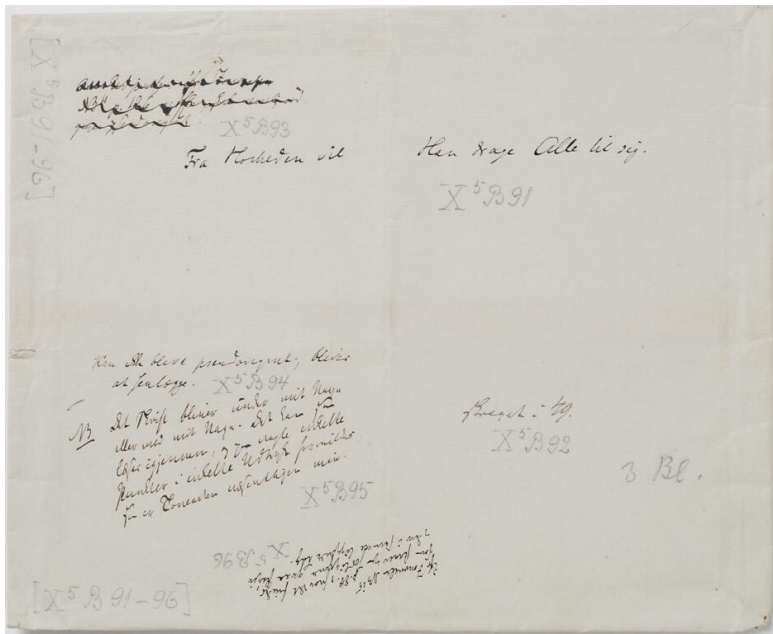

2. Ms. 8.26, omslag til »Nr. I« og »Nr. II«

). På øvre højre del står følgende: »NB. S Til 'Salig Den, som ikke / forarges paa mig' / paa Bagsiden af Titelbladet / nederst skal anbringes Aarstal: skrevet i / 1848. / Hvad Skriftet 'Kommer hid alle / I o: s: v:' angaaer, da staaer Aarstallet / i Udgiverens Forord;

- gaaer dette ud, / da skal Aarstallet ligeledes anbringes paa / Bagsiden af Titelbladet: skrevet i 1848.« Nederst til venstre på omslaget er skrevet: »Ad et Sted i N^o I fra H Kommer / hid alle I som arbeide o: s: v: cfr / Journalen NB¹⁸ p. 21. Den hele Betænkelighed, der vistnok allerede een Gang / tidligere har foresvævet mig (cfr Journalen / NB¹⁰ p. 116, ni fallor) uden at dog den Gang / Manuscriptet blev efterseet) er natur-/ligviis igjen min Hypochondrie: Alt / er i det oprindelige Manuscript just / udtrykt som Betænkeligheden forlanger / det.« I nederste højre hjørne er skrevet: »skrevet i 48.«
Enkelte korrektioner.
(Pap. X 5 B 73-75)
- 8.26
- 8.27 Bemærkning til »'Salig Den, som ikke forarges på mig'« og »'Kommer hid alle I, som arbeide og ere besværede, jeg vil give Eder Hvile'«.
1 løst blad i 4°. Venstre kant afrevet.
Ingen paginering. Bladet er beskrevet på rectosiden.
Papir: gulligt koncept. Mål: 169 x 204 mm.
Bladet er beskrevet i næsten hele sidens bredde og har været foldet på tværs.
Nederst på siden findes henvisningen: »Angaaende Skriftet 'Kommer hid Alle I o: s: v:' / findes en Bemærkning i Journalen NB¹⁰ p. 116.«
Få korrektioner.
(Pap. X 5 B 76)
- 8.27
- 8.28 Bemærkning til »'Salig Den, som ikke forarges på mig'« og »'Kommer hid alle I, som arbeide og ere besværede, jeg vil give Eder Hvile'«.
1 løst blad i 4°. Højre kant er uregelmæssigt afrevet med en mindre rest af dobbeltbladets andet blad. Spor efter korsbånd kan ses på den nederste del af bladet.
Ingen paginering. Bladet er beskrevet på rectosiden.
Papir: gråligt koncept. Mål: 175 x 230 mm.
Bladet har været foldet på tværs og er beskrevet i en enkelt bred spalte oven for foldningen.
Nederst på den beskrevne del af siden findes henvisningen: »Angaaende Skriftet 'Kommer hid' findes en Bemærkning i Journalen NB¹⁰ p. 116.« (»NB¹⁰ p. 116.« er understreget med rødkridt.
Få korrektioner.
(Pap. X 5 B 77)
- 8.28
- 8.29 Omslag til »'Kommer hid alle I, som arbeide og ere besværede, jeg vil give Eder Hvile'«.
1 løst blad foldet til omslag i 4°.
Ingen paginering.
Papir: groft, gulligt koncept. Mål foldet: 184 x 233 mm.
Bladet er foldet to gange på langs og to gange på tværs til omslag. Omslaget bærer påskriften »Kommer hid alle I, / som arbeide og ere besværede.« skrevet med blyant. Derunder er med blæk skrevet: »**NB**. Forordet skal revideres.« og lige derunder: »**NB** Maaskee var det rigtigst, at der udarbejdedes / et Indholdsregister; men som skal trykkes / bag i Bogen. Det kan gøres under / Trykningen.« (»**NB**« er tredobbelt understreget). Endelig er der i nederste højre hjørne af omslaget omvendt af den øvrige skrift skrevet: »skrevet midtvejs i 1848.«
Øverst på omslaget er »Om Udgivelsen cfr Journalen NB¹¹ p. 126 o. fl. / Skal nemlig udgives pseudonymt.« og »cfr om denne Bog en Bemærkning i Jour-/nalen NB¹⁰ p. 116 o. fl.« blevet slettet.

- 8.29 (Pap. X 5 B 78-83)
- 8.30 Udkast og kommentarer til en mulig tilføjelse til »Nr. I«.
1 løs lap. Venstre kant uregelmæssigt afklippet, øverste kant afrevet.
Ingen paginering. Lappen er kun beskrevet på den ene side.
Papir: gulligt koncept, glat. Mål: 135 × 194 mm. Den øverste kant af den beskrevne side bærer spor efter skrift oven for afrivningen. Lappen er beskrevet i hele sin længde og har været foldet på langs og på tværs.
Blyantunderstregning af ordet »tilføjes«.
Få korrektioner.
(Pap. X 5 B 84)
- 8.30 Bemærkning til en passage i »'Kommer hid alle I, som arbeide og ere besværede, jeg vil give Eder Hvile'«.
1 løst blad i 4°. Højre kant uregelmæssigt afrevet med en mindre rest af dobbeltbladets andet blad.
Ingen paginering. Bladet er beskrevet på rectosiden.
Papir: svagt ribbet, gulligt koncept. Mål: 165 × 196 mm.
Bladet er beskrevet i en enkelt bred spalte med smalle marginer.
Øverst på siden findes henvisningen »Ad / 'Kommer hid alle I som arbeide o: s: v.'«
Få korrektioner.
(Pap. X 5 B 85-86)
- 8.31
- 8.32 Omslag til »'Salig Den, som ikke forarges paa mig'«.
Blad foldet til omslag i 4°. Ingen paginering.
Papir: gulligt koncept. Mål foldet: 220 × 190 mm.
Omslaget er foldet to gange på langs og to gange på tværs.
Omslaget bærer hen over midten påskriften: »Salig Den, som ikke forarges paa mig.« I øverste højre hjørne er skrevet: »skrevet sildigere i 1848.« (»sildigere« er rettet fra »midtveis«). Under titlen er skrevet: »**NB** Maaskee var det rigtigst at der udarbejdedes / et Indholdsregister; men som ~~skal~~ gjerne / kan trykkes foran i Bogen; thi ved Skriftet / 'Kommer hid Alle I' er det en anden Sag, / da Læseren ellers for tidligt for [dvs. faaer] Structuren / at kjende.«
I øverste venstre hjørne af omslaget er følgende blevet slettet:
»Om Udgivelsen cfr. Journalen NB¹¹ / p. 126 o. fl. Skal nemlig udgives / pseudonymt.«
Enkelte korrektioner.
(Pap. X 5 B 87-90)
- 8.32
- 8.33 Omslag til »Fra Høiheden vil Han drage Alle til sig«.
Blad foldet til omslag i 4°. Ingen paginering.
Papir: groft, ribbet, blåligt koncept. Vandmærke: bikube i våbenskjold og J WHATMAN. Mål foldet: 191 × 237 mm.
Omslaget er foldet to gange på langs og to gange på tværs og bærer spor af et bånd bundet om på langs.
Omslaget bærer hen over midten påskriften: »Fra Høiheden vil Han drage Alle til sig.« (se illustration 4)

4. Ms. 8.33, omslag til »Nr. III«

) Derunder står i venstre side: »Kan ikke blive Pseudonymt; bliver / at henlægge.«, og lige nedenfor: »NB Det Skrift bliver under mit Navn / eller med mit Navn. Det kan saa / læses igjennem, og paa nogle enkelte / Punkter i enkelte Udtryk formildes, / saa er Tonearten væsentligen min.« Derudfor står bemærkningen: »skrevet i 49.« Endelig er der nederst på omslaget omvendt af den øvrige tekst skrevet: »cfr Journalen NB¹⁵ p. 84., hvor Det findes, / som staaer paa hosliggende graa Papir / og den i samme liggende Lap.«

I øverste venstre hjørne er følgende slettet: »Om Udgivelsen cfr Journalen / NB¹¹ p. 126 o: fl.; skal nemlig ud-/gives pseudonymt.«
(Pap. X 5 B 91-96)

8.33

8.34 Bemærkning vedrørende pseudonymiteten af »Fra Høiheden vil han drage Alle til sig« og en kommentar dertil.
1 løs lap. To kanter afrevet.
Ingen paginering. Lappen er beskrevet på den ene side.
Papir: groft, gulligt koncept. Mål: 59 × 169 mm.
Lappen er beskrevet i næsten hele sin længde og bærer nederst dateringen »d. 9 Oct. 49.«
En enkelt korrektion.
(Pap. X 5 B 97-98)

8.34

8.35 Bemærkning til »Fra Høiheden vil han drage Alle til sig«.
1 løs lap i 4°. To kanter uregelmæssigt afrevet.
Ingen paginering. Lappen er beskrevet på den ene side.
Papir: groft, blåligt koncept. Mål: ? × 170 mm.
Lappen er beskrevet i en enkelt bred spalte med smalle marginer.
Øverst på siden står henvisningen: »Til / 'Fra Høiheden vil Han drage Alle til / sig'.« og lige derover dateringen: »i Oct 49.«
Nederst på siden er skrevet: »NB. Ved de tre Steder (en Anmærkning i 1ste Udvikling); et Sted i 3^{die} Hefte; / et Sted i 7de Hefte) som blive forandrede, for at den Skriftet kunde blive / pseudonymt, er der lagt et Mærke.« samt dateringen: »d. 9 Oct. 49.«
Enkelte korrektioner, herunder en tilføjelse skrevet på langs i venstre margin.
(Pap. X 5 B 99-100)

8.35

8.36 Let forandret kopi af dele af mss. 8.34 og 8.35 (Pap X 5 B 97 og 99).

- 1 løst blad i 4°. Venstre kant uregelmæssigt afrevet.
Ingen paginering. Bladet er beskrevet på rectosiden.
Papir: groft, blåligt koncept. Mål: 169 × 209 mm.
Bladet er beskrevet i en enkelt bred spalte med smalle marginer og har desuden været foldet på tværs.
Henvisningen »NB¹⁵ p. 84.« og dateringen »d. 9 Oct 49« er understreget med rødkridt, ligesom årstallet »1850« er anført i marginen med rødkridt ud for den understregede henvisning.
Enkelte korrektioner.
(Pap. X 5 B 101)
- 8.36
- 8.37 Optegnelse over nødvendige forandringer i »Fra Høiheden vil han drage Alle til sig«, da skriftet blev gjort pseudonymt.
1 løs lap. To afrevne kanter, den ene uregelmæssigt.
Ingen paginering. Lappen er beskrevet på den ene side.
Papir: groft, gulligt koncept. Mål: 145 × 167 mm.
Bladet er beskrevet i en spalte med bred margin til tilføjelser; bladet har desuden været foldet på tværs.
Henvisningen »Til / Fra Høiheden vil Han drage Alle til sig.« findes på den øverste del af bladet, og lige over den ses tilføjjelsen: »- som paa Titelbladet havde: uden Myndighed - / til Inderliggjørelse i Christendom.« I marginen er på langs skrevet: »Angaaende dette Skrift som pseudonymt / findes en Bemærkning i Journalen NB¹⁵ / p. 84.« Nummereringen 1), 2) og 3) er tilføjet med blyant.
Nogle korrektioner.
(Pap. X 5 B 102-103)
- 8.37
- 8.38 Optegnelse over forandringer i »Fra Høiheden vil han drage Alle til sig«, da skriftet blev gjort pseudonymt.
1 løst blad. Venstre kant er uregelmæssigt afrevet.
Ingen paginering. Bladet er beskrevet på rectosiden.
Papir: gulligt koncept. Mål: 167 × 204 mm.
Bladet er beskrevet i næsten hele sin bredde; desuden har det været foldet på tværs midtpå og derefter foldet på tværs endnu en gang.
Øverst på siden findes henvisningen: »Ad / 'Fra Høiheden vil han drage / alle til sig.'«
Enkelte korrektioner, herunder en blyantsletning.
(Pap. X 5 B 104)
- 8.38
- 8 (L-fort. + B-fort. 242, 278, 328A, 329, 332, 335A-B, 336a-c; KA, B pk. 43, læg 7 og læg 8; Pap. X 5 B 34-50 og 54 samt X 5 B 55-104)
- 9 Førstekorrektur til IC.
8°. π¹ 1-17⁸ 18³. §2 signeret (-6₂, 13₂, 17₂), (15₂ mangler asterisk i signaturen). 140 blade. Paginering [1-7], 8, [9-11], 12-24, [25-27], 28-77, [78-85], 86-155 (sidetal 119 læderet), [156-163], 164-277, [278].
Arkfordeling, format, arksignaturer og paginering som førstetrykket; dog findes ingen indholdsfortegnelse i præliminærbladene, og sekundarsignaturen mangler i ark 6, 13 og 17. (Se i øvrigt den bibliografiske beskrivelse ovenfor s. 8).
Papir: groft korrekturpapir, uregelmæssigt afskåret og med forskellige mål, bredde mellem 124-136 mm og højde mellem 201-211 mm.
Mange korrektioner i Israel Levins hånd og en del korrektioner i SKs hånd.
Levins korrekturrettelser, der varierer i antal fra 1 til ca. 20 på en side, gælder især interpunktion og ortografi, men også udeladte ord og sætninger. SKs egne korrektioner drejer sig gerne om mere indgribende ændringer, fx af enkeltord og sætninger samt kortere og længere tilføjelser (se nærmere nedenfor, s. 93-103).
Der er foretaget en del mindre tekstændringer korrektoren igennem, således er hovedtitelbladet blevet ændret, da »Et Forsøg.« er slettet mellem titlen og forfatternavnet. På s. 112 er et større tekststykke blevet tilføjet (SKS 12, 110,13-110,23), og på s. 228 er et stort tekststykke blevet slettet (se

illustration 6 og 8 samt den nærmere beskrivelse nedenfor, s. 97 og s. 99).
(KA, B pk. 43, læg 6; Pap. X 5 B 33a og b)

9

3. Tilblivelseshistorie

IC udkom som nævnt den 25. sept. 1850, men allerede omkring tidspunktet for udgivelsen af *Christelige Taler*, den 25. april 1848, har SK arbejdet med ideen til det, der senere skulle indgå som »Nr. I« i *IC*. Dette fremgår af journaloptegnelserne NB4:151 og NB5:31, som SK i marginen ud for begge optegnelser krydshenviser til.* De stammer fra henholdsvis lidt over midten af april og begyndelsen af juni 1848.* Begge tager de udgangspunkt i ordene fra Matt 11,28 »'Kommer hid alle I som arbeide og ere besværede, jeg vil give Eder hvile'«, og i NB5:31 udkaster SK en foreløbig disposition til disse »7 nye Taler«, der tillige indeholder det senere motto for skriftet, »procul o procul este profani«:

Kommer hid alle I som arbeide og ere besværede!

7 nye Taler.

Nº 1. Indbydelsen.

Nº 2. Standsningen.

Ikke sandt m: T: Du vil ikke at jeg skal bedrage Dig, at jeg som en kjelen Cithar-Spiller skal lokke Dig til Taarer – Du vil jeg skal sige Sandheden. Hvori ligger da Standsningen. Den ligger i: hvo det er der siger hine Ord; ikke som var han ikke Mand for at gjøre det, ell. endnu sikkrere Gud for at holde hvad han lover. Nei, i den Henseende er der slet ingen Misligheder. Men see lidt nærmere paa ham – han er et foragtet og forladt Msk, en ynkelig Gjenstand, det er en Slags Medlidenhed, naar En hilser paa ham paa Gaden, thi det gjælder at blive udelukket fra Synagogen, Ingen vil have med ham at gjøre, Enhver der er det allermindste ell. har det allermindste at tabe flyer ham, kun aabenbare Syndere, som da Ingen kan ville søge Omgang med, Rasphusfanger o: D:, kun Spedalske, hvem man da for ingen Priis kunde ønske Selskab med, foragtede Toldere – og saa nogle ganske enkelte af den laveste Classe af Samfundet, og som kalde sig hans Apostle. – Men at blive hjulpen paa den Maade, saa er det dog nok bedre at beholde Tandpinen, hvis det er Tandpine Du har, saa er det dog nok bedre at beholde det som man har det, end at blive hjulpen paa den Maade.

See derfor lyde hine Ord som hiint i Hedenskabet hellige Ord: procul o procul este profani. Kun er Forskjellen, at han indbyder, men hans Indbydelse er saa alvorlig, at den i en anden Forstand skrækker bort.

Nº 3. Indbydelsen

og saaledes skulde det vedblive at alternere, indtil Nº 7 som ender med Indbydelsen.*

Hen over sommeren 1848 er »'Kommer hid alle I som arbeide og ere besværede, jeg vil give Eder Hvile'« skrevet færdig i en første form. Arbejdet med teksten fremgår bl.a. af et par journaloptegnelser fra primo/medio juli (NB5:131 og NB5:136), der kommenterer skriftet. I ms. 1.1 ses det, hvordan SK på et tidspunkt har fraveget dispositionen i NB5:31: »NB. Det bliver ikke 7 Taler, men to Afdelinger / 1. Indbydelsen / 2. Standsningen«, hvorefter han giver begrundelsen: »Det Alternerende som var paatænkt (cfr Journalen NB⁵) blev affecteret. For saa dog ikke at ende med: Standsningen kunde maaskee endes med et lille lyrisk Udbrud i Retning af Indbydelsen ell. med en Bøn.« I skriftets endelige udformning afsluttes der med »Moralen«, hvortil der findes et udkast skrevet på renskriftspapir, som har tjent som forlæg for trykmanuskriptets version (mss. 1.5-1.7). En terminus ante quem for moralens renskrivning udgør begyndelsen af november 1849, idet NB13:88, som stammer fra dette tidspunkt, i sammentrængt form gengiver moralens indhold.

På s. 55 i førstetrykket læser man desuden i afsnittet »A. Hans Livs første Afsnit« i »Nr. I« om en tænkt filosofers indvendinger mod skriftets tankegang. Filosofen besværer sig her over, at forfatteren ingen lære har, intet system, »han veed i Grunden Ingenting, det er saadan enkelte aphoristiske Ytringer, nogle Stykker Sententser og et Par Parabler, han vedbliver at repetere eller variere« (SKS 12, 61,11-13). Denne passage er i kladdematerialet tilføjet på et løst dobbeltblad, ms. 1.3.4, og kan dermed være kommet til i sommeren 1849 eller senere, idet den formentlig hentyder til prof. H.L. Martensens dogmatik, der blev averteret som

udkommet den 19. juli 1849 og ifølge en boghandlerregning blev købt af SK den 18. juli.* I forordet kritiserer Martensen de tænkere, der »ikke føle Drift til sammenhængende Tænkning, men kunne tilfredsstille sig selv ved at tænke i Strøtanker og Aphorismer, Indfald og Glimt«. I renskrivningsfasen er endvidere det nævnte afsnit, »A. Hans Livs første Afsnit«, samt »B. Hans Livs andet Afsnit« blevet bearbejdet, idet længere passager, mss. 4.2.1 og 4.2.2, er kommet til (SKS 12, 57,31-58,24 og 67,30-68,9).

I NB6:25, dateret 20. juli 1848, lancerer SK ideen til »'Salig Den, som ikke forarges paa mig'«, der er udkastet som »et Pendant til 'Kommer hid.'« og senere indgår som »Nr. II« i *IC*. Optegnelsen, som er forsynet med en henvisning i marginen til NB2:253 fra slutningen af oktober 1847,* hvor SK første gang tager dette tekststed op, lyder:

NB.

d. 20 Juli.

Og nu maa Læren om Syndsforladelsen for Alvor frem.
Titlen kan blive:

Helbredelsen fra Grunden.

ell.

Syndernes Forladelse og Forsoningen.

Forinden bliver det dog rigtigst at skrive en mindre Bog

»Salig Den, som ikke forarges paa mig«

Dette bliver et Pendant til »Kommer hid.« Det skal være mindre Taler, en Tale for hver Gang Xstus har sagt dette Ord. Saaledes vil paa samme Tid en fuldkommen Begrebsbestemmelse af »Forargelsen« blive udviklet, da jo dog vel Xstus selv bedst vidste, hvor Forargelsens Mulighed stak. I hvert enkelt Tale bliver altsaa at udhæve Anledningen, Omgivelsen, Situationen, til hvem der tales. Det bliver bedst at ordne disse Taler ganske simpelt chronologisk. Jo eenfoldigere jo bedre. Man kunde jo ogsaa ordne dem efter Begrebs-Udviklingen, som man selv vilde lægge til Grund.*

I NB6:74, fra begyndelsen eller midten af august 1848, beskriver SK så både »'Kommer hid alle I som arbeide og ere besværede, jeg vil give Eder Hvile'« og »'Salig Den, som ikke forarges paa mig'« som »liggende færdig«.*

NB7:4, som er skrevet umiddelbart efter den 21. aug. 1848, indeholder dispositionen til »Fra Høiheden vil han drage Alle til sig«, der ender med at blive til »Nr. III« i *IC*. Optegnelsen er desuden forsynet med en bemærkning i marginen, der kommenterer tankegangen i talerne:

*Fra Høiheden vil Han drage
Alle til sig.*

7 Taler ved Altergangen
om Fredagen.

Nº 1. ligger færdig i Piedestalen.

Nº 2. Det at drage er et sammensat Begreb (to Faktorer) især da naar det gjælder om at drage et frit Væsen (der jo selv skal *vælge*). Saaledes er her: Ringhed og Høihed, ikke Ringheden alene ei heller Høiheden.

Nº 3. At Du først maa føle Dig dragen til ham i hans Ringhed – ellers er det Blendværk med Høiheden.

Nº 4. Brug dette som Maalestok for hvad Xstd der er i Dig, om Du meest føler Dig dragen til ham ved Ringheden ell. ved Høiheden.

-

-

Nº 7. Den Bøn: drag mig til Dig; den forskjellige Maade, paa hvilken det kan siges af de Forskjellige.

Forældrene paa det spæde Barns Vegne.
Det unge Msk. ved Livets Begyndelse.

Synderen idet han betræder Omvendelsens Vei.
Den Lidende i sit sidste Øieblik
(»Af mine mange
Med Taarer, Ak og Vee,
Opfyldte Gange,
Jeg kan den sidste see o: s: v:
Oldingen – som en Olding, der glad i Gud skilles fra Verden.
Og saaledes vilde vi ønske Enhver det.*

[I marginen:]

Disse Taler udvikle overhovedet Forholdet mellem hans Ringhed og Høihed. Xstenhedens Kjætterier med blot at ville have Høiheden, dog saa mildt som muligt, altid i den bedende, den rørende Toneart fE: naar Du seer Xstus saaledes lidende, føler Du da slet ingen Trang til at lide med, men vil blot seire. Misforstaae ikke dette, det befales Dig ikke, o, nei, langt, langtfra, det er en Æressag.*

Det fremgår heraf, at første tale »ligger færdig i Piedestalen.« Det drejer sig om en altergangsprædiken, der oprindeligt var bestemt til at holdes i Vor Frue Kirke den 14. jan. 1848, men SK holdt den i stedet i Vor Frue Kirke den 1. sept. 1848, ifølge NB7:16 fordi der ingen altergang var hverken her eller i Helligåndskirken den 14. januar. I både kladden, ms. 3.1, og i førstetrykket er dette forhold oplyst, i sidste tilfælde i en note i begyndelsen af første tale i »Nr. III« (jf. SKS 12, 155). Prædikenen – og dermed titlen til »Nr. III« – kan spores tilbage til journaloptegnelsen NB2:247 fra oktober 1847,* hvor SK nedfælder idé og disposition til en prædiken ved altergang om fredagen under overskriften »Fredags-Prædiken / Joh: 12, 32 / Og jeg, naar jeg bliver ophøiet fra Jorden vil jeg drage Alle til mig«. Her anføres som et led i dispositionen: »Ja, drag Du os ganske til Dig«, og det oplyses, at »det er af en gl Psalme«. Ordene er også til stede i dispositionen i NB7:4 (»Den Bøn: drag mig til Dig«), der endvidere under »N° 7« citerer den danske biskop og salmedigter H.A. Brorsons salme om døden: »Nu! jeg har vunden«. At der også i første tilfælde er tale om en Brorson-salme, fremgår af journaloptegnelsen NB9:53 fra januar 1849,* hvor SK oplyser, at den førnævnte gamle salme er »Saa kom, o Jesu, stærke Helt« (1739), som er Brorsons gendigtning af »So komm, o Liebste«, og hvori slutningen af strofe 9 lyder: »Ja, naar al Verdens Trøst er død, / Saa vær mig desto mere sød, / O Jesu, arme Synd'nes Ven, / O drag mig ganske til Dig hen«. I optegnelsen overvejer SK at lade en tale ende med netop dette salmevers, men ideen har ikke fundet vej til førstetrykket. Dog er henvisningen bevaret, idet man hen imod slutningen af første tale i »Nr. III« læser: »Herre, forøg mig Troen; Den, som bad denne Bøn, var ikke en Vantro men en Troende: saaledes ogsaa med denne Bøn 'Herre, drag mig ganske til Dig', Den, som retteligen skal bede denne Bøn, maa allerede føle sig dragen« (SKS 12, 159,29-32).

Mens »'Kommer hid alle I som arbeide og ere besværede, jeg vil give Eder Hvile'« og »'Salig Den, som ikke forarges paa mig'« begge ligger klar, i hvert fald i kladdeform, i august 1848 og dermed er projekteret og udarbejdet i løbet af et par måneder, er der længere mellem idé og udførelse, når det gælder »Fra Høiheden vil han drage Alle til sig«. SK har i efteråret 1848 ud over de to førstnævnte skrifter også færdiggjort *Sygdommen til Døden* og »En Cyclus ethisk-religieuse Afhandlinger« og kredser i flere optegnelser om den store betydning, han tillægger sin næste udgivelse. I disse optegnelser lufter han endog muligheden af at lade de færdige manuskripter blive »efterladte Skrifter« (NB7:9). I NB8:15 fra slutningen af november 1848 udkaster han en ny plan for en samlet udgivelse. Optegnelsen lyder:

NB.

Maaskee var det rigtigst at udgive alle de 4 sidste Bøger (*Sygdommen til Døden*; *Kommer hid*; *Salig Den* som ikke forarges; den bevæbnede Neutralitet) i eet Bind under Titel **Fuldendelsens** samtlige Værker.

saaledes at først kom *Sygdommen* efter [sic] *Døden* som 1ste Deel. 2^{den} Deel kom til at hedde »Forsøg« til Xstd^s Indførelse i Xstheden« og paa Foden: digterisk – uden Myndighed. Her blev de to at opføre som Afdelinger: *Kommer hid* – og *Salig Den*, som ikke forarges. Maaskee ogsaa her kunde blive et Tredie, det jeg nu skriver paa, men i saa Fald maatte Talen N° 1. blive en Slags Indgang, der ikke taltes med. Og saa skulde der sluttet af.*

Ordene om »det jeg nu skriver paa« sigter til arbejdet på »Fra Høiheden vil han drage Alle til sig«, hvilket fremgår af marginaltilføjelserne til optegnelsen:

Hellere maaskee:

Fuldbringelsens
samtlige Værker

og Bogen skulde være i Quart.

Fra Høiheden vil Han drage Alle til sig.

De tre: Kommer hid; salig Den som ikke forarges; fra Høiheden fik saa et særskilt Tite[l]blad: Forsøg til at indføre Xstd. i Xstheden; men paa Foden af Titelbladet: digterisk Forsøg – uden Myndighed.*

SK arbejder altså på »Fra Høiheden vil han drage Alle til sig« i slutningen af november 1848.* På trykmanuskriptet til deltitelbladet til skriftet har han anført, at det er »skrevet i Begyndelsen af 49« (ms. 6.1), hvilket formentlig går på renskrivningen. Henregningen af »Nr. III« til 1849 fremgår også af et omslag, skriftet har ligget i (ms. 8.33), og bekræftes desuden af ms. 8.24 og optegnelsen NB12:133 fra begyndelsen af september 1849 (mere herom nedenfor). Det bekræftes formentlig også af følgende passage om at »bede for Dem, der have fornyet den Pagt med Dig, hvilken vi Alle have indgaaet, de Fleste af os ogsaa fornyet, de Fleste af os ogsaa atter brudt« (SKS 12, 251,21-23), der ifølge optegnelsen NB10:31 fra februar 1849 synes at have en relation til den prædiken, pastor C.H. Visby holdt den 18. feb. i Vor Frelsers Kirke.* Denne henregning til 1849 sløres imidlertid af førstetrykket, der med sine lakoniske forord til »Nr. II« og »Nr. III«, henholdsvis »Jvnf. Forordet til Nr. I« og »Jvnf. Forordet til Nr. II«, giver indtryk af, at også »Nr. III« er færdigskrevet i 1848.

SKs journaler fra især januar 1849 og frem præges af lange og grundige overvejelser over det betimelige i at udgive »Fuldendelsens Værker«, der skal opfattes som et »Forsøg til Christendommens Indførelse i Christenheden« (NB9:56). Navnlig kredser han om myndighedsproblematikken, idet han frygter at blive taget for en apostel i stedet for et geni; men også et mere privat behov for at hvile ud ved at opgive forfattergerningen spiller ind, herunder muligheden af at rejse og søge embede som præst. Dertil kommer bekymringen ved at lade 2. udgave af *Enten – Eller* udgive uden nogen redegørelse for den særlige religiøse udvikling, han i mellemtiden mener at have undergået. På et tidspunkt i begyndelsen af maj 1849 har han således overvejet at lade »'Kommer hid alle I som arbeide og ere besværede, jeg vil give Eder Hvile'« ledsage andenudgaven af *Enten – Eller* (jf. NB11:22).*

De to optegnelser NB10:84 og 85 fra marts 1849 er henholdsvis en overvejelse over »de senere enkelte Skrifter«'s genre og en længere bemærkning til »'Kommer hid alle I som arbeide og ere besværede, jeg vil give Eder Hvile'«. NB10:84 knytter sig forklarende til overvejelsen i NB8:15.b om på titelbladet at angive de tre skrifter som et »digterisk Forsøg – uden Myndighed«, her med tilføjelsen »Til Opvækkelse i Inderlighed«, mens NB10:85 sigter til, at der i »'Kommer hid alle I som arbeide og ere besværede, jeg vil give Eder Hvile'« kun to gange indirekte er taget hensyn til Jesu indtog i Jerusalem (nemlig i »B. Hans Livs andet Afsnit« i anden del af »II. Indbyderen«, SKS 12, 66). At henvisningerne til indtoget i Jerusalem har voldt SK vanskeligheder, fremgår af, at han under den videre bearbejdelse af manuskriptet senere i 1849 flere gange viser tilbage til stedet her i NB10, og at han så sent som i slutningen af maj 1850, altså over et år senere, i optegnelsen NB18:21 overvejer helt at tage dem ud. »Hele Vanskeligheden« viser sig imidlertid at bero på en huskefejl og forveksling af ordene »Indtog« og »Optog« i SKs oprindelige manuskript, hvorved henvisningerne får lov at blive stående (jf. marginaltilføjelsen, NB18:21.a, dateret den 24. juni 1850). NB18:21 findes næsten ordret afskrevet på et løst blad, ms. 8.31, og på et omslag til manuskripterne til »Nr. I« og »Nr. II«, ms. 8.26, er der henvist både til NB10:85 og NB18:21 (jf. mss. 8.27-8.28, der ligeledes henviser til NB10:85).

I optegnelserne NB10:170 og NB11:126, fra hhv. april og begyndelsen af juni 1849, overvejer SK et motto til de tre skrifter, et motto, som dog ikke senere finder anvendelse i manuskriptmaterialet. På dette tidspunkt modnes ideen om at få udgivet nogle af de færdige skrifter. I NB11:105 hedder det: »Reflektere mere over og om Udgivelsen af de færdige Bøger tør jeg ikke, og kan jeg ikke forsvare«, og i NB11:123, fra den 4. juni 1849, optræder for første gang titlen *Indøvelse i Christendom*:

1) De tre ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger blive anonyme; det var allerede Bestemmelse. 2) »Sygdommen til Døden« bliver pseudonym og forsaavidt at løbe igjennem, at mit Navn ikke staaer deri ell. Deslige. 3) De tre Skrifter: Kommer hid alle I; salig Den som ikke forarges; fra Høiheden vil han drage Alle til sig blive pseudonyme. Enten alle tre i eet Bind under fælleds Titel: Indøvelse i Christendom. Forsøg af –; ell. hver for sig. De blive at gjenemsee, at min Person ell. mit Navn ell. Deslige ikke er med, hvilket er Tilfældet i det tredie af dem.*

Som det ses, er SK på trods af fundet af en samlet titel for de tre skrifter endnu ikke på det rene med, om der skal være tale om én bog eller tre separate skrifter, selv om han her er besluttet på, at de alle skal udgives pseudonymt. Det antydes samtidig, at det sidst skrevne skrift »Fra Høiheden vil han drage Alle til sig«, der består af syv taler, indtager en særstilling, navnlig når det gælder spørgsmålet om pseudonymiteten. Det skyldes den føromtalt omstændighed, at skriftets første tale er en prædiken, som SK holdt den 1. sept. 1848, og at en pseudonymisering dermed ville kollidere med, at en af talerne er holdt i eget navn. Derom handler en løs lap, vedlagt journalen NB11 lige efter NB11:123:

Naar »Fra Høiheden vil han drage Alle til sig« bliver pseudonym, saa maa jo den første Tale gaae ud, da den er faktisk holdt af mig i Frue Kirke. Eller ogsaa en Anmærkning saa lydende: lige saa godt strax og

uforbeholdent tilstaae Sandheden. Denne Tale er et Art Plagiat. Det er en Tale, som Mag. Kierkegaard har holdt i Frue Kirke. Jeg troer, den er nogenlunde nøiagtigt gjengivet, og jeg beder Magisteren om Tilgivelse, at jeg har udgivet den; men denne Tale har væsentligen bestemt hele Skriftet – saa den paa en Maade hører med. Hr Mag. der saa tidt har maattet finde sig i at blive benyttet, vil vel sagtens ogsaa finde sig i dette. – Saa kunde jeg svare, at derimod havde jeg egl. Intet, kun var Talen ved at komme i den Forbindelse, dog egl. blevet en anden.
Dog maaskee gaaer den bedre ud, en saadan Spøg kunde let misforstaaes.*

Efter at have sendt *Sygdommen til Døden* til trykning den 29. juni 1849 skriver SK i NB11:204: »Skriftet 'Indøvelse i Christendom' har for mig personligt stor Betydning«, og lidt senere, efter at have nævnt, at *Sygdommen til Døden* nu udgives: »Paa samme Maade kan 'Indøvelse i Christendom' udgives, men det haster ikke.« * Journaloptegnelserne præges herefter af overvejelser over forholdet mellem disse to værker, og i NB12:7, fra slutningen af juli 1849, skriver han: »Sygdommen til Døden er nu trykket og pseudonymt, af Anti-Climacus. / 'Indøvelse i Christendom' bliver ogsaa pseudonym. Jeg forstaaer mig nu selv saa ganske.« *

I NB12:27 gentager SK, at det nu er mindre vigtigt, hvornår »de andre 3 Bøger udkomme«, * og NB12:30 er en overvejelse om at tilegne »Fra Høiheden vil han drage Alle til sig« mindet om Regines far, etatsråd Terkild Olsen, som døde natten mellem den 25. og 26. juni 1849:

Hvis det lod sig gjøre, og hvis jeg nu ikke væsentlig var ophørt at være Forf., kunde det glæde mig meget, at hellige Etatsraad Olsens Minde eet ell. andet Skrift. For den Sags Skyld kunde jo det: fra Høiheden vil Han drage Alle til sig, afgive Pladsen.*

Disse optegnelser peger på, at SK med titlen *Indøvelse i Christendom* på dette tidspunkt kun forstår de to første skrifter, mens »Fra Høiheden vil han drage Alle til sig« stadig betragtes som et skrift for sig, skrevet i eget navn. I NB12:52 fra første halvdel af august 1849 hedder det da ogsaa: »De to Afhandlinger af Anti-Climacus (Indøvelse i Christendom) kan udgives strax.« * At der her er tale om de to skrifter skrevet hen over sommeren 1848, bekræftes af NB12:72, der oplyser, at »det af Anti-Climacus er Alt fra 48. Resten er fra 49«, * og af NB12:133 fra begyndelsen af september 1849, der i sin helhed lyder:

»Indøvelse i Christendom« burde dog ganske rigtigt være pseudonym. Det er det dialektiske Moment, og vilde blive meget for stærkt, hvis jeg anbragte det personligt.

Aaret 1848 tilhører altsaa: *Sygdommen til Døden*, *Indøvelse i Christendom*, Synspunktet for min Forfatter-Virksomhed, de 3 Noter.

Aaret 1849 Fra Høiheden vil Han drage Alle til sig, den bevæbnede Neutralitet og andre Smaating deriblandt det om Phister.

Selv om jeg vilde udgive »Fra Høiheden o: s: v:« med mit Navn er det dog alligevel sikkert, at Opfattelsen af min Produktivitet samler sig finalt paa Fredags Talerne, thi »Synspunktet« er jo fra 48.

NB. Og for at »fra Høiheden o: s: v:« der dog er noget polemisk, [ikke] skulde blive det Sidste, saa kunde der jo skrives endnu engang Taler ved Altergangen om Fredagen, der altsaa blev anden Række. Der ligger allerede een, saa godt som to færdige, og Vink til et Par endnu findes i een af de nye Mapper, som Bogbinder Møller har gjort.*

Her bliver det tydeligt, at *IC* på dette tidspunkt kun omfatter »'Kommer hid alle I som arbeide og ere besværede, jeg vil give Eder Hvile'« og »'Salig Den, som ikke forarges paa mig'«, mens »Fra Høiheden vil Han drage Alle til sig« foreløbig holdes ude af samlingen.

I NB13:21, der bærer overskriften »Om den færdigt liggende Productivitet og mig selv« og er fra begyndelsen af oktober 1849, hedder det så: »'Fra Høiheden vil Han drage Alle til sig.' skal gjøres pseudonym.« * I en hertil hørende marginaltilføjelse skriver SK: »Paa en dette Manuscript vedlagt Lap graat Papir findes bemærket, at dette Skrift saa paa en Maade indeholder et dialektisk Kjætterier.« * Den nævnte lap lader sig identificere som ms. 8.35, der er dateret »i Oct. 49« og rummer en tilføjelse dateret »d. 9 Oct. 49.« Tilføjelsen angår tre steder i manuskriptet, der er blevet ændret, for at skriftet kunne blive pseudonymt (ms. 8.38 er desuden en optegnelse om disse forandringer; se ogsaa beskrivelsen af korrekturksemplaret senere i dette afsnit). Indholdet af denne lap og af en anden, der fastslår, at skriftet ikke kan gjøres pseudonymt, har SK senere (i let ændret form) kopieret på et løst blad, ms. 8.36, og desuden skrevet ind i journalen NB15. Det drejer sig om optegnelsen NB15:63, der er fra anden halvdel af januar 1850 og lyder:

To Lapper som laae ved »Fra Høiheden vil han drage Alle til sig«.

Dette Skrift kan ikke gjøres pseudonymt fordi det ivrer mod, at man har gjort Prædikeforedraget til Betragtning, ɔ: upersonligt – og en Pseudonym er jo ogsaa et Upersonligt.

NB Denne Indvending er besvaret paa et *hosliggende Papir*, og Bogen gjort pseudonym d. 9 Oct 49.

Dette Papir er af følgende Indhold:

Der bliver paa en Maade et dialektisk Kjætterier etsted i denne Bog; der nemlig, hvor der vises, at Prædikeforedraget er blevet upersonligt, at det meddeles af En, som Ingen er. Inconsequentsen er, at

det saa gjøres af en Pseudonym, som jo altsaa selv Ingen er. Dog her er min Grændse: jeg kan gjøre opmærksom – ikke mere. Og paa den anden Side, jeg er dog med som Udgiver, og vil jo bære Ansvar, og Alt vil jo dog blive forstaaet som om jeg selv sagde det. Altsaa er der dog et meget væsentligt Fremskridt: baade ved at faae det sagt, og ved at man faktisk vil henføre det til mig. Det Mere her er, er egl. dette: at medens vistnok den Talende er Ingen, en Pseudonym, er Udgiveren en virkelig Person, og som erkjender, at han dømmes ved denne Tale af en Pseudonym.*

Processen med at gøre »Fra Høiheden vil Han drage Alle til sig« pseudonymt og dermed udvide *IC* fra to til tre skrifter bevidnes også andre steder i det usædvanligt omfangsrige manuskriptmateriale. Således har »'Kommer hid alle I som arbeide og ere besværede, jeg vil give Eder Hvile'« og »'Salig Den, som ikke forarges paa mig'« på et tidspunkt ligget sammen i et omslag, ms. 8.26, der øverst til venstre er beskrevet: »De to Skrifter / af / Anti-Climacus« og øverst til højre påført de respektive titler (se illustration 2). Et andet omslag, ms. 8.15, bærer titlerne på alle tre skrifter, men på nederste del af omslaget er tilføjet: »NB 'Fra Høiheden vil Han / drage Alle til sig' skal / være pseudonymt, og bliver altsaa / N° 3 i 'Indøvelse / i Christendom'.« Denne tilføjelse er dateret »d. 5 Oct 49«, og herunder findes bemærkningen »Er gjort.« samt dateringen »d. 9 Oct. 49.« (se illustration 3). Et tredje omslag, ms. 8.33, har oprindeligt indeholdt »Fra Høiheden vil Han drage Alle til sig« og er tilføjet oplysningen: »skrevet i 49« samt nogle bemærkninger, der drejer sig om, at skriftet ikke kan blive pseudonymt, men er i SKs eget navn, og en henvisning til NB15:63, som i øvrigt afslører, at den løse lap, hvis indhold er reproduceret i optegnelsen, har ligget i dette omslag (se illustration 4).* Endvidere er ms. 8.37 en oversigt over nødvendige forandringer i »Nr. III«, da skriftet blev gjort pseudonymt (se også nedenfor om korrekturksemplaret).

I førstetrykket af *IC* er der stadig reminiscenser af, at bogen er sammensat af tre oprindeligt selvstændige skrifter, således SKS 12, 129,4, hvor der i »Nr. II« henvises til »et andet Skrift«, som viser sig at være »Nr. I«. Af førstetrykket kan man også se, hvorledes første tale i »Nr. III« har skilt sig ud i forhold til resten. Den oprindelige prædiken indeholder nemlig en fejl i bibelcitateret fra Joh 12,32, som sniger sig med ind i førstetrykket, idet SK benytter verbet »er« i stedet for »bliver« (rettet i SKS 12, 155,15).

NB14:12 fra medio november 1849 indledes med en fremstilling af pseudonymitets- og myndighedsproblematikken i forhold til *IC* under titlen »Den nye Pseudonym Anti-Climacus«:

At hele den Produktivitet der hedder Indøvelse i Christendom, var digterisk det var da forstaaet fra første Øieblik af, at der maatte af yderste Flid passes paa, at jeg ikke kom til at forvexle mig med en Analogie til en Apostel. Overhovedet har da min Hypochondrie ogsaa spillet med i alt det Senere; thi om end unegteligt Sagen er blevet klarere, saa var det dog forstaaet saaledes fra Begyndelsen. Da Skriftet »kommer hid alle I som arbeide o: s: v.« blev skrevet stod der strax paa Titelbladet: digterisk Forsøg – uden Myndighed; til Inderliggjørelse i Christendom. Og saa stod der mit Navn. Og saaledes ogsaa med de andre.

Men alt i Tidens Løb blev det mig klart (her er især Journalen NB¹¹ ell. NB¹² men snarest NB¹¹ at conferere) at der maatte om muligt et endnu stærkere Udtryk for, at det var digterisk – og at det var bedst det blev en ny Pseudonym.*

Optegnelsen fortsætter med at skildre forløbet, der førte til beslutningen om at trykke *Sygdommen til Døden*, herunder det kuldsejlede projekt »Fuldendelsens samtlige Værker«, der måtte opgives, bl.a. fordi det, som SK skriver, »blev mig tydeligere og tydeligere, at skulde jeg have Luft, da maatte der splittes ad«. NB14:19 er ligeledes en grundig refleksion over det nye pseudonym, Anti-Climacus, og rummer afslutningsvis en karakteristik af udformningen af »den kvalitative Strenghed« i de tre numre af *IC*. *

SKs mange overvejelser over pseudonymiteten og genrebestemmelsen af både de tre numre hver for sig og af hele *IC* fremgår desuden af manuskriptmaterialet, om end et titelblad til »Nr. I« med den i NB14:12 omtalte ordlyd ikke er bevaret (jf. også ovenfor, NB8:15.b). SK sletter ordene »Udgivet af S. Kierkegaard« fra trykmanuskriptet til titelbladene til »Nr. II«, ms. 5.1, og »Nr. III«, ms. 6.2, og fra deltitelbladet til »Nr. I«, ms. 7.2, som en konsekvens af beslutningen om at udgive de tre skrifter samlet. Løjnefaldende er det også, at omslaget til første kladdehæfte til »Nr. I«, ms. 1.1, oprindeligt har båret titlen »Sygdommen til Døden / N° 6«, hvor tallet 6 må formodes at stamme fra det forhold, at dette værk består af to hovedafdelinger med henholdsvis tre og to underafdelinger, dvs. i alt fem underafdelinger. Det sidste hæfte af kladdematerialet til *Sygdommen til Døden*, afsnit B i »Andet Afsnit«, er da også nummereret »5«.*

Et særligt problem har genrebestemmelsen udgjort. På udkastet til titelbladet til »Nr. I« fra sommeren 1848 bærer skriftet undertitlen: »Et Bidrag / Et Forsøg til Xstd^s Udbredelse / (i Danmark) i Christenheden« (ms. 1.1), og endnu i optegnelsen NB15:17 fra første halvdel af januar 1850 betragter SK undertitlen »Et Bidrag til Christendommens Indførelse i Christenheden« som »categorisk rigtig«. * I marginen hertil er føjet to bemærkninger, dels »Denne Bemærkning fandtes paa en gammel Lap, som laae ved Heftet af Skrifterne«, dels »Dog blev denne Titel ikke brugt; skulde den bruges vilde det jo dog kun være digterisk, og det er for meget. Titlen blev den oprindelige. Indøvelse i Christendom, et Forsøg.«* Det kan ikke afgøres, hvor den nævnte, nu tabte, lap har ligget, men hvad angår den anden bemærkning, så udgik undertitlen »Et Forsøg« i

korrektoren, ms. 9, da et nyt titelblad blev udarbejdet, ms. 7.1. Undertitlen »Et Bidrag til Christendommens Indførelse i Christenheden« er slettet i trykmanuskriptet til hovedtitelbladet, ms. 4.1, og til titelbladet til »Nr. III«, ms. 6.1, mens »Til Opvækkelse og Inderliggjørelse« er slettet fra trykmanuskriptet til titelbladet til »Nr. II«, ms. 5.2. Denne sidste undertitel er til gengæld senere kommet med på titelbladet til »Nr. I«, ms. 7.2.

Først i løbet af sensommeren 1850 beslutter SK sig for at udgive de færdige skrifter. I NB19:20 fra midten af juni 1850 læser man: »I Aaret 1848 fik jeg det afgjørende Stød i Retning af Xstd. Skrifterne fra den Tid ligge endnu uudgivne,«^{*} men et par måneder senere hedder det i NB20:120:

Angaaende Udgivelsen af de færdigt liggende Skrifter.

Det var i længere Tid min Tanke, at jeg ikke vilde leve længe, det var min Overbevisning, efter hvad jeg kunde forstaae, at hvis jeg døde nu, vilde mit Livs Virkning blive stor, fordi det Danmark behøvede var en død Mand.

Jeg har nu ventet, tillige ogsaa indrømmende R. Nielsen Pladsen til at rykke ud.

Skal jeg derimod leve, da er der intet Øieblik at spille – og jeg har derfor nu sendt Manuscript i Bogtrykkeriet.

At det formodentligen denne Gang som altid vil vise sig, at Styrelsens Tanker ere langt over mine Tanker, og at det var rigtigt, at jeg ikke kom til at udgive Skrifterne før, derom tvivler jeg intet Øieblik. Uendelige Kierlighed, som jeg aldrig noksom kan takke for hvad der gjøres for mig! ^{*}

Det er manuskriptet til *IC*, der nævnes i optegnelsen, som må være skrevet på eller kort efter den 20. aug. 1850, hvor SK ifølge Bianco Lunos *Erindringsbog for 1850* indleverede bogen til trykning. Først i korrekturfasen er bogen blevet forsynet med indholdsfortegnelse, hvilket fremgår af en bemærkning i korrektoren s. 97 (se nedenfor). I ms. 8.29, som er et omslag til »Nr. I«, har SK bemærket: »**NB** Maaskee var det rigtigst, at der udarbejdedes / et Indholdsregister; men som skal trykkes / bag i Bogen. Det kan gjøres under / Trykningen.« På omslaget til »Nr. II«, ms. 8.32, er placeringen blevet en anden, samtidig med at det med henvisning til »Nr. I« forklares, hvorfor indholdsfortegnelsen ikke er lige udførligt udarbejdet for de to første numres vedkommende: »**NB** Maaskee var det rigtigst at der udarbejdedes / et Indholdsregister; men som gjerne / kan trykkes foran i Bogen; thi ved Skriftet / 'Kommer hid Alle I' er det en anden Sag, / da Læseren ellers for tidligt for [dvs. faaar] Structuren / at kjende.« I førstetrykket er kun indholdet af »Nr. II« specificeret, mens de to øvrige alene optræder med titelangivelse.

På et sent tidspunkt i processen har SK også overvejet at knytte en aktuel bemærkning til H.L. Martensens *Dogmatiske Oplysninger. Et Leilighedsskrift*, ktl. 654, som er Martensens forsvar mod kritikken af sin i sommeren 1849 udgivne kristelige dogmatik. Leilighedsskriftet blev averteret som udkommet i *Adresseavisen*, nr. 136, den 13. juni 1850, og SK har ifølge en boghandlerregning købt bogen allerede den 12. juni 1850.^{*} På et løst blad, ms. 8.13, med henvisningen »ad pag. 133« og den blyantskrevne titel »i Indøvelse i Xstd« har han skrevet:

Anm Dersom Scenen var i Evigheden ikke i den bestaaende Christenheds Confusion, saa vilde Prof. Martensen ubetinget have sin Afskeed ene og alene for den lille Yttring (i hans dogmatiske Oplysninger) som han med en næsten utrolig Sikkerhed henkaster: heldigviis er Xstd. ligefrem Meddelelse. Uheldigviis beviser nemlig denne Yttring absolut, at Prof. M. absolut har forfeilet Pointet i Xstdommen. Dog man kan jo heller ikke gjøre to Ting paa een Gang: naar man i den Grad har Øie og Syn for at gjøre Carriere i Verden (hvad jeg villigt indrømmer Prof. M), hvad Under saa, om man intet Øie ell Syn har for, hvad Xstd. er.^{*}

Anmærkningen, der er underskrevet »Udgiveren« (rettet fra »S. Kierkegaard«), blev aldrig brugt, men må formodes at skulle have knyttet sig til ordene i førstetrykket s. 133: »Deraf kommer det, at man indbilder sig, at hele Christendommen er lutter *ligefrem* Meddelelse, i sin Eenfoldighed endnu mere ligefrem end Professorens dybsindige Dictata«, som er at finde i begyndelsen af afsnittet »'Forargelsens' det er den væsentlige Forargelses Tankebestemmelser« i »Nr. II« (SKS 12, 128,16-18).

Forord, subskriptionsindbydelse og »En velvillig Henvendelse til Samtidige«

Som nævnt er forordene til de tre numre af *IC* specielle derved, at der blot vises successivt tilbage til forordet til »Nr. I« fra forordet til henholdsvis »Nr. III« og »Nr. II«. Forordet har, som ofte set før, givet SK anledning til adskillige forudgående udkast og overvejelser. Noget af det afgørende i den forbindelse er SKs

bestræbelse på at få det selvinkluderende element i dommen over kristenheden føjet ind i forordet.

Dette ses af journaloptegnelsen NB14:34 fra anden halvdel af november 1849 og den tilhørende marginaloptegnelse NB14:34.b, der indgår i arbejdet med at udforme et samlet, men også flere næsten enslydende eller selvstændige forord til de tre numre af *IC*. Optegnelsen lyder:

Ogsaa dette hørte da med til min Opgave: at fremstille det Christelige saa høit, at jeg dømmes mig selv – og da, ganske consequent, ogsaa selv gjøre det.

Dette er skeet i det oprindelige Forord til *Indøvelse i Xstd.* Dette oprindelige Forord er ogsaa det rigtige, et Udkast til et andet der ligger paa en Lap Papir ved »*Indøvelse i Christendom*« er ikke at bruge.

Altsaa det skete i hiint Forord. Det er tillige Mildheden. Pseudonymen er Strengheden; han dømmes – hvem? mig, Udgiveren. Dog dette vedgaaer jeg selv i Forordet.

Rigtigt! Her gjenkjender jeg igjen mit Væsen. Der er en fjern Medlyden af Ironiens Veemod. Og ironisk er Modsætningen tillige til de Opvaktets almindlige Adfærd, der dømmes Alle, kun ikke sig selv, medens her Ingen dømmes uden mig selv. – Det er Aandsfægtning.*

[I marginen:]

Angaaende Forordet til »Indøvelse i Xstd.«

Anordningen af Forordene i Indøvelse i Christendom.

Skriftet N° 1 beholder det oprindelige Forord.

Til Skriftet N° 2 og N° 3 bliver følgende Forord, og at aftrykke i hvert især.

Forord.

I dette Skrift er Fordringen til det at være Xsten tvunget saa høit, at den dømmes mit Liv, ikke at være et saadant, om jeg end stræber.

Derfor er det en Pseudonym, der taler.

Men siges fremstilles, høres bør det jo dog, der bør, christeligt, ikke slaaes af paa Fordringen, istedetfor at gjøre Indrømmelse og Tilstaaelse sig selv betræffende.

Siges bør det; og jeg forstaaer det som sagt alene til mig – at jeg maatte holdes i Stræben.

S. K.*

Hovedoptegnelsens første henvisning til »det oprindelige Forord til *Indøvelse i Xstd.*« sigter formentlig til et stærkt bearbejdet, fire sider langt forord til »Nr. I«, ms. 8.18, der har ligget i et omslag, ms. 8.16, sammen med et andet forord, ms. 8.19, og en lap, ms. 8.17, med en anvisning om, at *IC* skal trykkes i samme format som *Philosophiske Smuler* og med samme typer som *Sygdommen til Døden* (dette blev ikke effektueret). I det lange forord, som er dateret »Kjøbh. i 1849«, hedder det bl.a.:

Hvad mig, Udgiveren, angaaer, da er jeg, for at gjentage, en *Digter* og *Dialektiker*, der mener at have Sandhedens Ret i at paatage sig en Udgivers Ansvar, men, som sagt, ingenlunde mener, at have en *Dommers* Ret til dømmende at sige hvad der er sagt i Skriftet til en Eneste, hvilket jeg derfor heller ikke gjør. – og dog jeg har jo en *Dommers* Ret til dømmende at sige det til een Eneste, nemlig mig selv, hvad jeg derfor ogsaa gjør.*

I NB14:34 tales der efterfølgende om et andet forord, der »ligger paa en Lap Papir ved 'Indøvelse i Christendom'«, og som ikke skal bruges. Dette sigter formentlig til et nyt forord på 22 linjer til »Nr. I«, ms. 8.19,* der på versosiden har en tilføjet henvisning til NB14:34 og bemærkningen: »Det oprindelige Forord er dog maaskee bedre, fordi det gjør Sagen endnu mildere. Det er det Rigtige, naar Sagen da ikke bliver saaledes mild, at jeg, digterisk, trækker mig udenfor, men bliver en Stræbende.«* På nederste halvdel af samme versoside påtænker SK, at der »foran Skriftet N° 2 og N° 3 tilføies: Forord cfr Forordet til N° 1.« Han afslører lidt efter, at denne tanke tidligere er faldet ham ind, men at han har opgivet den, »fordi der i Skrifterne N° 2 og N° 3 ikke er det Digteriske som i N° 1.«* Overvejelsen lægger sig op ad marginaltilføjelsen til NB14:34, hvis indhold er afskrevet på en løs lap, ms. 8.20,* og igen på en anden, ms. 8.21,* nu med tilføjelsen »Benyttes ikke.« (Begge disse har ligget i omslaget, ms. 8.16, sammen med de førnævnte forord.) Dette udkast til forord har efter alt at dømmes fungeret som forlæg for den endelige version, nemlig det »Udgiverens Forord« til »Nr. I«, hvortil der findes yderligere et antal udkast og bemærkninger, mss. 8.11-8.12 og 8.22-8.25.

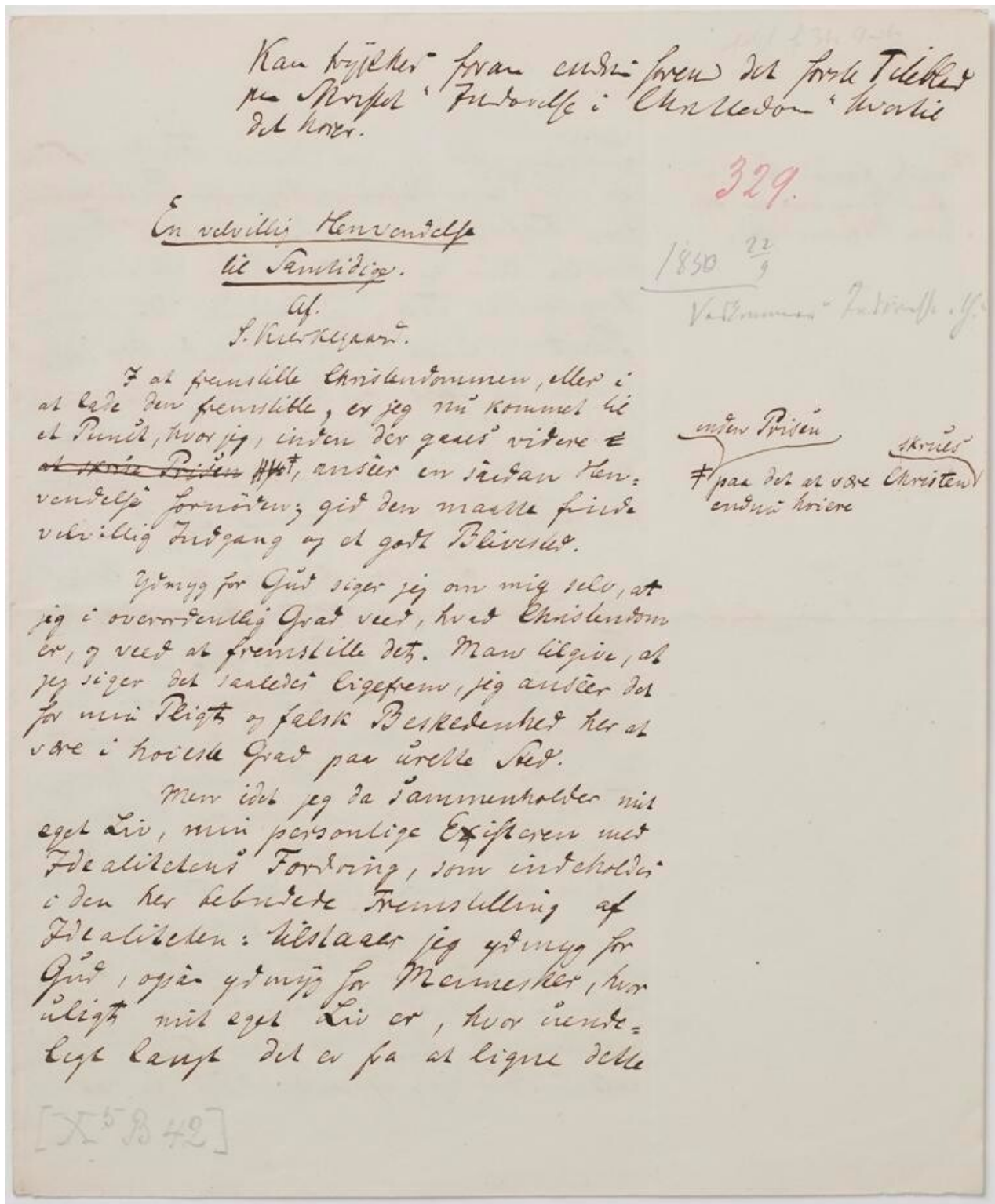
Til *IC* knytter sig ogsaa flere udkast til en påtænkt, men aldrig realiseret subscriptionsindbydelse, mss. 8.1-8.8. I et af disse, ms. 8.2 med overskriften »Indbydelse til Subscription«, begrundes SK forehavendet på følgende måde:

Fra min første Begynden som Forf. i Danmark har jeg bemærket, at jeg har nogle Enkelte af Kjøbere, som bestemt kjøber hver en Bog jeg udgiver. Det er ikke noget stort Antal, synderlig Pengefordeel skal

jeg ikke have af at være Forf. for dem. Dog vil jeg imidlertid hvis det saa synes dem, vedblive at være Forf., men kun for dem. Det vil sige. Jeg indbyder herved til en Subscription paa Udgaven af en Række Skrifter, som jeg tildeels har færdig. Hvis jeg saa blot faaer saa mange Subscribenter, at Omkostningen kan dækkes, saa vil jeg begynde at udgive den. Men Skrifterne blive ikke publici juris, de blive trykte som Manuscript, og ubetinget ikke eet eneste Exemplar bliver at faae i Boghandelen.*

Den ubestemte reference til »en Række Skrifter, som jeg tildeels har færdig« går igen i flere af udkastene og gør det vanskeligt at afgøre, præcis hvornår indbydelsen er skrevet, og hvilke skrifter SK her har i tankerne. I samme manuskript skriver han imidlertid, at han nu har »været Forf. i 7 Aar«, hvilket daterer indbydelsen tidligst til 1849. At der mere specifikt er tale om de tre numre til *IC*, fremgår af ms. 8.8 med overskriften »Program til en Subscriptions-Indbydelse«, som øverst er påført bemærkningen: »til de tre Skrifter: Kommer hid Alle I; salig Den, som ikke forarges; fra Høiheden vil Han drage Alle til sig.« Dette udkast deler i alt væsentligt ordlyd med ms. 8.7, der desuden øverst på bl. [1r] er forsynet med to oplysninger, dels at programmet til sin tid skal trykkes »med paa Skrifterne foran«, dels følgende anmærkning: »Det blev forvandlet til et Forord!, og maa de Skrifter blive pseudonyme, blive Udgiverens Forord.« Dette må være skrevet, inden SK giver sig i lag med udkastene til det endelige »Udgiverens Forord«, og formentlig også inden det er afgjort, at alle tre skrifter skal indgå i *IC*, dvs. inden oktober 1849.

Yderligere et par manuskripter lægger sig tæt op ad arbejdet på forordet og subscriptionsindbydelsen. Det drejer sig om mss. 8.9 og 8.10, der begge bærer overskriften »*En velvillig Henvendelse til Samtidige. / Af / S. Kierkegaard.*«, og som begge er forsynet med bemærkningen: »Kan trykkes foran endnu førend det første Titelblad paa Skriftet 'Indøvelse i Christendom' hvortil det hører« (se illustration 5).

5. Ms. 8.10, bl. [1r], »En velvillig Henvendelse til Samtidige«
 Henvendelsen, der heller ikke fandt vej til førstetrykket, angår »nogle mindre, tildeels pseudonyme, Skrifter, alle væsentligen hidrørende fra Aaret 1848«, hvilket antyder, at også den er forfattet før oktober 1849, da »Fra Høiheden vil han drage Alle til sig« blev gjort pseudonym. Endvidere afslører SK her sine planer om at indstille sin forfattervirksomhed efter udgivelsen af disse skrifter:

Med disse Skrifters Udgivelse vil formodentlig min Forfatter-Virksomhed hovedsaglig være endt, en Forfatter-Virksomhed, der hvad vel selv en overfladisk lagttagelse vil kunne skiønne, maa have været trøstesløs, hvis den ikke har havt sin Trøst i et Guds-Forhold; en Forfatter-Virksomhed, paa hvis Stræben hiint Ord af Paulus passer nøiagtigt: min Løn er, at jeg gjør det uden Betaling. Forunderlige Løn! Dog villigt erkjender jeg det, det er den høieste Løn, i strengeste Forstand et Honorar, den Løn, ikke at betales eller - honoreres - med Penge, Ære, Anseelse; det er den høieste Løn, et Menneske kan have, den Løn, at han ingen Betaling har faaet.*

Sammenfatning

SK har fået ideen til »'Kommer hid alle I, som arbeide og ere besværede, jeg vil give Eder Hvile'« i april 1848, altså omtrent samtidig med udgivelsen af *Christelige Taler*. I juni har han udkastet en disposition til skriftet, der er skrevet færdig i løbet af sommeren. Dog er den afsluttende 'morale' først kommet til senere, hvornår er det ikke muligt nærmere at bestemme, men i hvert fald inden november 1849. En tilføjet passage i afsnittet »A. Hans Livs første Afsnit« hentyder desuden formentlig til forordet til H.L. Martensen *Den christelige Dogmatik*, der udkom i sommeren 1849.* »'Salig Den, som ikke forarges paa mig'« er skrevet lidt senere, idet ideen optræder første gang i en optegnelse fra den 20. juli 1848. Begge disse skrifter angives af SK som liggende færdige primo/medio august. Senere samme måned nedfældes dispositionen til »Fra Høiheden vil han drage Alle til sig«, hvis første tale er en allerede udarbejdet prædiken holdt den 1. sept. 1848 i Vor Frue Kirke. I løbet af efteråret har SK desuden færdiggjort *Sygdommen til Døden* og »En Cyclus ethisk-religieuse Afhandlinger«, og han er i optegnelserne fra denne tid stærkt optaget af den store betydning, han tillægger sin nye udgivelse. I slutningen af november 1848 udkaster han en ambitiøs plan betitlet »Fuldendelsens samtlige Værker«, der skal rumme *Sygdommen til Døden*, »Den bevæbnede Neutralitet« og de to skrifter, der senere indgår som nr. I og II i *IC*. Sideløbende hermed skriver han på »Fra Høiheden vil han drage Alle til sig«, der først er færdig i begyndelsen af 1849.

SKs journaler fra januar 1849 og frem præges af omstændelige overvejelser om udgivelsen af »Fuldendelsens Værker«, der skal opfattes som et »Forsøg til Christendommens Indførelse i Christenheden«. SK frygter i den forbindelse at blive taget for en apostel i stedet for et geni, men ytrer også et mere privat behov for at hvile ud ved helt at opgave forfattervirksomheden og fx søge embede som præst. Den 4. juni nævnes så for første gang titlen *Indøvelse i Christendom*, men SK er endnu ikke på det rene med, om der er tale om én bog eller tre separate skrifter. Vanskeligheden går på skrifternes pseudonymitet, og her er især »Fra Høiheden vil han drage Alle til sig« problematisk, bl.a. fordi det indeholder den nævnte prædiken, der oprindeligt blev holdt i hans eget navn. Et stykke tid har SK af samme grund opfattet *IC* som kun omfattende »'Kommer hid alle I, som arbeide og ere besværede, jeg vil give Eder Hvile'« og »'Salig Den, der ikke forarges paa mig'«, mens »Fra Høiheden vil han drage Alle til sig« var et selvstændigt skrift.

Helt frem til september 1849 fremgår det af SKs optegnelser, at »Fra Høiheden vil han drage Alle til sig« holdes ude af *IC*, men i begyndelsen af oktober beslutter han sig endelig for at gøre dette skrift pseudonymt og indlemme det som »Nr. III« i *IC*. Denne beslutning er effektueret den 9. oktober, og herefter har SK arbejdet med forordet. De urealiserede planer om en subscriptionsindbydelse og »En velvillig Henvendelse til Samtidige«, der skulle ledsage bogen, er sværere at datere, men er udkastet før forordet. Det er imidlertid først flere måneder senere, den 20. aug. 1850, at bogen indleveres til trykning, ifølge SK selv blandt andet for at indrømme Rasmus Nielsen »Pladsen til at rykke ud« (NB20:120).* I det lange tidsrum fra oktober 1849 til udgivelsen af *IC* har SK også arbejdet med genrebestemmelsen og fx opgivet undertitlen »Et Bidrag til Christendommens Indførelse i Christenheden« og på et sent tidspunkt også angivelsen »Et Forsøg«.

Korrekturksempelret

Den 20. aug. 1850 blev trykmanuskriptet til første udgave afleveret hos Bianco Luno, og da førstekorrektoren forelå, blev den læst af SK og Israel Levin. Det fremgår af korrekturrettelserne i den fuldstændigt bevarede korrektur, at Levin ud over korrektion af trykfejl og de mange sætterfejl som sit særlige område overvågede interpunktion og ortografi, men at de fleste af hans øvrige forslag til ændring af teksten blev forelagt SK. Selv havde SK i højere grad opmærksomheden henvendt på stil og indhold.

Levin har i korrekturen givet en del typografiske anvisninger til sætteren. På side 9,3* anholdt han bibelcitater »Kommer hid alle I« osv., hvor »I« er sat med en afvigende typografi: »NB er dette / / af rette / Skrift?« På titelbladet til anden afdeling bemærkede han: »NB Skriftsorterne at forandre efter Smudstitelen til N° 1«. Og på den følgende side hedder det: »Skriftsorterne at forandre efter den foran-/gaaende Smudstitel.« På s. 40,25 »hvad i al Verden det forresten er,« påtaler Levin, at ordet »er« var sat med for stor skriftgrad: »NB ikke med / udmærket Skrift.« På s. 47,30 gør Levin med et »spatieres« i marginen opmærksom på, at »troer« ikke er blevet spatieret, og på s. 99,29 ophæver han et nyt afsnit, som skyldes sætterens misforståelse, og bemærker i marginen: »NB Ingen Udgang«. Da sætteren på s. 116,5 skriver »domus declinerus«, retter Levin det pudsige »declinerus« til »declineres« og påpeger samtidig i marginen: »Dette ord med / Fractur.« På s. 129 bemærker han til overskriften »Gud-Mennesket er et 'Tegn'«, der burde

have været centreret: »NB Sættes midt paa / Klummen, som Ind-/skrift til §1.«^{*}

Levin fangede nogle af korrekturens trykfejl og mange af dens sætterfejl, der ofte afspejler sætterens manglende sikkerhed i læsning af trykmanuskriptets sirligt skrevne nygotiske hånd, fx »derfor« > »derhos« (23,15); »indtræder« > »nedtrædes« (28,25); »fom« > »som« (87,16); »med« > »ved« (47,24); »ved« > »med« (71,22); »og at see« > »og at saa« (108,12); »dansk Gemytlighed« > »dvask Gemytlighed« (139,5). Også fremmedord kunne give problemer, fx »Athestum« > »Assertum« (44,12); »marvere« > »enervere« (115,5); »Sacretiske« > »Socratiske« (134,8); »Mepatiker« > »Maieutiker« (145,4). Levin griber også ind, når sætteren omformulerer teksten, fx »at det har været et andet Dyr« > »at det maa have været et andet Dyr« (42,30),^{*} eller naar han overser ord, fx »ogsaa afskaffet« > »ogsaa paa den Maade afskaffet« (117,26); »ængstet i Selvbekymring at skulle gjøre den Opdagelse« > »ængstet i Selvbekymring, eller paa samme Tid som man ængstes i Selvbekymring, at skulle gjøre den Opdagelse« (196,9).^{*}

At Levin både var en omhyggelig korrekturlæser og en kompetent tekstlæser med megen sans for sprogets nuancer, dokumenteres fx af s. 55,16 »hvilket jeg villigt holde ham til Gode (...)«, hvor sætteren har overset trykmanuskriptets »vilde«. Levin er her ikke tilfreds med modalverbets datid, han foretrækker nutid og skriver derfor »vil« i marginen. Tilføjelsen markerer han med en asterisk, som antagelig angiver, at tekstændringen skal drøftes med SK.^{*} Levins »vil« er optaget i førstetrykket og må altså være blevet godkendt af SK.^{*} På s. 64,6: »I Mørke ere alle Katte graae - og naar det at være Gud er at see ud som alle Andre, (...): saa er det mørkt, og vi ere alle - Katte, eller hvad det var jeg vilde sige, vi ere Alle, hver især, Gud« har Levin i marginen ændret passagen »vi ere alle - Katte« til »vi ere alle .....«. Rettelsesforslaget, der med sin virkningsfulde taleafbrydelse må siges at være en velkommen opstramning af teksten, blev forsynet med en asterisk og siden godtaget af SK. På s. 60,8 har Levin i marginen skrevet »Udg.« og bagefter med blyant skrevet en asterisk. Levin spørger altså, om der her skulle være »Udgang«, dvs. afslutning på afsnittet. SK må have svaret bekræftende, for »Udgang« er overstreget med en tyk blækstreg og alinea opretholdt.

Det fremgår, at Levin var bemyndiget til at gribe ind over for SKs mindre heldige formuleringer eller egentlige sprogfejl. På fx s. 147,9 »det er dog nok snarere saa, som rigtignok lyder temmelig satirisk over hiint Beviis Dyrkere« reagerer Levin på det forvirrende relativ »som« og det utydelige »Beviis« med følgende opretning: »det er dog nok snarere saa, hvad rigtignok lyder temmelig satirisk over hiint Bevises Dyrkere«. På s. 17,16 ændrer Levin »da den [dvs. Ihukommelsen] hverken er Fornedrelsens, (...), og umuligt kan være Herlighedens« til »da den ikke er Fornedrelsens, (...), og umuligt kan være Herlighedens«, fordi han ikke vil acceptere den disjunktive partikel »hverken« uden et efterfølgende »eller«.^{*} På s. 25,1 skriver SK »hvo han mener«. Levin ændrer det til »hvem han mener«, fordi formen »hvo« kun kan anvendes i subjeksposition. En anden sprogfejl forekommer s. 138,23, hvor SK skriver: »det han siger er ganske ligefrem«. Levin retter til »ligefremt«. På den følgende side er der yderligere et par tilfælde, hvor -t bliver tilføjet, samt en asteriskmarkering i marginen. Levin har vel her benyttet lejligheden til at tale med SK om den adjektiviske og adverbelle brug af »ligefrem«, et forhold, som SK tydeligvis ikke havde styr på. På s. 116,31 er »Pointen i Abraham« af Levin blevet ændret til »Pointet i Abraham«.^{*} Hvor et pronomen eller adjektiv står substantivisk, sørger Levin for, at det bliver skrevet med stort begyndelsesbogstav. Undertiden har han erstattet mængdetal med talord, fx »12« > »tolv« (51,8), men hans praksis er dog ikke konsekvent, jf. »1800 Aar« > »18 Hundred Aar« (75,29).

Levin har korrigeret en lang række af SKs skrivemåder, fx »Husholdning« > »Huusholdning« (24,3);^{*} »Blasphemie« > »Blasphemi« (44,4);^{*} »haft« > »havl« (46,1); »piatte« > »pjatte« (46,2); »Selvfornægtelse« > »Selvfornægtelse« (134,17);^{*} »tværtimod« > »tvertimod« (145,17); »ovenikjøbet« > »oven i Kjøbet« (52,11); »idetmindste forsaavidt« > »i det mindste for saa vidt« (57,32). Han renoverer gammeldags skrivemåder, fx »uskateerlige« > »uskatteerlige« (49,14) og »Assistance« > »Assistance« (76,14), ændrer substantivets genus, fx »gammel Hedenskab« > »gammelt Hedenskab« (92,13), og retter SKs stavfejl, fx »revolutionair (...) evolutionair« > »revolutionair (...) evolutionair« (60,1); »Paralelstedet« > »Parallelstedet« (103,5). Han korrigerer også, når SK forveksler ord, fx »Cour« > »Cuur« (122,7);^{*} »Ynglings-Betragtning« > »Yndlings-Betragtning« (228,6). På s. 128,21 og ellers har Levin ændret »Reduplikation« til »Redupplikation«. Korrektionen er uberettiget og må bero på en misforståelse.

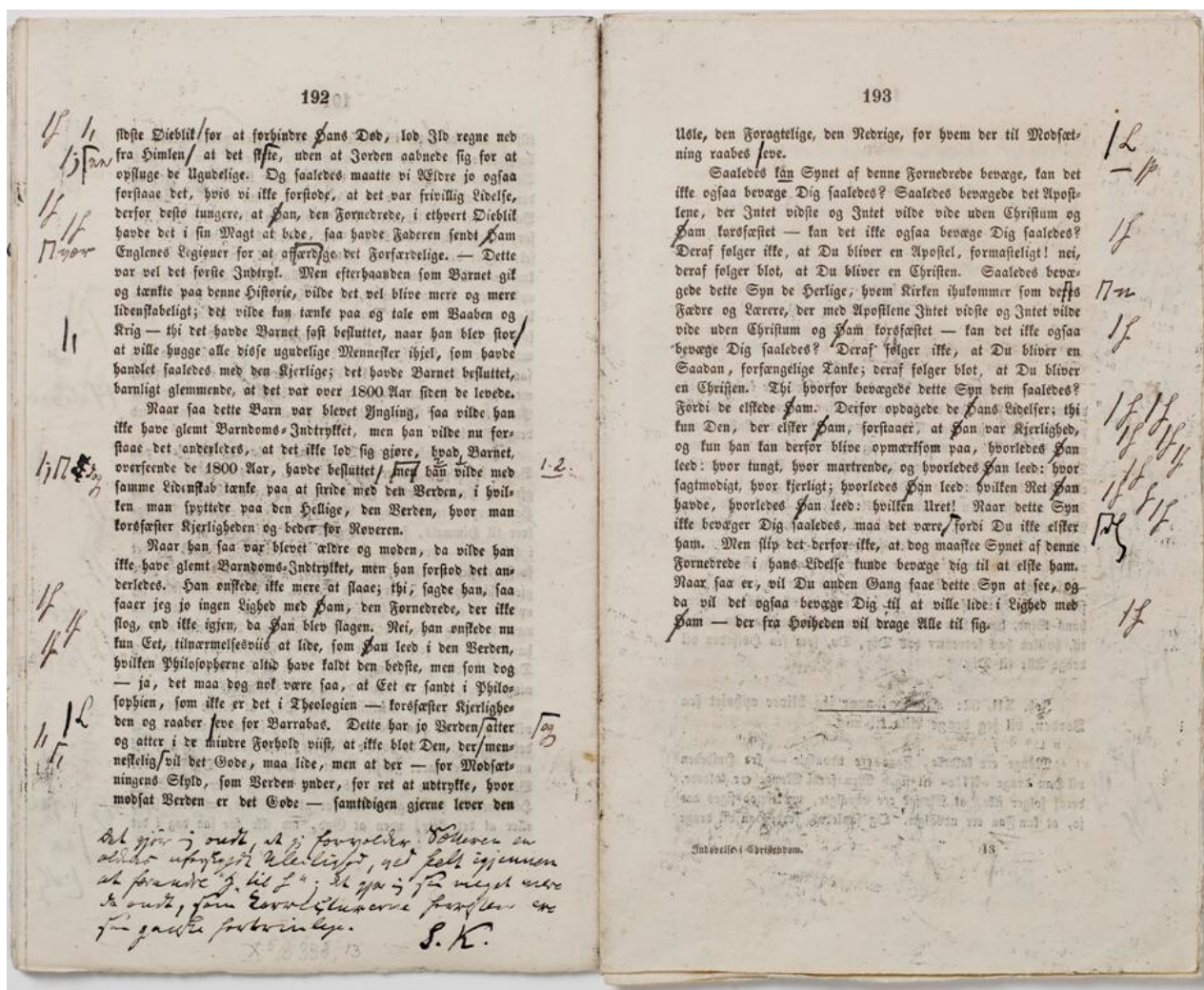
Hvad interpunktionen angår, kan man iagttage, at Levin indsætter de kommaer, sætteren havde glemt, men undertiden også fjerner kommaer eller føjer nye til; samme praksis gør sig gældende for citationstegn og spatiering af teksten. Det forekommer, at Levin indsætter udråbstegn til erstatning for punktum og ved direkte spørgesætninger erstatter punktum med spørgsmålstegn. På s. 55,13 »Den Kloge og Forstandige maatte sige. 'Antaget'« osv. har sætteren på baggrund af den efterfølgende direkte tale snusfornuftigt udskiftet trykmanuskriptets punktum med et kolon. Levin indsætter punktum, men markerer rettelsen med en asterisk, antagelig for at denne egenvillige brug af punktum kan blive drøftet med SK.

SKs egen deltagelse i korrekturen omfattede ud over korrektion af sætterfejl også en kritisk gennemgang af teksten. Det resulterede i tilføjelse af kommaer, udråbstegn og spatieringer, men også i en del større og mindre, indholdsmæssige og stilistiske ændringer og tilføjelser; herunder blev gammel tekst slettet og ny tekst føjet til (se illustration 6).

6. Førstekorrekturen til IC, s. 112. Øverst Levins korrektioner, nederst har SK tilføjet en større mængde tekst

Som eksempler på mindre ændringer kan anføres: »udlees, forfølges, ja ihjelslaes« > »udlees, forfølges, ihjelslaes« (88,3); »Beviserne maa saa, hvad de jo ogsaa gjøre, passe paa« > »den ligefremme Bevisen maa saa, hvad den jo ogsaa gjør, passe paa« (105,15); »kun drive til at« > »kun drive det til at« (73,28), hvor SK har suppleret det »det«, som manglede i trykmanuskriptet; »han bestræber sig« > »den Gode bestræber sig« (134,5); »Man vil let see Forskjellen.« > »Man vil let see Forskjellen i den Elskendes Adfærd.« (145,7); »som ethvert andet Menneske i Christendom« > »som ethvert andet Menneske i Christenheden« (212,4).^{*} Med anden afdeling besluttede SK sig for at opgive stort begyndelsesbogstav ved pronominet »han«, når det refererer til Kristus, og dette resulterede i et så stort antal rettelser mod manuskript, at SK så sig nødsaget til at undskylde det ekstraarbejde, han påførte sætteren. På foden af korrekturans s. 192 (se illustration 7

7. Førstekorrekturen til IC s. 192-193. SK beklager sine mange ændringer af »H« til »h«. På s. 193 findes tolv sådanne rettelser

) skrev han forsonende:

Det gjør mig ondt, at jeg forvolder Sætteren en aldeles uforskyldt Uleilighed, ved heelt igiennem at forandre »H« til [»]h«; det gjør mig saa meget mere da ondt, som Correcturerne forresten ere saa ganske fortrinlige.

S. K.

Gensynet med teksten til »Nr. III« gjorde det klart for SK, at nogle af dens skarpe formuleringer kunne have behov for en neddæmpning. Det gjaldt fx »fræk« > »stolt« (225,28); »gider« > »vil« (225,30); »løgnagtige« > »usande« (234,10); »leflende« > »badaarende« (174,1); »vellystig Udsvævelse« > »Udsvævelse« (240,9). Der indsattes modererende udtryk, fx »Men 'Beundrerer' er jo dog ingen sand

Christen« > »Men 'Beundrerer' er jo dog i strengeste Forstand ingen sand Christen« (248,18); »Der var ubetinget Intet at beundre« > »Der var, saaledes forstaaet, ubetinget Intet at beundre« (234,11).

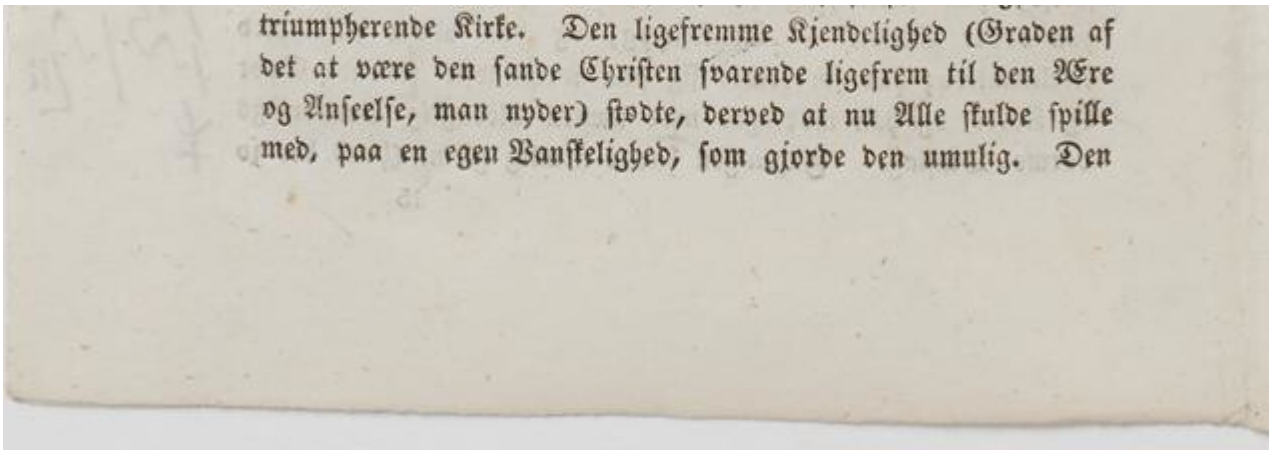
Også udfaldene mod »den bestaaende Christenhed« blev undertiden nuanceret og dæmpet eller også helt fjernet. Som eksempler kan nævnes: »I den 'bestaaende Christenhed' bekjender Ingen Christum« > »Naar Kredsen rundt, Enhver bestemmer sig at være Christen *ligesom* 'de Andre', saa bekjender, om man saa vil, egentligen Ingen Christum« (214,34); »blive Præst, og lønnes af Staten i Penge samt med Udsigt til Befordring« > »blive Præst, og lønnes af Staten« (220,16); »hvor det at være den sande Christen med Udmærkelse belønnes, med Udmærkelse, hvor den sande Christen ikke er en Korsdrager, der bærer sit Kors under Verdens Haan og Spot, men Ridder og Dannebrogsmænd, for hvem der præsenteres Gevær. Thi det er ikke for Ridderordenen der præsenteres, nei, han er Ridder, fordi han er en ualmindelig Christen, og altsaa præsenteres der for den sande Christen; var han den sande Christen i endnu højere Grad, vilde det være kjendeligt paa, at der blev raabt Vagten ud for ham« > »hvor det at være den sande Christen med Udmærkelse belønnes.« (209,33). Se illustration 8.

heller intet staaer om i Bibelen), at det var i Christenheden han levede, i Christenheden, hvor Alle ere Christne, i den triumpherende Kirke, hvor der ikke strides mere, men hvor det at være den sande Christen med Udmærkelse belønnes, med Udmærkelse, hvor den sande Christen ikke er en Korsdrager, der bærer sit Kors under Verdens Haan og Spot, men Ridder og Dannebrogsmænd, for hvem der præsenteres Gevær. Thi det er ikke for Ridderordenen der præsenteres, nei, han er Ridder, fordi han er en ualmindelig Christen, og altsaa præsenteres der for den sande Christen; var han den sande Christen i endnu højere Grad, vilde det være kjendeligt paa, at der blev raabt Vagten ud for ham.

Dette er Forholdet i den triumpherende Kirke, hvor det betaler sig overordentlig at være Christen, og det Eneste, der ikke betaler sig, er ikke at være Christen. Foraaaviddt derimod den saakaldte bestaaende Christenhed ikke kalder sig selv den triumpherende Kirke, forsmaaer den maaskee denne Udvoortes-hed, men frembringer samme Forvirring ved Hjælp af den skjulte Jnderlighed; thi den bestaaende Christenhed, hvor Alle ere Christne men i skjult Jnderlighed, ligner igjen lige saa lidt den stridende Kirke som Dødens Stilhed ligner Lidenstabsens Heirfethed.

! I Zndbildningen med en triumpherende Kirke lyffedes det dog egentligen **M** at gennemføre den Tanke, at en vis Stand var de egentlige Christne; denne Stands Dypgave, Forretning var det at være Christen, og her gjaldt det saa, det Lige fremme, at jo sandere Christen En var, desto mere steg han i Værd og Anseelse. Den øvrige Verden afgav egentligen Tilskuerne, Choret, men altsaa ikke nogen Modsætning til det at være Christen, tværtimod en Beundringens Omgiwelse i Forhold til hiin Stand, der repræsenterede det at være Christen. Men da denne Stands-Forskjel forsvandt, forsvandt ogsaa den

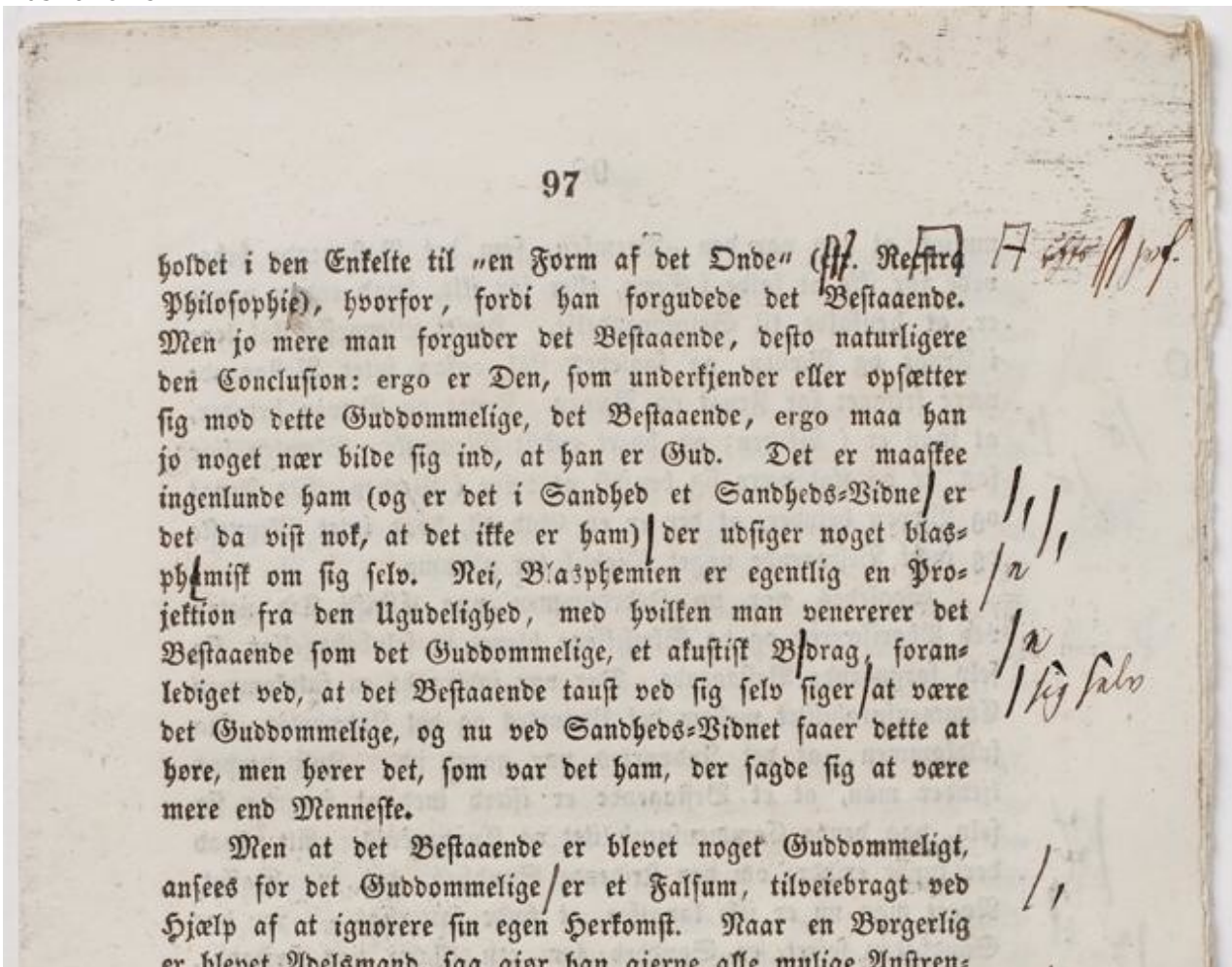

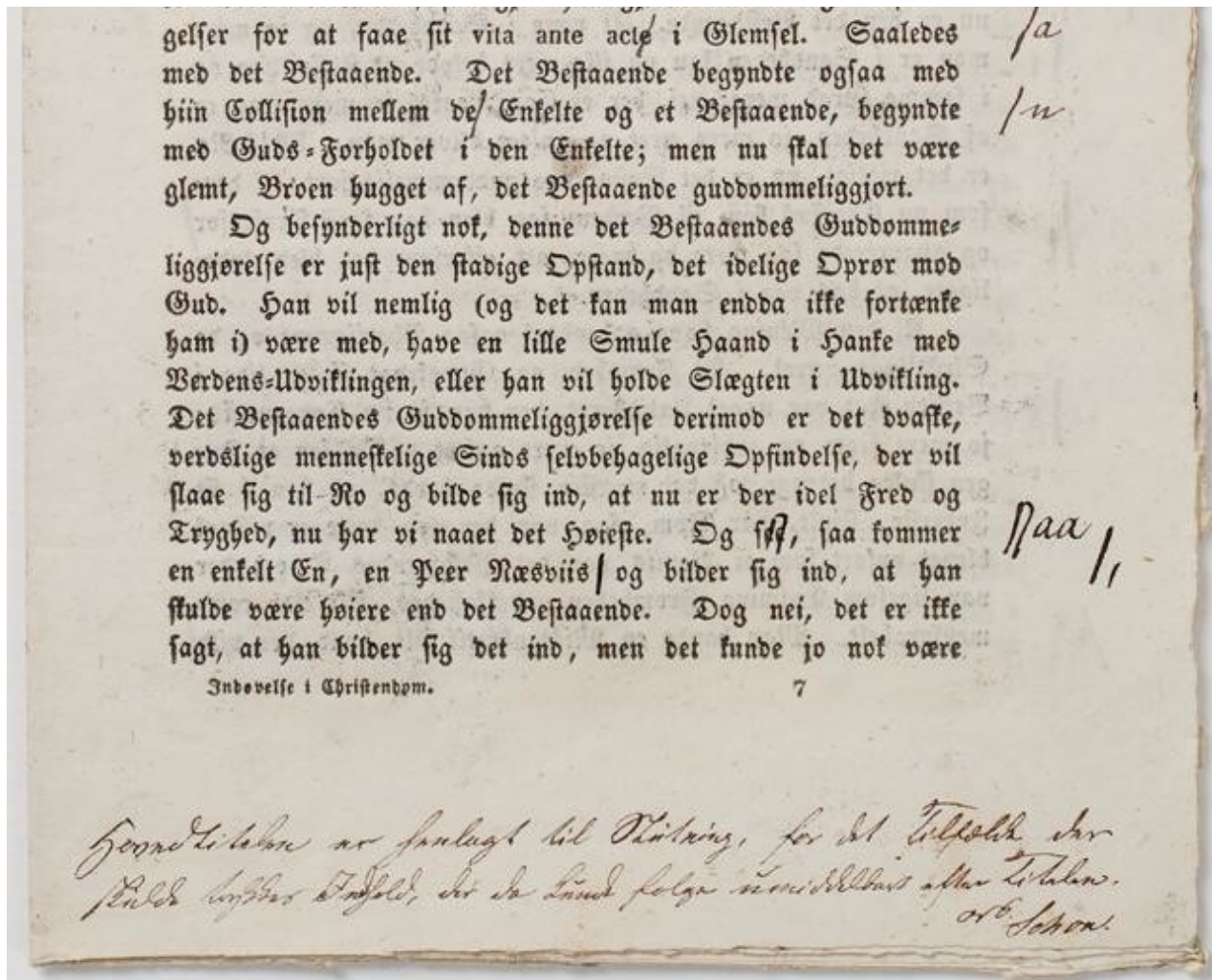

8. Førstekorrekturen til IC s. 228. For at neddæmpe sit angreb på statskirkens præster, har SK slettet tekst

SK havde været opmærksom på, at beslutningen om at tillægge pseudonymet Anti-Climacus forfatterskabet til IC gjorde det påkrævet at fjerne eller omformulere tekst, som måtte svække denne tilskrivning.* Under sit arbejde med korrektoren konstaterede han, at der endnu fandtes tekst, hvor forfatterpersonens sammenfald med privatpersonen SK nødvendig gjorde indgreb. Det gælder fx »Jeg har paa et andet Sted (i Slutningen af første Deel af 'Kjerlighedens Gjerninger') viist« > »Mag. Kierkegaard har (i Slutningen af første Deel af 'Kjerlighedens Gjerninger') viist« (217,23); »jeg anseer det for min Pligt at udtale hvad jeg føler; thi jeg er som jeg oftere har sagt, i Besiddelse af et sjeldent Fortrin: jeg er fra Barn af vel opdragen i Christendom« > »jeg anseer det for min Pligt at udtale hvad jeg føler« (246,22); »jeg er mig bevidst, jeg troer ogsaa, at jeg har beviist det, at jeg kan tale mildt og beroligende til den Lidende« > »jeg er mig bevidst, at jeg kan tale mildt og beroligende til den Lidende« (221,19).

Korrektoren indeholder kun få sættermarkeringer. På korrektorens s. 70-74 er der på foden af siden med blyant skrevet et B, og s. 214-221 er nederst mærket med et blyantkryds, mens s. 216 har hele fire. Sætteren har på titelbladet til anden afdeling s. [79] ud for titlen »Indøvelse i Christendom« med blyant skrevet: »Terts Fr« dvs. at frakturen skulle sættes i tertia, en skriftgrad på 16 punkt, og her mindre end den først anvendte grad. På s. 97 nederst har en sætter Schou med nydelig blæk hånd skrevet en meddelelse (se illustration 9

9. Førstekorrekturen til IC s. 97. En sætterbemærkning om trykning af hovedtitelblad og indholdsfortegnelse) om trykningen af bogens titelblad og en mulig indholdsfortegnelse:

Hovedtitelen er henlagt til Slutning, for det Tilfælde der skulde trykkes Indhold, der da kunde følge umiddelbart efter Titelen.
ærb. Schou.

Det betyder, at hovedtitelbladet og indholdsfortegnelsen blev trykt på bogens sidste ark og herefter flyttet op foran.

Førstekorrekturen er tilsyneladende blevet læst ad tre omgange.* At SK har fanget et stort antal almindelige sætterfejl må tages som udtryk for, at han har læst korrektoren først, da det forekommer usandsynligt, at Levin, som var en bedre korrekturlæser end SK, skulle have overset disse. Efter at SK og Levin hver havde gennemgået korrektoren og foretaget deres rettelser med blæk, har der formodentlig været en drøftelse af de steder, som havde givet Levin anledning til spørgsmål og tvivl. Herefter blev korrektoren en tredje gang gennemset af Levin, som nu med blyant indførte de resterende korrektioner. På s. 142,12 har han således grebet ind over for en mangelfuldt udført rettelser. Her havde SK ændret »at jeg, om end som naturligt et Menneske, dog var et saadant, et af hine sjeldne ædle Mennesker« til »at jeg, om end som naturligt et Menneske, dog var en Saadant, et af hine sjeldne ædle Mennesker«. Som det ofte ses hos SK, var tekstrettelsen ikke ført helt til ende, og Levin måtte rette det fejlagtige »en Saadant« til »en Saadan«. På s. 194,7 havde SK ændret »har været det.« til »har været det eller kan vorde det.« Tilføjes »eller kan vorde det.« er skrevet nederst på siden og indvist med nogle kierkegaardske asterisker således udformet, at man let kunne tro, at de var slettet. For at forebygge den misforståelse har Levin oven over asteriskerne skrevet store kors til erstatning for SKs indvisningstegn.

Efter udgivelsen noterer SK sig forskellige reaktioner på IC i sine journaler, bl.a. i den lange optegnelse NB21:121 med overskriften »Min Samtale med Biskop Mynster d. 22 Oct. 1850. efter at han havde læst Indøvelse i Christendom.«* Optegnelsen indledes med en oplysning om, hvordan SK dagen inden mødet med Mynster havde mødt præsten J.H.V. Paulli (Mynsters svigersøn), der havde fortalt, hvor vred Mynster var blevet over bogen, som han havde kaldt »en vanhellig Leeg med det Hellige«. Flere år senere, da anden udgave af IC udkommer, den 16. maj 1855, har SK på udgivelsesdagen en artikel i *Fædrelandet*, hvor han forklarer, hvordan han ville have udgivet bogen i eget navn, hvis den ikke i mellemtiden havde fået status af »et historisk Actstykke«. I artiklen, der er skrevet under SKs angreb på den bestående kirke og bærer titlen

»Til det nye Oplag af 'Indøvelse i Christendom'«, beskriver han, hvilke konsekvenser det ellers skulle have haft for bogens udformning, og refererer samtidig afslutningsvis til mødet med Paulli og Mynster:

Tag derfor Pseudonymiteten bort; tag det tre Gange gjentagne Forord bort og Moralen til Nr. I.: saa er Indøvelse i Christendom, christeligt, Angrebet paa det Bestaaende; men af Pietets-Hensyn til den gamle Biskop, og af forsigtig Langsomhed blev det skjult i Skikkelse af: det sidste Forsvar for det Bestaaende.

Forresten veed jeg meget godt, at den gamle Biskop saae i denne Bog Angrebet; men, som sagt, afmægtig valgte han Intet at gjøre uden høist at fordømme den i Dagligstuen, men ikke engang i privat Samtale med mig, og det uagtet jeg bad ham derom, efter at det, med hans Samtykke, var mig forebragt, hvad han dømte i Dagligstuen.*

4. Udgivelsesmåde

IC udkom hos forlagsboghandler C.A. Reitzel. Ifølge Reitzels protokol over *Forhandlinger med Forfattere, Redacteurer &c: 1835-[1858]* blev honoraret aftalt til 10 rd. pr. trykark.* Da bogens omfang er 17 ark og 5 blade, har SKs honorar været på 176 rd. 24 sk., men ifølge Frithiof Brandt og Else Thorkelin, der havde adgang til Reitzels nu tabte *Regnskabsprotokol for 1849-59*, fik SK udbetalt 173 rd. 12 sk.* Det vides ikke, hvad fradraget på 3 rd. 12 sk. er betaling for. Trykkeomkostningerne hos Bianco Luno beløb sig til 141 rd.*

Det fremgår af Bianco Lunos *Erindringsbog for 1850*, at oplaget var på 525 eksemplarer samt 20 på velin til gavebrug.* Blandt bogens modtagere var Oluf Lundt Bang,* Emil Boesen,* H.N. Clausen,* Jonas Collin, Johan Ludvig Hejberg, J.P. Mynster,* Rasmus Nielsen, Vilhelmine Rothe (en datter af Kolderup-Rosenvinge),* A.G. Rudelbach,* P.M. Stilling* og H.C. Ørsted. Ved auktionen over SKs efterladte bøger blev der solgt to ubenyttede gaveeksemplarer i nitid indbinding med guldsnit (ktl. 2169-2170).

Med en stykpris på 1 rd. 5 mk. 4 sk. har bogens samlede salgsværdi udgjort 984 rd. 2 mk. 6 sk. Af dette beløb måtte Reitzel udrede forfatterhonoraret og trykkeomkostningerne. Restbeløbet 770 rd. 1 mk. 8 sk. var forlagets fortjeneste på bogen.

Salget af *IC* er tilsyneladende forløbet pænt, og i 1855 udkom bogen i anden udgave.

5. Anden udgave, 1855

Bibliografisk beskrivelse

Anden udgave af *IC* var færdig fra Bianco Lunos Bogtrykkeri den 8. maj 1855.* Bogen blev annonceret som udkommet i *Adresseavisen*, nr. 112, 16. maj 1855. Prisen var 1 rd. 84 sk., altså den samme som for førstetrykket.

Formatet er oktav. Arkfordeling og typografi er den samme som for førstetrykkets vedkommende. I opsætningen af hovedtitelbladet er angivelsen »Andet Oplag.« placeret mellem en vandret skillestreg og en prydstreg. Nederst på siden er førstetrykkets »Forlagt af Universitetsboghandler C. A. Reitzel. | Trykt hos Kgl. Hofbogtrykker Bianco Luno. | 1850.« erstattet af: »Forlagt af C. A. Reitzels Bo og Arvinger.* | Bianco Lunos Bogtrykkeri. | 1855.« Titelbladet er gengivet som illustration 10.

Indøvelse i Christendom.

Af

Anti-Climacus.

Nr. I. II. III.

Udgivet

af

S. Kierkegaard.

Andet Dplag.

B. U. H.

Kjøbenhavn.

Forlagt af E. A. Reitzels Bo og Arvinger.

Bianco Lunos Bogtrykkeri.

1855.

B.U.H.

førsteudgaven omfatter 277 sider, andenudgaven 276, skyldes det, at andenudgaven lejlighedsvis har en linje mere på siden end førsteudgaven.

Ændringer fra første til anden udgave

Et trykmanuskript til andenudgave af *IC* er ikke bevaret, men det har formentlig været et eksemplar af førstetrykket, som SK havde forsynet med korrektioner.*

I anden udgave er der foretaget en række ændringer i forhold til første udgave. En fuldstændig oversigt over variansen mellem de to udgaver vil fremgå af den elektroniske version, *SKS-E*; her skal blot skitseres nogle tendenser.

Nogle af førsteudgavens sætterfejl er rettet, fx »den Tanke, uden hvilke« > »den Tanke, uden hvilken« (*SKS* 12, 44,7); »Frunderligt« > »Forunderligt« (45,18); »Christenhedn« > »Christenheden« (116,11); »det løbet surr« > »det løber surr« (117,14); »et Øieblik, hvort Alt bliver ham klart« > »et Øieblik, hvori Alt bliver ham klart« (190,23); »skjønt har er blevet« > »skjønt han er blevet« (192,7). Også nogle trykfejl i førsteudgaven er berigtiget, fx »at henflye til den Forhold til Benyttelsen« > »at henflye til den i Forhold til Benyttelsen« (15,8); »paa Jorden vandrede han Ringhed« > »paa Jorden vandrede han i Ringhed« (157,19), hvor præpositionen 'i' er udfaldet ved henholdsvis for- og bagkant.

Ændringerne omfatter også interpunktionen. Fx er i rettelsen »Den Kloge og Forstandige maatte sige.« > »Den Kloge og Forstandige maatte sige:« (55,13) et punktum, der overraskende følges af en direkte tale, blevet erstattet med det konventionelle kolon.* Det knudrede »Tegn og Under, som, skeete der, maatte have bragt« er ændret til »Tegn og Under, som skeete der, maatte have bragt« (65,25). På s. 144,29 »han spørger nu den Elskede 'troer Du, at jeg elsker Dig?'« har SK, således som det tidligere er set, i førsteudgaven udeladt den direkte tales indledende kolon, fordi han fandt det tilstrækkeligt at markere direkte tale med citationstegn.* I andenudgaven er det traditionelle kolon blevet indsat. I den følgende linje »Den Elskede svarer saa: ja, jeg troer.« (144,30) er direkte tale ganske vist markeret med kolon, men citationstegnene mangler. De sættes ind i andenudgaven. På s. 76,9 »thi Christi Liv paa Jorden, den hellige Historie; staaer ene for sig, udenfor Historien.« har andenudgaven erstattet det forstyrrende semikolon med et komma.

Der foretages få og ubetydelige ortografiske ændringer, fx »tiener« > »tjener« (58,9); »Respect« > »Respekt« (80,13); »Skjebne« > »Skjæbne« (87,11); »een Gang« > »eengang« (97,31); »forgjæves« > »forgjeves« (113,18); »Fælleddsskabet« > »Fællesskabet« (206,28); »Skoemager« > »Skomager« (211,20).

Nogle mindre korrektioner af stilistisk art forekommer, fx »Og som det saa skjønt gaaer med Elskende, at de komme til at ligne hinanden« > »Og som det saa skjønt gaaer med de Elskende, at de komme til at ligne hinanden« (188,25); »bestandig holdende Sigte paa Opgaven« > »bestandigt holdende Sigte paa Opgaven« (77,36); »nogetsteds« > »nogensteds« (29,26);* »de er ikke 'Beviser'« > »de ere ikke 'Beviser'« (41,5); »i alle de Kloge og Forstandige og Anseetes Øine« > »i alle de Kloges og Forstandiges og Anseetes Øine« (64,25); »Lad os gjøre os dette ret tydeligt« > »Lad os gjøre os det ret tydeligt« (186,5). Citatet fra Joh 16,1 »Dette haver jeg talet til Eder, at I skulle ikke forarges« er ændret til »Dette har jeg talet til Eder, at I skulle ikke forarges« (123,9).*

Et par steder retter SK op på tekstfejl, som fandtes allerede i trykmanuskriptet til førsteudgaven. Det gælder fx »En historisk Christenhed er Galimathias« > »En historisk Christendom er Galimathias« (76,14); »at den Fattigste af Alle gjøre Alle rige« > »at den Fattigste af Alle gjør Alle rige« (157,21); »Thi hvilket det er, faaer man egentligen ikke vide« > »Thi hvilket det er, faaer man egentligen ikke at vide« (49,27); »medens de ved Siden af beundre Kunstneren« > »medens de ved Siden af at beundre Kunstneren« (248,27).

Sammenfattende kan man sige, at andenudgaven kun ganske få steder afviger væsentligt fra førstetrykket, men at teksten, bl.a. i kraft af en tættere kommatering, er bedre end førsteudgavens. SKs udtalelse »Denne Bog har jeg ladet udgaae i et aldeles uforandret Oplag (...)« er dækkende i den forstand, at andenudgaven ikke blev udsat for den redaktion, han skitserede i avisen *Fædrelandet*, nr. 112, den 16. maj 1855 (se s. 104).

Udgivelsesmaade

Anden udgave af *IC* udkom på C.A. Reitzels forlag, men forlagsaftalen er ikke indført i protokollen over *Forhandlinger med Forfattere, Redacteurer &c: 1835-[1858]*. Da andenudgavens omfang og udstyr næsten i alle henseender er identisk med førsteudgavens og bogens salgspris uændret 1 rd. 84 sk., er den antagelse nærliggende, at aftalen for første udgave af *IC* også er blevet gjort gældende for anden udgave, og at oplaget ligeledes har været på 525 eksemplarer.* Bogens omfang er 17 ark og 5 blade, og SKs honorar har da været på 176 rd. 24 sk., men ifølge Frithiof Brandt og Else Thorkelin, der havde adgang til Reitzels nu tabte *Regnskabsprotokol for 1849-59*, fik SK udbetalt 172 rd. 3 mk. for anden udgave.* Det vides ikke, hvad fradraget på 3 rd. 5 mk. 4 sk. er betaling for. Der kendes ingen velintryk af andenudgaven.* Trykkeomkostningerne hos Bianco Luno er ukendte, men de har antagelig beløbet sig til omtrent det samme som for førsteudgavens vedkommende.

Med en stykpris på 1 rd. 84 sk. har bogens samlede salgsværdi udgjort 984 rd. 2 mk. 6 sk. Af dette beløb måtte Reitzel udrede forfatterhonoraret og bogens øvrige omkostninger. Restbeløbet var forlagets fortjeneste på bogen.

Det vides ikke, hvornår andenudgaven var udsolgt; det må dog være sket senest i 1862, hvor honoraret for 3. udgave, der udkom 1863, blev udbetalt til P.C. Kierkegaard.*

I SKs levetid blev dele af *IC* oversat til svensk. I *Smärre ströskrifter samlade från äldra och yngre författare*, første del med titlen »Kommen! Kommen!«, udkom i Uppsala 1853 et 16 siders udvalg af *IC*, »Nr. I«. Under titlerne »Den stora Inbjudningen« og »Den underbara Inbjudningen« blev korte uddrag af »Nr. I« endvidere bragt i *Frids-Budbäaren. Tidning för den Inre Missionen*, nr. 12, 1854, og nr. 2, 1855.